N. TŠERNENKO

# PARTEI RAHVAMAJANDUSE TAASTAMISE AJAJÄRGUL (1921–1925)

*Abiks*

NLKP AJALOO ÕPPIJAILE

A-24388 II

ABIKS NLKP AJALOO ÕPPIJAILE

N. TŠERNENKO

# PARTEI RAHVAMAJANDUSE TAASTAMISE AJAJÄRGUL (1921—1925)

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS · TALLINN 1962

3KP1-10
T79

Originaali tiitel:

Н. Черненко

ПАРТИЯ В ПЕРИОД ВОССТАНОВЛЕНИЯ НАРОДНОГО ХОЗЯЙСТВА (1921—1925 гг.)

Государственное издательство политической литературы

Москва, 1961

*Kaanekujundus: R. Roos*

Käesolevas brošüüris jutustatakse, kuidas nõukogude rahvas Kommunistliku Partei juhtimisel määratu suuri raskusi võites taastas kodusõja ja välisriikide interventsiooni aastail purustatud rahvamajanduse.

Meie maa töörahvas saavutas aastail 1921—1925 suurt edu: uuesti elustusid vabrikud, tehased ja kaevandused, edenes põllumajandus.

Brošüür on mõeldud õppevahendina kasutamiseks NLKP ajalugu iseseisvalt õppijaile, parteiharidustöö ringidest ja seminaridest osavõtjaile ning kõrgemate koolide üliõpilastele.

2

Tartu Riikliku Ülikooli Raamatukogu

53774

## *SISSEJUHATUS*

*Üle 44 aasta on möödunud sellest, kui «Aurora» kahurite kogupaugud kuulutasid, et inimkonna ajaloos on alanud uus ajajärk — kapitalismi hukkumise ja kommunismi võidu ajajärk, millest inimkonna parimad esindajad olid sajandite vältel unistanud.*

*Proletaarlased, kõik maailma eesrindlikud, tõeliselt progressiivsed inimesed võtsid Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võidu vastu suure rõõmu ja lootusega. See oli marksismi-leninismi surematu õpetuse võit. Selles võidus nägid nad tõrvikut, mis valgustab kõigi maade proletaarlaste teed võidule oma maa kodanluse üle, oma rõhujate üle. Paljud suurepärased revolutsionäärid, rahvusvahelise proletariaadi parimad esindajad sammusid käsikäes Venemaa tööliisklassiga, abistasid teda otseselt võitluses nõukogude võimu kehtestamise ja kindlustamise eest, võitlesid kangelaslikult kodusõja rinnetel.*

*Teisiti suhtusid sellesse kõigi maade ekspluataatorlikud klassid. Esialgu kodanlus ja tema toapoisid kisendasid, et revolutsiooni võit Venemaal on juhuslik ja mööduv nähtus, et peagi asub kõik oma endisele kohale ja elu läheb vanas, kapitalistlikus suunas edasi. Ajaratas veeres, aga revolutsiooni vaenlaste «ennustused» ei läinud täide. Nõukogude võim jätkas endise tsaristliku Venemaa territooriumil oma võidukäiku. Siis hakkasid vabaduse vaenlased häirekella lööma ning tööliste ja talupoegade riigi vastu jõude koguma.*

*Võitluses nõukogude võimu vastu ühinesid kõik vana võimu jõud, kes tundsid loomalikku hirmu revolutsiooni ees. Alates 1918. aastast organiseerivad välismaa imperialistid liidus kodanluse ja mõisnike ning kodanlik-natsionalistliku sisemise kontrrevolutsiooniga meie maa territooriumil arvutu hulga vandenõusid ja mässe, saadavad rahvavõimu vastu rohkearvulisi interventide armeesid ja valgekaartlaste jõuke.*

*Kolm aastat valati verd lahinguväljadel, kolm aastat kestis vana ja uue maailma visa võitlus elu ja surma peale. Nõukogude võimu sise- ja välisvaenlased olid sõjaliselt ja majanduslikult palju tugevamad kui kodanluse võimu kukutanud proletariaat. Sellest hoolimata sai neile osaks täielik lüüasaamine. Kommunistlik Partei õhutas töölisklassi, töötava talurahva hulki, kõiki neid inimesi, kes olid minevikus olnud rõhutud, viletsusest rusutud ja ilma õigusteta, pidama õiglast, püha võitlust ning saavutas otsustava võidu interventide ja sisemise kontrrevolutsiooni ühendatud jõudude üle.*

*Üksteise järel purustati kõik Entente'i sõjakäigud, löödi tagasi 14 riigi pealetung, peksti puruks Venemaa verivärsked «valitsejad» — Koltšak, Denikin ja nende käsilased. 1920. aasta novembris sõitis võõra laevaga Konstantinoopoli Entente'i viimane agent — parun Wrangel. Sel ajal ei olnud meie maa veel välisriikide vägedest ja valgekaartlaste jõukudest täielikult puhastatud. Kuid vaenlase peajõud olid purustatud.*

*Sellega tekkisid soodsad tingimused majanduslike ülesannete lahendamiseks. Sai võimalikuks vahetult tegelda majandusliku ja kultuurilise ülesehitustöö ülesannetega, üle minna sõjaaegselt töölt rahulikule loovale tööle.*

*Rahvamajanduse taastamise ajajärgul, mis saabus pärast interventsiooni ja kodusõja lõppu, kerkisid Kommunistliku Partei ette uued raskused, tal tuli läbi teha rängad katsumused. Koos kogu rahvaga tuli tal võitu saada kohutavast majanduslikust laosest, toidu- ja kütteainete puudusest, epideemiatest ning paljudest muudest hädadest, mis olid tingitud pikaajalisest sõjast ja interventsioonist. Rahvamajanduse taastamist ja edasiarendamist raskendas asjaolu, et meie maa oli tehniliselt, majanduslikult ja kultuuriliselt mahajäänud maa, et töölistel ja talupoegadel ei olnud riigi juhtimise kogemusi. Kuid partei ei kaotanud julgust, ei löönud kohkuma raskuste ees. Ta korraldas oma read ümber, innustas loovale tööle töölisklassi, töötava talurahva ja eesrindlike haritlaste laiad hulgad ning saavutas taastamisajajärgu ülesannete eduka lahendamise.*

## 1. KODUSÕJALT RAHUAEGSELE ÜLESEHITUSTÖÖLE

Lõpetanud võidukalt kodusõja ja kindlustanud endale pikema hingetõmbeaja, asus nõukogude rahvas rahuaegsele majanduslikule ülesehitustööle. Partei-, nõukogude, ametiühingu- ja komsomoliorganisatsioonide töö korraldati ümber. Kui varem, kodusõja ajal, olid rahva jõupingutused suunatud sõjaliste ülesannete lahendamisele, siis nüüd suunati kõik jõud ja vahendid majandusrindele.

Uued keerukad ülesanded ei kerkinud meie partei ette ootamatult. Kõige tähtsamates küsimustes olid parteil olemas VK(b)P IX kongressi üksikasjalikud juhtnöörid, mis määrasid kindlaks majandusliku ülesehitustöö peasuunad lähema aja jooksul. «Meie maa majandusliku taassünni põhitingimuseks,» öeldi kongressi otsuses, «on lähemaks ajaloojärguks arvestatud *ühtse majandusplaani* järjekindel elluviimine».[1] Vastavalt sellele plaanile tuli esmajärjekorras taastada transport, kütteainete- ja metallurgiatööstus ning laiatarbekaupade tootmisega seotud masinaehitus. Erilist tähelepanu pöörati kogu rahvamajanduse elektrifitseerimisele.

Partei kurss rahuaegsele majanduslikule ülesehitustööle väljendus selgesti otsustes, mis 1920. aasta detsembris toimunud VIII ülevenemaaline nõukogude kongress vastu võttis. Kongress märkis ära rasketööstuse taastamiseks ja transpordi töö parandamiseks vajalikud abinõud.

Kongressil arutati läbi ja kiideti heaks Venemaa elektrifitseerimise plaan (GOELRO plaan), mille aluseks oli võimsa materiaalse tehnilise baasi loomise abil kogu rahvamajanduse sotsialistliku ümberkorraldamise leninlik idee. Kümne lähema aasta jooksul oli kavas ehitada 20 suurt soojusjõujaama ja 10 hüdroelektrijaama.

---

[1] NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, I osa, Tallinn, 1956, lk. 477.

Üleminek rahuaegsele majanduslikule ülesehitustööle toimus keerukas rahvusvahelises olukorras.

1921. aastal puhkenud esimene sõjajärgne majanduskriis haaras kõiki tähtsamaid kapitalistlikke riike ja süvendas veelgi imperialismi vastuolusid. Äärmise piirini teravnes antagonism Ameerika Ühendriikide ja Jaapani vahel (nende vahel valitses sügav vaen ülevõimu pärast Vaikse ookeani rannikul), Ameerika Ühendriikide ja kõigi teiste kapitalistlike riikide vahel, võitjate maade (Inglismaa, Prantsusmaa ja Itaalia) ja sõjas lüüasaanud maade (Saksamaa, Austria ja Bulgaaria) vahel.

Rööbiti vastuolude süvenemisega imperialismi leeris teravnesid suhted metropolide ja asumaade vahel. Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni mõjul kasvas rahvuslik vabadusliikumine asumaades ja sõltuvates riikides. Idamaade rahvad alustasid oma rõhujate vastu teadlikku võitlust. See kõik andis tugeva hoobi pehkinud koloniaalsüsteemile ja nõrgendas imperialismi positsioone.

Järjest rohkem teravnes igas üksikus kapitalistlikus riigis vastuolu töö ja kapitali vahel, proletariaadi ja kodanluse vahel. Majanduskriisiga kaasnes tootmise järsk langus, tööpuuduse suurenemine ja töörahva materiaalse olukorra edasine halvenemine. Töötute ja osaliselt töötute arv tõusis 40 miljoni inimeseni. 1921. aasta algul oli ametlikel, ilmselt vähendatud andmeil ainuüksi Ameerika Ühendriikides, Inglismaal ja Saksamaal vähemalt 5 miljonit töötatööllist.

Parem polnud olukord ka teistes kapitalistlikes riikides. Peaaegu kogu Lääne-Euroopas andsid end teravalt tunda tooraine puudus, tööstuskriis ja tootmise seisak. Miljonid ilma tööta, laostatud ja äärmisse viletsusse tõugatud inimesed hulkusid tööd otsides mööda tänavaid.

Kriisi, tööpuuduse suurenemise ja töörahva elutingimuste halvenemise tõttu, samuti nõukogude rahva suurte võitude mõjul kasvas töölisliikumine, mis võttis eriti suure ulatuse 1920. aasta sügisel Itaalias ning 1921. aasta algul Inglismaal ja Saksamaal.

Seetõttu olid paljud kapitalistlikud riigid, kes hiljaaegu olid ähvardanud vihatud Nõukogudemaad maakeralt minema pühkida, nüüd sunnitud looma Nõukogudemaaga kaubandussuhteid ja sõprussidemeid. 1921. aasta märtsis sõlmiti kaubandusleping Inglismaaga, mais — ajutine kaubandusleping Saksamaaga. Taolised lepingud sõlmiti 1921.

aastal ka Itaalia, Austria ja Norraga. Juba varem, 1920. aasta oktoobris, sõlmis Nõukogude Vabariik rahulepingu Soome ja Poolaga. 1921. aasta veebruaris-märtsis sõlmiti lepingud Pärsia, Afganistani ja Türgiga, sama aasta novembris — Mongoolia Rahvavabariigiga.

Idamaadega sõlmitud lepingud olid võrdõiguslikud ja mõlemale poolele kasulikud. See asjaolu näitas selgesti, et Nõukogude riigi poliitika rajaneb rahvaste võrdõiguslikkuse ja suveräänsuse tunnustamisel, et tal pole midagi ühist imperialistlike riikide poliitikaga, kes püüavad vähearenenud maade rahvaid orjastada.

Terve rea lepingute ja kokkulepete sõlmimine andis tunnistust Nõukogude riigi rahvusvahelise olukorra kindlustumisest. Kuid paljud kapitalistlikud riigid ajasid endiselt Nõukogude Vabariigi suhtes vaenulikku poliitikat. Imperialistid haudusid endiselt uue interventsiooni plaane. Kutsudes parteid ja kogu nõukogude rahvast üles kasutama kättevõidetud hingetõmbeaega rahuaegse ülesehitustöö huvides, rõhutas V. I. Lenin ühtlasi, et meie maale kallaletungimise oht pole kadunud ja et sellepärast tuleb väsimatult tõsta revolutsioonilist valvsust ning tugevdada meie maa kaitsevõimet.

Olukorra tegi keeruliseks ka asjaolu, et mitte kogu Nõukogude riigi territoorium polnud veel valgekaartlaste jõukudest ja interventidest puhastatud: Jaapani okupatsioon Kaug-Ida piirkonnas kestis 1922. aasta sügiseni.

Niisama keeruline ja vastuoluline oli ka meie maa siseolukord. Sisemise kontrrevolutsiooni ja interventide ühendatud jõudude purustamisega, Ukraina, Kaukaasia, Kesk-Aasia, Uraali, Siberi ja Kaug-Ida vabastamisega paranes proletaarse riigi majanduslik olukord. Kasvasid kütuse, tooraine ja toiduainete ressursid. Kuid võit nõukogude võimu sise- ja välisvaenlaste üle polnud kergelt saadud.

Imperialistlik sõda, kodusõda ja välisriikide interventsioon olid tekitanud meie maa majandusele niivõrd suurt kahju, et selle tasategemiseks kulus palju aastaid visa tööd. Enamik ettevõtteid ja kaevandusi oli purustatud. Järsult langes söe ja rauamaagi kaevandamine ning metallitoodang, tunduvalt vähenes masinate, põllumajandusliku inventari ja laiatarbekaupade tootmine. Suurtööstuse toodang oli sõjaeelsega võrreldes peaaegu seitse korda vähenenud.

1921. aasta algul olid Vene SFNV-s rohkem kui pooled vedurid korrast ära, vähemalt üks viiendik vagunitest ja tsisternidest olid katki ja vedudeks täiesti kõlbmatud. Raudteeliiprid olid pehkinud ja rööpad kulunud.

Parem polnud olukord ka põllumajanduses. Miljonite töökäte eemalekiskumise, tööloomade arvu vähenemise ja põllutööriistade kulumise tagajärjel oli vähenenud külvipind, maad hariti halvemini, langes saagikus ja kariloomade produktiivsus. 1920. aastal oli külvipind kogu riigis 1913. aastaga võrreldes vähenenud 25% võrra, vilja tootmine aga 50% võrra.

Seoses 1920. aasta viljaikaldusega Kaluuga, Tuula, Tšerepovetsi, Orjoli, Rjazani ja teistes kubermangudes, halvenes meie maa majanduslik olukord 1921. aasta kevadel veelgi.

Alates 1921. aasta jaanuari teisest poolest vähenes järsult teravilja laekumine toiduainete andmise kohustuse alusel. Jõukal talupojal oli vilja küllalt, kuid selle kättesaamine muutus iga päevaga raskemaks. Vanad tagavarad kahanesid kiiresti. Tuli tunduvalt vähendada tööliste ja teenistujate leivanormi. 1921. aasta algul teravnes kütusekriis. Vanad tagavarad olid otsakorral, toodetavast söest aga ei jätkunud kaugeltki tööstuse ja transpordi vajaduste rahuldamiseks. Paljudel raudteedel katkes rongiliiklus, kasvas nende ettevõtete arv, kes olid sunnitud töö seisma jätma toiduainete, kütuse ja tooraine puudumise tõttu.

Tööstusliku tootmise languse tagajärjel ja transpordi korrast äraoleku tõttu vähenes tunduvalt tööliste arv. Võrreldes 1917. aastaga vähenes tööstustööliste arv rohkem kui kaks korda. Osa töölisi läks maale. Paljud töölised, kes töötasid pooleldi purustatud ettevõtetes, olid sunnitud valmistama mitmesuguseid majapidamistarbeid ja neid leiva vastu vahetama. Järelikult leidis osa tööliste hulgas aset laialivalgumise ja deklasseerumise protsess.

Toiduainete ja esmajärguliste tarbekaupade — leiva, liha, rasva, seebi, soola, tikkude, petrooleumi, riietusesemete ja jalanõude järele tunti teravat puudust. Riigis valitses viletsus ja nälg. Ei jätkunud — ja mõnikord polnud üldse — kõige hädavajalikumaid kaupu, milleta inimene läbi ei saa. Niikaua kui kestis sõda ja kogu tähelepanu oli suunatud vaenlase purustamisele, leppisid inimesed nende puuduste ja raskustega. Kui aga sõda lõppes,

tekitas kõik see, mida varem peeti tavaliseks ja talutavaks, rahvahulkades, eeskätt talupoegade seas, rahulolematust, sest toiduainete andmise kohustus ei võimaldanud neil oma majapidamist arendada.

Rahulolematus, mis tekkis sügava laose pinnal, haaras ka osa töölisklassist. Eesrindlikud ja teadlikud töölised võitlesid ennastsalgavalt tööstuse taastamise eest, näitasid esilekerkinud raskuste ja takistuste võitmisel üles enneolematut sangarlikkust. Tolle aja töösangarlusest jutustatakse F. V. Gladkovi romaanis «Tsement». Gleb Tšumalovi kujus näitab autor teadlikku töölist. Jõudnud rindelt tagasi koju, oma tsementitehasesse, näeb Tšumalov rusuvat pilti: kõik on purustatud ja laiali kantud, tehase hooned on tühjad. Akende asemel mustavad tühjad avaused, transport on rivist väljas. Tehases polnud kütust, toormaterjali ega toiduaineid. Kuid see ei heiduta Tšumalovit. Kohutav laastamistöö ei tekitanud temas hirmu, vaid veelgi suuremat viha revolutsiooni vaenlaste vastu, soovi ennastsalgavalt töötada ja oma ettevõte kiiremini taastada. Kohtumisel töölise Savtšukiga ütles Tšumalov kindlalt, et ta kavatseb tehase taastamiseks «jõudu koguda», ning asus esimestest päevadest peale agaralt asja juurde. Ta võitles laose vastu niisama ennastsalgavalt nagu rindel interventide ja valgekaartlaste vastu. Temaga koos töötasid paljud kaadritöölised ning ühiste jõupingutustega taastati peagi tehas ja lasti käiku. Kahjuks ei toiminud tegelikus elus kõik töölised niiviisi. Vähese teadlikkuse ja karastusega töölised olid ebakindlad. Sõrkides menševike ja esseeride lõa otsas, lasksid niisugused töölised end provotseerida ning võtsid osa streikidest. Andis tunda ka töölisklassi üldine väsimus ja kurnatus, sest revolutsioonilise võitluse peamise raskuse oli kandnud oma õlgadel töölisklass. Kõik see oli vesi klassivaenlase veskile, kes varitses nõukogude võimu igal sammul ja oli valmis iga tema raskust oma huvides ära kasutama.

Valgekaartlased, esseerid, menševikud ja kodanlik-natsionalistlikud elemendid vaikisid maha viletsuse ja uskumatute raskuste tõelised põhjused ning hakkasid süüdistama Kommunistlikku Parteid. Nad püüdsid suurendada rahvahulkade rahulolematust ja õhutada neid kontrrevolutsioonilistele väljaastumistele. Mõnikord see ka õnnestus. Suure viletsuse ja vaenuliku agitatsiooni mõjul läksid ebakindlad inimesed, eriti talupojad, vaenlase avantüü-

ride ja provokatsioonide õnge. 1921. aasta algul puhkesid meie maal mitmel pool Nõukogude-vastased mässud: Kesk-Aasias leidsid aset basmatšide kontrrevolutsioonilised väljaastumised, Ukrainas märatsesid Mahno ja teiste atamanide jõugud. Mässust olid haaratud ka mõned Siberi rajoonid, Tambovi kubermang ja osa Saraatovi kubermangust.

Kõigi kontrrevolutsiooniliste mässude peamiseks sotsiaalseks toeks olid kulakud, kes võitlesid nõukogude võimu toitlus- ja agraarpoliitika vastu ning püüdsid takistada sotsialistlike ümberkorralduste läbiviimist külas. Jõukad talupojad, kes varjasid vilja proletaarse riigi eest, olid esimesed, kes ühinesid mässuliste kindralite ja atamanidega. «Elanikkonna kulaklikud kihid,» ütles M. I. Kalinin, «ei ole rahul maakasutamise võrdsustamisega, ei ole rahul sellega, et neilt on võetud võim kehvikute üle, nad ei lepi nõukogude võimuga. Just nende keskkonnas kujunevad bandiitide jõugud, kes tõmbavad endale selga talurahva huvide kaitsjate rüü, tegelikult aga väljendavad nende klasside tahet, kes tahavad töörahvast uuesti orjastada.»[1]

Sageli esines ka juhtumeid, et mässajatega ühines osa kesktalupoegi, kes polnud rahul toiduainete andmise kohustusega ja kauplemisvabaduse puudumisega. Valgekaartlased, esseerid, menševikud, kodanlikud natsionalistid, kulakud ja nende käsilased ei jätnud kasutamata ühtki juhust provokatsioonilise agitatsiooni tegemiseks mahajäänud inimeste hulgas. Esimeste sovhooside, kolhooside ning kooperatiivmajandite nõrkus, ühed või teised puudused kohalike nõukogude ja majandusorganite töös, tööstuskaupade vähesus, rahulolematus toiduainete andmise kohustusega — miski ei jäänud neil kahe silma vahele. Neid raskusi liialdati ülemäära, puhuti suureks ning serveeriti ebateadlikele töölistele ja talupoegadele moonutatud kujul. Igasuguste «talurahvajuhtide» agendid sõitsid mööda külasid ringi ja lasksid lendu kuulujutte, et just nemad kaitsevad talupoegade huve, võitlevad toiduainete andmise kohustuse vastu ja annavad kauplemisvabaduse.

Iga päevaga suurenes nõukogude võimu ähvardav oht. See oht oli palju suurem kui see, mis ähvardas Ententei käsilaste poolt, sest sellel olid palju sügavamad sotsiaalmajanduslikud juured kui kodanluse ja mõisnike kontr-

[1] *М. И. Калинин*, Статьи и речи (1919—1935), Партиздат ЦК ВКП(б), 1936, lk. 41—42.

revolutsioonil, kuna selle ohu aluseks oli väikekaubatootmine, mis oli Venemaal ülekaalus. Osa külaga seotud töölisi langes samuti väikekodanliku stiihia mõju alla.

Silmas pidades nõukogude võimu populaarsust rahvahulkades, muutis vaenlane oma võitlustaktikat. Läbikukkunud loosungi «Maha nõukogud!» asemel püstitas ta loosungi «Nõukogud, kuid ilma kommunistideta». Niisuguse manöövriga lootsid proletariaadi diktatuuri vaenlased rahvahulkades segadust tekitada, bolševikud isoleerida ning seejärel vana korra täielikult taastada. Nad tahtsid nõukogude võimu kukutada.

Vaenlase uut taktikat paljastades ütles S. M. Kirov, et varem oli asi lihtsam ja sellepärast ka kergem: mingisugune kindral — Koltšak või Denikin — istus hobuse selga ja kihutas otse Moskva peale. Kõigile oli selge, mida see tähendab, ja kindralid löödi puruks. Nüüd aga on olukord muutunud: must, kollane, roosa — see kõik on segunenud üheks sogaseks värviks ning see ebamäärane ja sogane vaht kobrutabki nüüd. Varem algas kõik otse kindralitest. Nüüd aga algavad kõik nõukogude võimu vastu suunatud liikumised nõukogude võimu tunnustamisest, kuid «parandustega» tunnustamisest. Kui aga kõik need parandused kokku liita, ei jää nõukogude võimust midagi järele. Kõik saab alguse justnagu soovist, et nõukogude võimu «baasi» laiendada, kuid seda «baasi» laiendatakse niivõrd, et sellele mahuvad nii Asutav Kogu kui lõpuks ka kindralid.[1]

Kroonlinna mäss oli kontrrevolutsiooniliste jõudude suureks avantüüriks. Mäss algas 1921. aasta märtsi esimestel päevadel. Kodusõja ajal läbiviidud rohkearvuliste mobilisatsioonide tõttu oli madruste koosseis halvemaks muutunud ja Kroonlinna bolševike organisatsioon nõrgenenud. Erinevalt varematest aastatest oli nüüd madruste hulgas palju neid mehi, kes olid alles hiljuti maalt tulnud ja kajastasid talupoegade rahulolematust toiduainete andmise kohustusega. Valgekaartlased, menševikud ja esseerid kasutasid seda oma huvides, pugesid Kroonlinna ja alustasid seal kontrrevolutsioonilist mässu. Vallutanud esmaklassilise kindluse, kus oli palju relvi ja laskemoona, hakkasid nad üheskoos välismaa imperialistidega välja

[1] Vt. *С. М. Киров*, Избранные статьи и речи, Госполитиздат, М., 1957, lk. 147.

töötama plaani, kuidas nõukogude võimu kogu riigis kukutada.

Kindlusse sissetunginud valgekaartlased arvasid, et Kroonlinn on võitmatu. Revolutsiooni vaenlased võidutsesid. Juudas Trotski kinnitas, et nõukogude võimu päevad on loetud, et «kägu on juba kukkunud». Olukord oli väga raske ja kriitiline. Kuid rahvusvahelise kontrrevolutsiooni plaanid aeti nurja.

Mässu mahasurumiseks saadeti kohale Punaarmee võitlejad ja 300 partei X kongressi delegaati, kes näitasid üles vapruse ja sangarlikkuse eeskuju. Ei maruline kahuri- ja kuulipildujatuli ega raskused seoses rünnakuga üle õhukese jää ei suutnud peatada Nõukogude vägede pealetungi. Kindlus vallutati tormijooksuga ja mäss likvideeriti.

Rööbiti Kroonlinna mässu mahasurumisega likvideeriti terve rida suuri ja väikesi kulakute jõuke. Kuid tööliste ja talupoegade võimu ähvardav oht polnud veel kõrvaldatud. Väikekodanlik stiihia märatses endiselt. Paljud maakonnad ja külad olid haaratud Nõukogude-vastastest mässudest. Igal ööl kõlasid pimedusest lasud küla kommunistide, kommunistlike noorte ja nõukogude aparaadi töötajate pihta. 1921. aasta kevadel nägi Kommunistlik Partei, et meie maal on olemas tõsine poliitiline kriis, rahulolematus mitte üksnes jõukate talupoegade, vaid ka osa tööliste hulgas.

Olukorra tegi veel keerulisemaks asjaolu, et ka partei ridades leidus inimesi, kes valasid vett nõukogude võimu vaenlaste veskile. Sõja ajal oli partei liikmete arv kasvanud. 1921. aasta lõpul oli parteis viis korda rohkem liikmeid kui 1918. aasta algul. Valdav enamik kommuniste olid nõukogude rahva paremad esindajad. Kuid partei ridadesse pugesid pahatihti vaenulikud, ebakindlad ja juhuslikud elemendid, kes püüdsid oma kuuluvust valitsevasse parteisse kitsastel omakasupüüdlikel eesmärkidel kasutada. Nad levitasid ebaterveid meeleolusid ja vaateid, nõrgendasid partei ühtsust ja monoliitsust. Erilise teravusega väljendus see ametiühingute küsimuses toimunud diskussioonis, mille trotskistid, buhhaarinlased, niinimetatud «töölisopositsioon» ja «demokraatliku tsentralismi» rühm 1920. aasta lõpul ja 1921. aasta algul parteile peale surusid.

Nimetatud parteivastaste rühmituste poolehoidjad olid ebaõigel, leninismivastasel seisukohal ametiühingute osa-

tähtsuse ja ülesannete küsimuses, selles suhtes, missuguseid töömeetodeid peavad ametiühingud uues olukorras kasutama. Trotski ja tema mõttekaaslased võitlesid ametiühinguorganite valitavuse printsiibi vastu, nõudsid nende «kokkukasvamist» majandusorganitega, ametiühingute «riigistamist», palja sundimismeetodi, administreerimise ja käsutamise meetodi sisseviimist ametiühingute tööpraktikasse, juhtiva ametiühingukaadri «läbisarjamist» ülalt kuni alla. Need olid ebaõiged ja kahjulikud nõudmised.

V. I. Lenin oli arvamisel, et ametiühingud peavad looma sideme riigivalitsemise organite ja paljumiljoniliste töörahvahulkade vahel, ning ametiühingute osatähtsust ja ülesandeid kindlaks määrates rõhutas ta korduvalt, et peamiseks printsiibiks nende töös peab olema veenmismeetod. Kogu nende tegevuse aluseks peavad olema selgitustöö, kasvatamise ja ümberkasvatamise meetodid. Et õhutada töölisklassi ja töötava talurahva laiu hulki võitlusse majandusliku laose vastu, oli vaja tõsta nende teadlikkust ja arendada initsiatiivi. Seda võis saavutada üksnes laialdase selgitustööga, sisendades kõikidesse töötajatesse sügavat veendumust, et majanduslik laos ei ole sugugi vähem ohtlik vaenlane kui interventide ja valgekaartlaste jõugud.

Trotski nõudmiste rahuldamine ja tema ettepanekute vastuvõtmine oleks kaasa toonud ametiühingute bürokratiseerumise, nende eraldumise rahvahulkadest, töölisklassi lõhenemise, proletariaadi diktatuuri nõrgenemise ja hävimise.

Üheskoos trotskistidega võitles partei joone vastu niinimetatud «töölisopositsioon» eesotsas Šljapnikoviga. «Töölisopositsioon» oli anarhosündikalistlikul seisukohal, ta vastandas ametiühingud parteile ja Nõukogude riigile. See rühm ei pidanud töölisklassi organisatsiooni kõrgeimaks vormiks mitte parteid, vaid ametiühinguid ja tegi ettepaneku anda rahvamajanduse juhtimine ülevenemaalise tootjate kongressi kätte. Seejuures viidati Engelsile. Kuid Engels kõneles kommunistlikust ühiskonnast, kus ei ole klasse. Meie maal, kus tööliste kõrval oli veel mitmeid miljoneid väikeomanikke, kes kuulusid samuti tootjate kategooriasse, kajastas niisugune nõudmine väikekodanlike elementide, kotimeeste ja spekulantide huve. Selle täitmine oleks kaasa toonud väikekodanliku stiihia võimutsemise meie maal, oleks õõnestanud töölisklassi ning

tema kommunistliku avangardi juhtivat osa majanduslikus, kultuurilises ja poliitilises ülesehitustöös.

Detsistid eesotsas Sapronoviga tegid ettepaneku sisse seada niisugune kord, et Kõrgema Rahvamajanduse Nõukogu Presiidium moodustataks Ülevenemaalise Ametiühingute Kesknõukogu pleenumi poolt ülesseatud kandidaatidest. Nad olid selle vastu, et kohalikke nõukogusid juhivad keskorganid, nõudsid täielikku fraktsioonide ja rühmituste vabadust parteis, nõudsid, et nõukogud oleksid sõltumatud parteist ja et kohalikud parteiorganisatsioonid ei alluks VK(b)P Keskkomiteele. See kõik näitab, et detsistid tahtsid parteid nõrgendada, likvideerida tema juhtiva osa proletariaadi diktatuuri süsteemis, nõrgendada nõukogusid ja ametiühinguid ning nurja ajada kogu sotsialistliku ülesehitustöö meie maal. Nende platvorm oli esseerlik-menševistlik ning nende võitlusmeetodid olid kõige demagoogilisemad. Mitte juhuslikult ei nimetanud V. I. Lenin detsiste «kõige suuremate kisakõride» fraktsiooniks.

Niisama kahjulik ja ohtlik oli Buhharini «puhverrühma» seisukoht, kes, V. I. Lenini sõnade järgi, «kõige rohkem kahju tegi ja vassis»[1]. Kõnealune rühm nõudis, et kõigi majandusorganite, peavalitsuste ja keskorganite juhtivaid töötajaid ei esitaks mitte partei, vaid ametiühingud. Kuid $^{9}/_{10}$ ametiühingute liikmeskonnast olid parteitud töölised. Järelikult tahtsid buhhaarinlased anda tööstuse juhtimise täielikult parteitu rahvahulga kätte ja muuta nulliks partei juhtiva osa majanduslikus ülesehitustöös. See tähendas täielikku lahtiütlemist parteilisuse printsiibist ja üleminekut sündikalismi seisukohale. «Kui asuda sellele teele,» ütles V. I. Lenin, «siis tähendab see tegelikult, et partei tõugatakse kõrvale, et Venemaal ei saa tegelikult olla proletariaadi diktatuuri.»[2]

Diskussiooni vallapäästmisega ametiühingute küsimuses tekitasid parteivastased rühmad parteile suurt kahju. Asi ei seisnud üksnes selles, et diskussioon tõmbas partei tähelepanu kõrvale järjekordsete majandusliku ülesehitustöö küsimuste lahendamiselt, vaid ka selles, et diskussioon tiivustas nõukogude võimu sise- ja välisvaenlasi, kes pidasid seda partei nõrgenemise tundemärgiks. Niipea kui algas diskussioon, hakkasid nad kisendama «tülist parteis»

[1] V. I. Lenin, Teosed, 32. kd., lk. 15.
[2] Sealsamas, lk. 42.

ja partei paratamatust lõhenemisest, levitama Nõukogudevastaseid kuulujutte, ennustama uusi sõdu ja talupoegadele uusi makse. Seda kõike tehti selleks, et aktiviseerida kontrrevolutsiooni jõude ja tugevdada võitlust nõukogude võimu vastu.

Sellepärast pidas meie partei trotskistide, buhhaarinlaste, «töölisopositsiooni» ja detsistide vastu otsustavat võitlust. Nende paljastamisel ja ideelisel purustamisel etendasid tohutu suurt osa V. I. Lenini kõne «Ametiühingutest, käesolevast momendist ja Trotski vigadest», artikkel «Partei kriis», ettekanne ametiühingute osatähtsuse ja ülesannete kohta ning lõppsõna II ülevenemaalise mäetööliste kongressi kommunistliku fraktsiooni koosolekul, brošüür «Veel kord ametiühingutest, käesolevast momendist ning Trotski ja Buhharini vigadest» ning «Kõne IV ülevenemaalisel õmblustööstuse tööliste kongressil». Nimetatud töödes määras V. I. Lenin kindlaks ametiühingute osatähtsuse ja ülesanded sotsialistlikus ülesehitustöös, põhjendas igakülgselt nende tegevusvorme ja -meetodeid uues olukorras. Vastavalt nendele seisukohtadele töötati välja ja esitati parteile läbiarutamiseks leninlik platvorm ametiühingute küsimuses, mida NLKP ajaloos tuntakse «kümne platvormi»[1] nime all. Selles rõhutati, et ametiühingud on kasvatuslik organisatsioon, mille kaudu tõmmatakse töölishulgad kaasa sotsialistlikule ülesehitustööle, et ametiühingud on juhtimise ja majandamise kool, kommunismi kool. Selleks, et oma ülesannetega toime tulla, peavad ametiühingud kogu oma töö rajama veenmismeetodile, mitte aga sundimismeetodile.

Diskussiooni käigus lahendati mitte üksnes ametiühingute küsimus. Kõne all oli küsimus, kuidas peab olema korraldatud kogu töö rahvahulkades rahuliku sotsialistliku ülesehitustöö perioodil. Vaidlus käis selle üle, missugust osa peab partei etendama uues olukorras ja missugused peavad olema tema sidemed parteitute tööliste ning paljumiljonilise talurahvaga, missuguste meetoditega tuleb rahvahulki enda poole võita ja juhtida ning missugused peavad olema sotsialistliku ülesehitustöö meetodid. Kõigis neis küsimustes toimus äge võitlus, mis oli eriti terav Moskvas, Ukrainas, Valgevenemaal ja mõnes teises

[1] Sellele platvormile olid alla kirjutanud 10 partei Keskkomitee liiget eesotsas V. I. Leniniga.

paigas. Hoolimata kõigi parteivastaste elementide vastupanust, kiitis absoluutne enamik parteiorganisatsioone leninliku platvormi ametiühingute küsimuses lühikese aja jooksul heaks. Trotskistide, buhhaarinlaste, «töölisopositsiooni» ja detsistide leninismivastased seisukohad ametiühingute osatähtsuse ja ülesannete küsimuses paljastati lõplikult partei X kongressil.

## 2. VK(b)P X KONGRESS. ÜLEMINEK UUELE MAJANDUSPOLIITIKALE

Partei X kongress toimus 8.—16. märtsini 1921.

Kogu kongressi tööd juhtis vahetult V. I. Lenin. Ta esines delegaatidele ettekandega partei Keskkomitee poliitilisest tegevusest, toiduainete andmise kohustuse asendamisest toitlusmaksuga ja teistes küsimustes. Need ettekanded määrasid ära kongressi töö suuna ja kõigi kongressi otsuste sisu.

Kongressil tehti kokkuvõte ametiühingute küsimuses toimunud diskussioonist. VK(b)P X kongress mõistis kõik opositsionäärid resoluutselt hukka ja kinnitas leninliku platvormi ametiühingute osatähtsuse ja ülesannete küsimuses nõukogude ühiskonna uutes arengutingimustes. Resolutsioonis rõhutati ametiühingute määratu suurt osatähtsust proletariaadi diktatuuri kindlustamisel, laiade töörahva hulkade poliitilisel kasvatamisel ja nende kaasatõmbamisel riiklikule ning majanduslikule ülesehitustööle.

VK(b)P X kongress osutas suurt tähelepanu partei ühtsuse küsimusele. Ainult partei ridade vankumatu tahte- ja tegevusühtsuse korral oli võimalik kõige eesrindlikumate ja teadlikumate tööliste ning talupoegade laiu hulki koondada ning veelgi tihedamalt ühte liita, et väikekodanliku stiihia survele vastu seista ja majanduslikke ning poliitilisi raskusi võita. Seda takistasid aga fraktsioonid ja rühmitused, mida trotskistid, buhhaarinlased ja teised leninismivastased elemendid organiseerisid. Nad rikkusid partei ühtsust ja nõrgendasid parteiorganisatsioonide üksmeelset tööd, lõid soodsad tingimused revolutsiooni vaenlaste õõnestustööks.

Sellepärast tegi kongress korralduse: «Viivitamata laiali saata eranditult kõik ühe või teise platvormi alusel tekki-

nud rühmad ja teeb kõigile organisatsioonidele ülesandeks kõige rangemini jälgida, et ei esineks mingeid fraktsioonilisi väljaastumisi. Kongressi selle otsuse mittetäitmine peab endaga tingimata ja viivitamata kaasa tooma parteist väljaheitmise.»

Edasi märgitakse kongressi resolutsioonis: «Range distsipliini hoidmiseks parteis ja kogu nõukogulikus töös ning suurima ühtsuse saavutamiseks igasuguse fraktsioonsuse kõrvaldamisel annab kongress Keskkomiteele volituse rakendada distsipliinirikkumise või fraktsioonsuse taaselustumise või võimaldamise korral (kordadel) kõiki parteilise karistuse vahendeid kuni parteist väljaheitmiseni, Keskkomitee liikmete suhtes aga nende üleviimist kandidaadiks ja äärmise vahendina koguni parteist väljaheitmist.»[1]

Kesksel kohal partei X kongressi töös oli uuele majanduspoliitikale ülemineku küsimus. Uus majanduspoliitika oli pöördepunktiks meie maa majanduselus. Selle sammu kutsus esile elu ise, seda põhjustasid nõukogude ühiskonna arengutingimused.

V. I. Lenin õpetab, et sotsialismi võiduks ei piisa sellest, et proletariaat võidab kätte poliitilise võimu, vaid tuleb luua ka uue ühiskonna majanduslik baas, milleks on «masinaline suurtööstus ja selle viimine põllumajandusse»[2]. Enne selle baasi loomisele asumist oli vaja likvideerida majanduslik laos ja taastada meie maa tootlikud jõud. Millest alustada selle ülesande lahendamist? Kus on see kõige tähtsam lüli, millest kinni haarates võiks liikuma panna kogu ahela, lahendada aastaid kestnud sõja ja interventsiooni läbi kurnatud ja vaevatud maa majanduse taastamise probleemi?

Selle küsimuse õige lahendamine oli jõukohane ainult V. I. Leninile ja Kommunistlikule Parteile, keda olid õpetanud paljude aastate kestel tehtud revolutsioonilise töö kogemused. V. I. Lenin ütles tollal, et alustada tuleb põllumajandusest. See oli ainuõige vastus, sest ilma põllumajanduse arendamiseta polnud võimalik taastada ei tööstust ega transporti. Et tõsta varemeist purustatud vabrikud, tehased, kaevandused, elektrijaamad ja raudteed ning

[1] NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, I osa, Tallinn, 1956, lk. 529.

[2] *V. I. Lenin*, Teosed, 33. kd., lk. 28.

neile elu sisse puhuda, oli vaja töölisi ja teenistujaid toita, neid leiva ja teiste toiduainetega varustada. Tööstus vajas hädasti põllumajanduslikku toorainet, talle oli tarvis villa, nahka, lina, puuvilla, kanepit. Ühesõnaga — kõigi meie maa majandusharude taastamine ja töötajate ainelise olukorra parandamine olenes tol ajal põllumajandusest.

Põllumajanduse tootlike jõudude taastamiseks oli vaja äratada kogu talurahva initsiatiiv, tekitada temas soov paremini töötada ja anda oma majapidamise arendamiseks kõik jõud ja vahendid. Oli vaja äratada talupojas majanduslikku huvi külvipinna laiendamise, kõigi põllukultuuride saagikuse tõstmise ja loomakasvatuse arendamise vastu. Seda eesmärki oli võimalik saavutada ainuüksi toiduainete andmise kohustuse kaotamisega, kuna see kohustus halvas talupoja majanduslikku initsiatiivi. Oli vaja lubada mõningat kauplemisvabadust. Kommunistliku Partei teene seisab selles, et ta õigel ajal mõistis seda vajadust ja asendas sõjakommunismi poliitika uue majanduspoliitikaga (nepiga), mis tagas töölisklassi ja talurahva kindla majandusliku ja poliitilise liidu sotsialismi ehitamisel. Kodusõja ajal olid suhted nende klasside vahel omandanud sõjalis-poliitilise liidu kuju, mille aluseks olid ühised poliitilised ja majanduslikud huvid.

Uue majanduspoliitika eesmärgiks oli proletariaadi ja talurahva liidu tugevdamine, proletariaadi diktatuuri kindlustamine, meie maa tootlike jõudude arendamine sotsialistlikus suunas.

Nii töölisklass kui ka talurahvas olid eluliselt huvitatud Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni suurte võitude säilitamisest, sest revolutsioon oli vabastanud töörahva igasugusest ekspluateerimisest ja rõhumisest. Sellepärast andsid nad teineteisele aktiivset abi, et saavutada võit ühise vaenlase üle. Töölisklass kaitses talupoegi mõisnike ja kapitalistide eest, kaitses nende vaba maakasutamise õigust. Talurahvas omakorda varustas töölisi ja Punaarmeed leiva ja teiste toiduainetega. Töötava talurahva paremad pojad võitlesid üheskoos töölistega kodusõja rinnetel nõukogude võimu sise- ja välisvaenlaste vastu. «Talupoeg,» ütles S. M. Kirov, «kes võttis mõisnikult maa, jõudis selle maaga ühe külvikorra kestel kokku kasvada. Ja kui talle öeldi, et mõisnik tuleb tagasi, võttis ta püssi, läks Punaarmeesse ja andis viimasele ning elanikkonnale oma vilja ülejäägid. Talupoeg teadis, et kui mõisnik tagasi

tuleb, annab ta tema kohta seaduse, mis on hoopis karmim kui kommunistide viljamonopol.»[1]

Kodusõja ajal oli toiduainete andmise kohustus, mille alusel talupojad pidid riigile andma kõik oma vilja ülejäägid, peale sunnitud, kuid vajalik abinõu. Teisiti polnud võimalik luua toiduainete fondi ning säilitada tööliste ja talupoegade võimu. Talurahvas sai sellest aru ja leppis toiduainete andmise kohustusega. Võitlus, mida peeti mõisnike ja kodanluse vastu elu ja surma peale, nõudis ohvreid ning talupojad olid nõus neid ohvreid kandma.

Kui aga vaenlase peamised sõjalised jõud olid purustatud, muutus olukord järsult. Talurahvas, kes ei suutnud enam kanda viljamonopoliga seotud raskusi, hakkas avaldama rahulolematust. See asjaolu näitas, et sõjakommunismi poliitika ei vastanud enam talurahva huvidele, et oli kujunenud objektiivne vajadus kindlustada töölisklassi ja talurahva liitu uuel majanduslikul alusel.

Niisuguse üleminekuaja majanduspoliitika alused kavandas V. I. Lenin juba 1918. aasta aprillis oma töös «Nõukogude võimu järjekordsed ülesanded». Tol ajal ei olnud neid võimalik ellu rakendada interventsiooni ja kodusõja tõttu. Lähtudes konkreetsest olukorrast, mis oli taastamisajajärgu alguseks välja kujunenud, töötas V. I. Lenin üksikasjalikult välja partei uue poliitika tähtsamad põhimõtted kõigis majandusellu puutuvates küsimustes, põhimõtted, mis vastasid nõukogude ühiskonna arengu vajadustele. See tähendas üleminekut uutele valitsemismeetoditele, tähendas uut laadi võitlust kodanluse vastu.

Uue majanduspoliitika kõige tähtsamaks koostisosaks oli toiduainete andmise kohustuse asendamine toitlusmaksuga. Juba 1921. aasta veebruari algul märkis V. I. Lenin, et selle abinõu tarvituselevõtmine on vajalik. 8. veebruaril koostas ta dokumendi «Teesid talupoegade kohta. Esialgne mustandvisand». Selles seati ülesandeks: rahuldada talurahva nõudmine ja asendada toiduainete andmise kohustus toitlusmaksuga, vähendada maksu võrreldes toiduainete andmise kohustusega, panna maksma põhimõte, et maksu suurus oleneb talupoja püüdlikkusest, anda talle suurem vabadus kasutada toiduainete ülejääke pärast kohustuse täitmist riigi ees kohalikus majanduskäibes. Need juhtnöörid kõnelevad sellest, et V. I. Lenin tun-

[1] *С. М. Киров*, Избранные статьи и речи, lk. 141.

dis väga hästi tolleaegset olukorda, mõistis sügavalt mitte üksnes töölisklassi, vaid ka paljumiljonilise talurahva huve, kellega ta pidas alalist sidet.

Kuigi V. I. Lenin oli partei ja riigi juhtimise tööga äärmiselt koormatud, leidis ta alati aega vestluseks mitte üksnes vastutavate töötajatega, vaid ka lihtsate tööliste ja talupoegadega. Ta võttis sageli vastu talupoegade saadikuid, tundis huvi talupoegade kirjade vastu, arvestas nende soove ja ettepanekuid. Kui ta kuulis, et ajalehe «Bednota» toimetusse on saabunud hulk kirju toiduainete andmise kohustuse kohta, nõudis ta ajalehe toimetuselt üksikasjalikku ettekannet väljavõtetega nendest kirjadest. Meenutades seda, kirjutab V. A. Karpinski: «Rohkem kui poolsada kirja toiduainete andmise kohustuse ja talupoegade raske olukorra kohta valiti välja ja töötati läbi ning need läksid isiklikult Vladimir Iljitšile esitatud ettekandesse. Üsna peagi veendusin, et kokkuvõtet talupoegade kirjadest ei tehtud asjatult. Kuulates Lenini ettekannet partei X kongressil toiduainete andmise kohustuse asendamisest toitlusmaksuga, oli mitmes kohas tunda, et Vladimir Iljitš oli kasutanud talupoegade kirju ettekande materjalina.»[1]

Oma ettekannetes VK(b)P Keskkomitee poliitilisest tegevusest ja toiduainete andmise kohustuse asendamisest toitlusmaksuga, samuti teistes sõnavõttudes partei X kongressil andis V. I. Lenin meie maa poliitilise ja majandusliku olukorra sügava teadusliku analüüsi. Ta näitas veenvalt, et on tekkinud objektiivne vajadus asendada toiduainete andmise kohustus toitlusmaksuga, et sotsialistliku ülesehitustöö ülesannete edukaks lahendamiseks on vaja anda mõningane kauplemisvabadus. Neid abinõusid oli vaja selleks, et kehvtalurahvale tuginedes koondada kesktalurahvas töölisklassi ümber ja tõmmata ta uue ühiskonna ülesehitamisest aktiivselt osa võtma. Selles seisis küsimuse poliitiline sisu.

Kesktalupoeg polnud oma seisundilt mitte üksnes töötaja, vaid ka väikeomanik. Kui omanik ja väikekaubatootja oli ta huvitatud vabadest turusuhetest ja kauplemisvabadusest. Tema kui eraomaniku seisukohalt oli toiduainete andmise kohustus ebanormaalne ja seaduse-

[1] «Воспоминания о В. И. Ленине», Госполитиздат, M., 1955, lk. 78.

vastane. Seda tuli arvestada. «Me teame,» ütles V. I. Lenin, «et ainult kokkulepe talurahvaga võib päästa sotsialistliku revolutsiooni Venemaal... Ja nõnda, otsekoheselt ongi vaja rääkida kõigil koosolekutel, kogu ajakirjanduses. Igatahes me ei pea püüdma midagi varjata, vaid peame otsekoheselt ütlema, et talurahvas ei ole rahul suhete vormiga, mis meil temaga on kujunenud, et ta seda suhete vormi ei taha ning edaspidi nõnda edasi elama ei hakka. See on kindel. See tema tahe on selgesti väljendatud. See on töötava elanikkonna määratu suurte hulkade tahe. Me peame seda arvestama ja me oleme küllalt kained poliitikud, et otseselt ütelda: võtkem oma poliitika talurahva suhtes revideerimisele. Nii, nagu oli siiamaani — niisugust olukorda kauem säilitada ei saa.»[1]

V. I. Lenin märkis, et Venemaal, kus on ülekaalus väikekaubatootmine, ei ole võimalik sotsialismile vahetult üle minna ja et tuleb tarvitusele võtta terve rida üldriiklikke üleminekuabinõusid, mis vastavad Nõukogude riigi ja talurahva laiade hulkade huvidele. Niisugusteks abinõudeks pidas ta ennekõike toitlusmaksu ja mõningat kauplemisvabadust. «Kuidas talupoega rahuldada,» ütles V. I. Lenin, «ja mis tähendab teda rahuldada?... Sellesse küsimusse süvenedes ütleme endale otsekohe: väikemaapidajat saab õieti ütelda rahuldada kahe asjaga. Esiteks on vajalik teatud käibevabadus, vabadus väikese eraomaniku jaoks, ja teiseks on vaja muretseda kaupu ja tooteid.»[2]

Kongress otsustas asendada toiduainete andmise kohustuse naturaalmaksuga, kaotada viljamonopoli ja anda talupojale õiguse käsutada vabalt oma toiduainete ülejääke. Pärast riigile toitlusmaksu tasumist oli igal talupojal õigus vilja ülejääke kasutada oma äranägemise järgi.

Toiduainete andmise kohustuse asendamine toitlusmaksuga ja mõningase viljaga kauplemise vabaduse andmine oli stiimuliks, tõukeks, mis vastas miljoniliste talurahvahulkade majanduselu tingimustele. Saades oma töö eest reaalset vastutasu, oli iga talupoeg huvitatud sellest, kuidas rohkem künda ja külvata, paremini maad harida ja suuremat saaki koguda. Nüüd teadis talupoeg, et mida suurema saagi ta kogub, seda rohkem jääb tal toiduaineid üle ning seda rohkem on tal võimalik nende eest tööstuskaupu muretseda.

[1] *V. I. Lenin*, Teosed, 32. kd., lk. 193—194.
[2] Sealsamas, lk. 195.

Toitlusmaksu ja kauplemisvabaduse kõrval nägi uus majanduspoliitika ette ka niisuguseid abinõusid, nagu eraisikutele väikeste riiklike ettevõtete rendile andmine, käsitööonduse vaba arendamine ja väliskapitalile kontsessioonide andmine. Külas lubati teatud piirides maad rendile anda ja palgatööd kasutada.

Riigikapitalism kapitalistliku korra tingimustes on niisugune kapitalism, kus riigivõim ühed või teised kapitalistlikud ettevõtted endale otseselt allutab. NSV Liidus on riigikapitalism, näiteks kontsessioonid, niisugune riigikapitalism, mille nõukogude võim on asetanud teatud kindlaisse raamidesse. V. I. Lenin ütles, et «riigikapitalism on see kapitalism, mida me võime piirata, mille piirid me võime kindlaks määrata, see riigikapitalism on seotud riigiga, see riik aga on töölised, on tööliste eesrindlik osa, on avangard, oleme meie ... Ja missuguseks see riigikapitalism kujuneb, oleneb juba meist».[1] Järelikult on see niisugune kapitalism, mida nõukogude võim võis lubada ja pidi lubama, asetades selle teatud raamidesse. Niisugust kapitalismi vajasid talurahva laiad hulgad ja erakapital, kes peab kauplema nii, et talupoegade vajadused oleksid rahuldatud.

Uut majanduspoliitikat ellu viies teadis partei, et selle alusel tekivad mitte üksnes positiivsed, vaid ka negatiivsed nähtused. V. I. Lenin ja Keskkomitee mõistsid väga hästi, et linna ja maa vahelise vaba kaubakäibe arenguga elustuvad kapitalistlikud elemendid. Kuid see ei kohutanud parteid. Kapitalistlike elementide mõningane elustumine ei olnud revolutsiooni saatusele ohtlik, sest riigivõim ja majanduse juhtivad positsioonid olid töölisklassi käes, keda juhtis Kommunistlik Partei. Tehes talurahvale järeleandmisi, ei kavatsenud partei kapitalile uksi pärani avada. Ta viis ellu läbikaalutud poliitikat, mis pidurdas kapitalistlike elementide kasvu ning avas laialdased võimalused sotsialistliku majandusvormi tugevnemiseks ja arenemiseks meie maa kõigil majanduselu aladel.

Vastukäivalt tegelikkusele väitsid trotskistid ja partei poolt purustatud «töölisopositsiooni» poolehoidjad, et uus majanduspoliitika tähendab taandumist, Oktoobrirevolutsiooni võitudest loobumist. Kuid nad olid tõest üpris kaugel. Uus majanduspoliitika ei tähendanud taandumist, veel

[1] *V. I. Lenin*, Teosed, 33. kd., lk. 249.

vähem Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võitudest loobumist, loobumist võitlusest vana, kodanliku korra jõudude vastu. Uus majanduspoliitika tähendas jõudude ümberpaigutamist, tähendas uut, veelgi võimsamat ja laialaulatuslikumat pealetungi kapitalile.

Uus majanduspoliitika oli eri laadi taandumine. Taandus partei, kes polnud mitte lüüa saanud, vaid, vastupidi, oli võitjana välja tulnud surmaheitlusest sõjaliselt hoopis tugevama vaenlasega. Uut majanduspoliitikat rakendati selleks, et oma ridu ümber korraldada ja siis uuesti alustada pealetungi kapitalile kogu töörahva ühisel jõul, töölisklassi juhtimisel.

Sõjakommunism oli katse vallutada kapitalismi kindlust tormijooksuga, otserünnakuga. Löögi andmisel oli Kommunistlik Partei läinud kaugele ette ning tekkis oht kaotada side talupoegliku tagalaga. Seda märgates otsustas partei veidi taanduda, teha talurahvale järeleandmisi, et kindlustada proletaarse revolutsiooni peamisi võite ja luua tingimused edukaks edasiliikumiseks, sotsialismi ülesehitamiseks tööliste ja talupoegade ühiste jõupingutustega. Selles seisis uue majanduspoliitika poliitiline sisu.

V. I. Lenin märkis, et uus majanduspoliitika ei muutnud proletaarse riigi olemust, vaid ainult sotsialistliku ülesehitustöö meetodeid, sest see majanduspoliitika «võimaldab ehitatava sotsialismi ja taassündi taotleva kapitalismi omavahelist majanduslikku võistlust, mille areeniks on paljumiljonilise talurahva rahuldamine turu kaudu».[1] Kõnealuse poliitika eesmärgiks oli tugevdada linna ja küla vahelist koostööd, kindlustada töölisklassi ja talurahva liitu uuel majanduslikul alusel, likvideerida majanduslik laos ja üles ehitada uus, sotsialistlik ühiskond töötajate isiklike huvide ja ühiskondlike huvide õige ühendamise alusel.

Partei ja rahva ette seatud ülesannete täitmisel etendasid tähtsat osa leninlikud otsused rahvusküsimuses, mis võeti vastu VK(b)P X kongressil. Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võidu tagajärjel vabanesid meie maa töötajad sotsiaalsest ja rahvuslikust rõhumisest. Kõik endise tsaristliku Venemaa rahvad said võrdõiguslikeks, said vaba arengu võimaluse. Kuid vana korra rasket pärandit ei olnud nõukogude võimul võimalik otsekohe likvideerida.

[1] *V. I. Lenin*, Teosed, 33. kd., lk. 158.

Teostades halastamatu rahvusliku rõhumise poliitikat, pidurdasid tsarism, mõisnikud ja kodanlus rahvuspiirkondade majanduslikku ja kultuurilist arengut. Seetõttu olid paljud tsarismi-aegsed rõhutud rahvad oma majanduslikus ja kultuurilis-poliitilises arengus väga maha jäänud. Seda asjaolu silmas pidades seadis partei järjekordseks ülesandeks rahvaste tegeliku ebavõrdsuse likvideerimise.

Rahvuslike ääremaade elanikkond tegeles põllumajandusega ja koosnes peamiselt talupoegadest ning sellepärast oli rahvusküsimus tegelikult talurahvaküsimus. Tõmmata sotsialistlikule ülesehitustööle kaasa rahvuslike ääremaade rahvad tähendas tõmmata sellele kaasa talurahvas, kelle huvidele vastas uus majanduspoliitika. Järelikult oli rahvusküsimus lahutamatult seotud rahvamajanduse taastamise ülesandega, sotsialismi arenguga.

VK(b)P X kongressi otsus rahvusküsimuse kohta oli tulvil leninlikku hoolt varem rõhutud rahvaste igakülgse abistamise eest, et nad võiksid luua kõrgelt arenenud tööstuse, tugevdada uut rahvakohut, haldusaparaati ja nõukogude võimu organeid, arendada oma vormilt rahvuslikku ja sisult sotsialistlikku kultuuri.

Sel ajal võitles partei rahvuspoliitikas esinenud kallakute — suurriikliku šovinismi ja kohaliku natsionalismi vastu, mis takistasid partei tööd, liidu kindlustamist vene proletariaadi ja Venemaa teistest rahvustest töötava talurahva vahel. Kongress pöördus partei poole üleskutsega pidada nende kallakute vastu energilist võitlust Nõukogudemaa rahvaste vennaliku koostöö ja sõpruse arendamise nimel. Pealöök oli suunatud suurriikliku šovinismi kui peamise ohu vastu.

Partei X kongressi otsustel oli tohutu suur ajalooline tähtsus. Nad avasid nõukogude ühiskonna arengus uue ajajärgu. Tehes sõjakommunismi poliitikalt järsu pöörde uuele majanduspoliitikale, andis kongress parteile tegevusprogrammi terveks ajaloojärguks. Selle programmi elluviimisega kindlustati töölisklassi ning talurahva liitu uuel majanduslikul alusel, loodi soodsad tingimused rahvamajanduse taastamiseks ja sotsialistliku ülesehitustöö edukaks arendamiseks.

Üleminek uuele majanduspoliitikale oli tingitud Venemaa konkreetsest olukorrast. See aga ei tähenda hoopiski seda, et uue majanduspoliitika taoline poliitika ei ole ühel või teisel määral tingimata vajalik ka teistes riikides. Tea-

tavasti on peaaegu kõikides riikides võrdlemisi rohkearvuline väikeomanike klass. Sellepärast kerkib pärast sotsialistliku revolutsiooni võitu ka nende maade proletariaadi ette talurahvaga õigete suhete loomise probleem. Need suhted on stabiilsed ainuüksi siis, kui rakendatakse niisugust poliitikat, mis on vastuvõetav ja kasulik mitte üksnes proletariaadile, vaid ka väiketootjate klassile. Järelikult on kapitalismilt sotsialismile ülemineku ajajärgul uue majanduspoliitika alused vastuvõetavad kõigile või peaaegu kõigile maadele.

Uue majanduspoliitika väljatöötamise ja elluviimisega lahendas meie partei eesotsas V. I. Leniniga ülemineku-ajajärgu väga tähtsad ülesanded. Omandatud võitluskogemused said kõigi kommunistlike parteide ühisvaraks. Selles peitubki uue majanduspoliitika määratu suur rahvusvaheline tähtsus. «Igatahes,» ütles V. I. Lenin, «on katse, mida me teeme, kasulik tulevastele proletaarsetele revolutsioonidele . . .»[1]

V. I. Lenini geniaalset ettenägelikkust kinnitab rahvademokraatiamaade kommunistlike ja töölisparteide tegevus. Tähelepanelikult õpivad nad tundma Nõukogude Liidu rikkalikke kogemusi ja rakendavad neid loovalt.

Uue majanduspoliitika tunnistasid õigeks kõik kommunistlikud parteid Kommunistliku Internatsionaali järjekordsel, III kongressil, mis toimus 1921. aasta juunis-juulis. Kongressi tööst võtsid osa 52 maa kommunistliku ja sotsialistliku partei esindajad. VK(b)P delegatsiooni juhiks oli V. I. Lenin, kes valiti kongressi aujuhatajaks. Ta esines kongressil ettekandega VK(b)P taktikast, kõnega Itaalia küsimuses ning kõnega Kommunistliku Internatsionaali taktika kaitseks.

Kommunistliku Internatsionaali III kongress kiitis heaks VK(b)P taktika, paljastas ja mõistis hukka itaalia tsentristid eesotsas Serratiga ja Levi kapitulantliku rühma, kes oli pesitsema hakanud Saksamaa Kommunistlikus Parteis. Kongress mõistis hukka ka «pahempoolsed» elemendid Itaalia ja Saksamaa kommunistlikus parteis, kes pooldasid ebaõiget, sektantlikku taktikat. Sotsiaaldemokraatliku ladviku toetusel oli kodanlusel õnnestunud selleks ajaks mitmes kapitalistlikus riigis tööliste väljaastumised maha suruda. Esimene tormiline revolutsioonilaine oli vaibu-

[1] *V. I. Lenin*, Teosed, 32. kd., lk. 459.

nud, teine aga polnud veel tõusnud. Samal ajal aga tekitasid «pahempoolsed» illusioone, et maailmarevolutsioon areneb oma esialgses tempos edasi ja et ainuüksi kommunistlike parteide tahtest ja aktiivsusest oleneb kodanluse kukutamise ja proletariaadi diktatuuri kehtestamise ülesande lahendamine.

«Pahempoolsete» taktika tekitas kommunistlike parteide isoleerumise, rahvahulkadest eraldumise ohu, mis oli kahjulik ja hädaohtlik. Kommunistliku Internatsionaali III kongress heitis «pahempoolsete» illusioonid kõrvale ja seadis järjekordseks ülesandeks rahvahulkade võitmise enda poole ja proletariaadi ettevalmistamise uuteks revolutsioonilisteks lahinguteks. V. I. Lenini ettepanekul kiitis kongress heaks ühisrinde taktika, mis eeldas kõigi töölist tegevusühtsust.

Pärast VK(b)P X kongressi algas niihästi keskuses kui ka kohtadel ulatuslik töö Kommunistliku Partei uue kursi elluviimiseks. 21. märtsil 1921 andis Ülevenemaaline Kesktäitevkomitee välja seaduse, millega toiduainete andmise kohustus asendati toitlusmaksuga ja talupoegadel lubati toiduainete ülejääke vabalt turustada. Selle seaduse alusel võttis VSFNV Rahvakomissaride Nõukogu sama aasta 28. märtsil vastu otsuse maksumäärade kohta. Toitlusmaksu üldsumma oli peaaegu kaks korda väiksem kui toiduainete andmise kohustus. Seejuures määrati kehvtalupoegadele kaugelt väiksem maks kui teistele talupoegadele.

Seoses uue majanduspoliitikaga korraldati ümber majandusorganisatsioonid. Tööstuse valdkonnas väljendus see trustide loomises, ettevõtete uues ümbergrupeerimises ja suurema osa ettevõtete üleviimises isemajandamisele.

Kõige tähtsamad ja majanduslikult rentaablid ettevõtted jäeti riigiorganite otsese juhtimise alla. Väikesed, vähemtähtsad ja vähemelujõulised ettevõtted anti kooperatiividele ja eraisikutele rendile, et kasutada nende rahasummasid ja initsiatiivi tööstuse selle osa taastamiseks, milleks riigil tol ajal oma jõudu ei jätkunud.

Suuri muudatusi tehti ettevõtetes töö organiseerimise ja tasustamise alal; tehti lõpp tööjõu mobiliseerimisele ja hakati töölisi värbama vabatahtlikkuse põhimõtte alusel; kaotati palkade võrdsustamine. Töölise palk sõltus nüüd tema tööviljakusest. Kõrgema palga ja tükitöö kõrval

kasutati laialdaselt premeerimist, mis äratas töölistes materiaalset huvi toodangu suurendamise vastu.

Tööstust ja põllumajandust oli võimalik edukalt taastada ja edasi arendada ainult linna ja maa vahel alalise majandusliku sideme olemasolu korral. Pärast uuele majanduspoliitikale üleminekut hakati seda sidet esialgu looma otsese kaubavahetuse abil. Kuid elu tegi siin olulisi korrektiive. Laostunud tööstuse, kaupade vähesuse ja nõukogude kaubandusaparaadi nõrkuse tõttu ei olnud võimalik kaubavahetuse fondi luua ja hulgaliselt tööstustooteid talupoegadele vastuvõetavail tingimustel põllumajandussaaduste vastu vahetada. Hindade suure kõikumise tõttu ei olnud kindlaksmääratud naturaalsed vahetusekvivalendid turul kujunenud hindade vahekorraga alati kooskõlas. Sageli võis talupoeg eraettevõtjalt kvaliteetsemat kaupa ja hoopis soodsama hinnaga osta. See kõik tegi vajalikuks ülemineku naturaalkaubavahetuselt rahalisele vahetusele, mida 1921. aasta sügisel ka tehti.

Võeti tarvitusele abinõud riiklike kulutuste vähendamiseks, piirati rahamärkide väljalaskmist ja stabiliseeriti Nõukogude rubla. 1921. aasta oktoobris asutati Riigipank, mis etendas tähtsat osa finantsdistsipliini tugevdamisel ja rahaliste kulutuste üle range kontrolli sisseseadmisel. Kõik need abinõud aitasid raharinglust meie maal saneerida.

Koostöö riikliku tööstuse ja talumajanduse, linna ja maa vahel toimus peamiselt kooperatsiooni kaudu. Toiduainete andmise kohustuse asendamine toitlusmaksuga laiendas kooperatsiooni tegevussfääri. Kaubavahetusoperatsioonide kõrval anti talle ka tootmise alal suured õigused ja võimalused.

Vastavalt uuele majanduspoliitikale korraldas Kommunistlik Partei kogu töö ümber, õppis päev päeva kõrval tundma kohalikke kogemusi, avastas õigeaegselt kohtadel esinevad puudused ning vead ja likvideeris need. Tähtsat osa etendas selles VK(b)P X ülevenemaaline konverents, mis toimus 1921. aasta mai lõpul. V. I. Lenini ettekande põhjal võttis konverents vastu resolutsiooni «Majanduspoliitikast», milles anti üksikasjalikud juhtnöörid kõigis majandusliku ülesehitustöö põhiküsimustes.

Seoses sellega, et paljudel juhtudel ei saadud küsimusest aru ja kaheldi, kas uut majanduspoliitikat tuleb võtta tõsiselt ja kas see poliitika on mõeldud pikemaks ajaks, rõhu-

tas konverents oma resolutsioonis: «Partei on seisukohal, et see poliitika on kindlaks määratud kauakestvaks, rea aastate pikkuseks ajajärguks, ja nõuab kõigilt, et seda poliitikat viidaks ellu absoluutse hoolikuse ja kohusetruudusega.»[1]

Enne konverentsi ilmus V. I. Lenini brošüür «Toitlusmaksust». Selles põhjendati igakülgselt uut majanduspoliitikat ning määrati äärmise täpsuse ja selgusega kindlaks uue majanduspoliitika eesmärk ja ülesanded. Brošüür oli väga populaarne. Seda arutati ning õpiti põhjalikult tundma parteikoosolekutel, poliitkoolides ja -ringides. Brošüüris esitatud seisukohtadel oli suur tähtsus Kommunistliku Partei poliitika õigel mõistmisel ja selle ellurakendamisel.

Uut majanduspoliitikat viidi ellu ägedas võitluses igasuguste leninismivastaste elementidega, kes püüdsid selle poliitika mõtet ja tähendust moonutada. Niinimetatud «pahempoolsed» püüdsid tõestada, nagu tähendaks uus majanduspoliitika seda, et puudub usk «töölisklassi jõusse, et partei loobub kättevõidetud positsioonidest ja tahab riiki kapitalistlikule arenguteele pöörata». Teised aga, vastupidi, pidasid abinõusid, mis uus majanduspoliitika ette nägi, mitteküllaldasteks, nõudsid riigilt suuri järeleandmisi, nõudsid rahvamajanduse juhtivate positsioonide andmist kapitalistide kätte.

Niisugune arusaamine näitas, et parteis leidus mittekommunistlikke, ebakindlaid ja juhuslikke elemente, kes õõnestasid partei monoliitsust ja võitlusvõimet. Seda asjaolu silmas pidades otsustas VK(b)P Keskkomitee läbi viia partei ridade puhastuse. Puhastuse ajal heideti parteist välja ligi 170 000 inimest. s. t. peaaegu 25 protsenti partei liikmete koosseisust.

Puhastuse tulemusel paranes partei koosseis, tema read muutusid kindlamaks, partei autoriteet ja mõju rahvahulkades kasvas. See soodustas partei ning rahva loominguliste jõudude edukat mobiliseerimist võitlusse tööstuse, transpordi ning põllumajanduse taastamise eest.

Töölisklass ja töötava talurahva laiad kihid veendusid omaenda kogemuste najal partei poliitika õigsuses ning

[1] NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, I osa, Tallinn, 1956, lk. 573.

toetasid aktiivselt kõiki partei üritusi majandusliku ja kultuurilise ülesehitustöö valdkonnas. Töölisklassi ennenägematu töösangarlus võitluses majandusliku laose vastu ilmnes kujukalt 1921. aasta juuni keskpaiku korraldatud «ühistöö nädala» ajal, mis organiseeriti Bakuu naftatehaste kulunud seadmete, aparatuuri ja instrumentide remontimiseks. Sellest võttis osa 3500 inimest. Sellega algas Bakuu tööliste üldine võitlus laose vastu töösttuses. Töölised töötasid «ühistöö nädalal» suure entusiasmiga, ületasid sõjaeelseid töönorme, said võitu taastamisraskustest. Eriti paistsid silma lukksepp Djatškov, töölinekommunist A. Privoznõi, mäetööline Peisan Abiboglõ, tsehhi lukksepp K. Nazarov, lukksepp Mkirtõtšev, kümnik S. Kuzov, lukksepp P. O. Mnatsakanov, pottsepad M. V. Tšikin ja D. Kuznetsov. «Ühistöö nädala» tulemustest kokkuvõtet tehes hindas ajaleht «Bakinski Rabotši» seda kui tõelist tööentusiasmi, kui töölisklassi suurt töövõitu, kirjutades 28. juunil 1921: «Tehased, mis olid vältimatus hävimisohus, mis ilma kapitaalremondita oleksid mõne kuu pärast täielikult ja lootusetult seisma jäänud... elustusid «ühistöö nädala» ajal, muutusid elujõulisteks ja on igal ajal valmis alustama intensiivset tööd — naftautmist, õlide ja petrooleumi puhastamist, paljude nafta ümbertöötamiseks vajalike abiainete tootmist.»

Samasuguse väsimatuse ja visadusega töötasid oma vabrikute ja tehaste taastamisel ka meie maa teiste töösttuskeskuste töölised. Tol ajal tuli töötada rasketes tingimustes. Kütust, toorainet, tehnilisi materjale ja instrumente ei jätkunud, toidunormid olid väga kasinad. Sellest hoolimata tulid kümned tuhanded töölised toime mitte üksnes oma otsese tööga, vaid võtsid aktiivselt osa ka laupäevakutest ja pühapäevakutest, mida organiseerisid partei-, komsomoli- ja ametiühinguorganisatsioonid vabrikute ja tehaste, raudteede ning jaamahoonete puhastamiseks ja remontimiseks, linnatranspordi taastamiseks ning asulate heakorrastamiseks. 1921. aasta veebruaris töötas Taškendis ainuüksi Samarkandi, Taretski ja Mervi raudteelõigus laupäevakutel ligi 6000 inimest, nende hulgas ligi 2000 kommunisti.

3. aprillil 1921 toimus Groznõis grandioosne pühapäevak, millest võttis osa 8000 töölist, teenistujat ja punaarmeelast. Nad töötasid Groznõi—Staroneftjannaja raudteeharu ehitamisel, mis oli 20 versta pikk.

Edaspidi kujunesid laupäevakud ja pühapäevakud veelgi massilisemateks ning nendest võttis osa järjest rohkem inimesi. 23. oktoobril 1921 korraldati Petrogradis ülelinnaline laupäevak. Ainuüksi sadamas ja linna esimeses rajoonis töötas rohkem kui 13 000 inimest. Üksnes kahes rajoonis ja sadamas tehti tööd rohkem kui 140 miljoni rubla väärtuses.

Tööstuse ja transpordi taastamisel sammusid esireas kommunistid, kes tiivustasid oma ennastsalgava tööga kõiki töölisi. Kommunistid olid alati seal, kus oli vaja eriti suurt organiseeritust, kindlust ja vastupidavust. Sellest kõnelevad rohkearvulised faktid. 1921. aasta kevadel tekkis ühes Novgorodi kubermangu rajoonis viivitus laevade remontimisega. Põhjuseks oli tööjõu vähesus. Kuulnud sellest, saatis Lõskovo parteikomitee kõik kommunistid-metallitöölised laevaremontijaile appi. Lünk likvideeriti. Pärast oma põhitöö lõppu käisid kommunistid iga päev laevu remontimas. Nende tööviljakus oli 70 protsendi võrra kõrgem kui parteitutel töölistel. Selle tagajärjel remonditi laevad lühikese ajaga ja valmistati ette navigatsiooniks.

Uue majanduspoliitika esimestel aastatel takistasid majandusliku laose likvideerimist veel suured lisaraskused, mis tekkisid 1921. aasta põua ja ikalduse tõttu. Selle kohutava õnnetuse suurust näitab asjaolu, et juba 1922. aasta algul oli meie maal vähemalt 27—28 miljonit näljahädalist.

1921. aasta septembris saatis Gorki välismaale telegrammi, milles kutsus üles kõiki ausaid inimesi Euroopas ja Ameerikas abistama vene rahvast toiduainete ja ravimitega. Vastuseks sellele algas mitmes riigis rahakogumiskampaania Venemaa näljahädaliste abistamiseks. Üheskoos tööliste ja talupoegadega võtsid kampaaniast osa paljud progressiivselt meelestatud teadlased, kirjanduse ja kunsti esindajad. Anatole France andis näljahädaliste abistamise fondi kogu Nobeli preemia. Norra teadlane Fridtjof Nansen tegi ära suure töö Volgamaa näljahädaliste heaks raha kogumisel. Tänutäheks valis töörahvas Nanseni Moskva Nõukogu auliikmeks.

Tuginedes nõukogude rahva aktiivsele kaasabile, tegi meie partei suuri jõupingutusi ikaldusest tingitud raskustest ülesaamiseks. VK(b)P Keskkomitee juhendite kohaselt loodi 1921. aasta suvel näljahäda vastu võitlemise

keskkomisjon. Selle esimeheks määrati V. I. Lenini lähem kaasvõitleja M. I. Kalinin. Osa riigi kullatagavaradest anti välismaalt toiduainete ostmiseks. Keskuses ja kohtadel hakati näljahädaliste abistamiseks raha koguma. Parteiorganisatsioonide juhtimisel võtsid sellest tööst aktiivselt osa ametiühingu- ja komsomoliorganisatsioonid, tööliste kollektiivid ja töötava talurahva laiad hulgad. Võeti ära ka osa kirikuvaradest.

Riigi poolt eraldatud ja rahvalt kogutud rahaga avati näljahädaliste jaoks sööklaid, teemaju ja puhveteid, anti rahalist toetust ja toiduaineid. Ikalduse läbi kannatada saanud kubermangude töötavaile talupoegadele anti seemnelaenu, aidati neil muretseda inventari ja vana inventari korda seada, loomi osta jne. Ainuüksi taliviljakülvi ajal saadeti 1921. aastal ikalduse läbi kannatada saanud kubermangudesse 12 miljonit puuda teravilja.

1922. aasta kevadel anti näljahäda kannatavatele kubermangudele ja maakondadele veelgi suuremat abi seemnevilja, toiduainete ja raha näol. See aitas talurahva hulkadel üle saada uskumatuist raskustest ja päästa oma majapidamist, mis 1921. aasta ikalduse tagajärjel oli sattunud katastroofilisse olukorda.

Nõukogude Venemaa töölistele osutasid suurt abi ka välismaa töölised. 1921. aasta detsembri keskpaigaks oli kapitalistlike riikide töölistelt, talupoegadelt ja teistelt kodanikelt saadud üle poolteise miljoni puuda mitmesuguseid veoseid ja ligi 4 miljonit kuldrubla. 1922. aasta kevadeks oli kommunistlike parteide ja Rahvusvahelise Tööliskomitee ülalpidamisel rohkem kui 50 000 näljahädalist. Selles väljendus ilmekalt rahvusvahelise proletariaadi solidaarsus.

1921. aasta põud tekitas suurt kahju meie maa majandusele, mis oli alles hakanud elustuma. Kuid taastamisprotsess ei jäänud seisma. Selles avaldus uue majanduspoliitika positiivne mõju. Elu ise kinnitas selle poliitika õigsust. Sellest kõneles majanduselu elavnemine pärast uuele majanduspoliitikale üleminekut. Arenes tööstus ja paranes transpordi töö. 1921. aasta lõpuks oli söe- ja naftatoodang märgatavalt kasvanud, suurenes malmitoodang, laienes puuvillriide, rõivaste ja jalatsite tootmine. Tugevnes tööliste ja teenistujate töödistsipliin ning kasvas tööviljakus.

1921. aasta septembris ja oktoobris toodeti Kubani-

Musta mere naftatööstuse piirkonnas hoopis rohkem naftat kui sama aasta kõigil eelnevatel kuudel. Pihkva vabrik «Špagat» tootis 1921. aasta viimase kolme kuu jooksul mõningaid tooteid kaks korda rohkem kui sama aasta esimesel poolel. Valgevenemaa nahatööstuses tõusis tootlikkus 1921. aasta lõpul sama aasta septembrikuuga võrreldes 100—175 protsendi võrra, nahavabrikud Rostovis Doni ääres lasksid välja ligi kaks korda rohkem toodangut.

Märgatavalt tõusis tööviljakus Donetsi söebasseinis, Tšeremhovo kaevandustes, Bakuu naftatööstuses ja Sormovo masinatehastes. Mõned kaevandused, vabrikud ja tehased ületasid 1921. aasta lõpul sõjaeelse tootmise taseme. Mitu Orehhovo-Zujevo tekstiilikäitist andsid juba 1921. aasta novembris 25 protsendi võrra rohkem toodangut kui enne sõda. Seoses uue majanduspoliitika esimeste positiivsete tagajärgedega kasvas laiade töölishulkade poliitiline ja tööalane aktiivsus. Oma sügavat austust ja usaldust bolševike ja partei vastu avaldasid töötajad 1921. aasta oktoobris — 1922. aasta jaanuaris aset leidnud nõukogude ümbervalimiste ajal. Petrogradi Nõukogu 1215 liikme seas oli 983 kommunisti, s. o. 81 protsenti nõukogu liikmetest olid kommunistid. Moskva Nõukogusse valiti 1100 saadikut, nende hulgas 972 kommunisti. Üheks esimeseks Moskva Nõukogu saadikuks oli V. I. Lenin. V. I. Lenini valimise puhul pöördusid pealinna ühe suurema trammipargi töötajad rahvusvahelise töölisliikumise juhi poole kirjaga, milles öeldi: «Kallis Vladimir Iljitš! Suure uhkustundega anname Sulle Moskva Nõukogu liikmekaardi. Hindame Sinu tööd, mis Sa oled proletariaadi võitude kindlustamiseks ära teinud, ja loodame, et Sa näitad Moskva Nõukogule teed proletariaadi kauaigatsetud eesmärgi saavutamiseks.

Omalt poolt ütleme, et olles üle elanud kõik läbikäidud tee ohud ja raskused ning purustanud vaenlased rindel, anname neile otsustava ja lõpliku hoobi ka majanduslikul rindel.

Elagu tööliste ja talupoegade võim!»

Suurt poliitilist tõusu võis märgata Donbassi, Uraali ja meie maa teiste tööstuskeskuste tööliste hulgas. Ukraina Kommunistliku Partei Keskkomitee informatsiooniosakonna koondaruandes 2. detsembrist 1921 teatati: «Töölishulgad on kõikjal ülevas meeleolus. Partei ridade

puhastuse ja uue majanduspoliitika reaalsete edusammude tagajärjel kasvab Kommunistliku Partei mõju rahvahulkades.»

Nõukogude võimu positsioonid tugevnesid ka maal. Varem oli kesktalurahvas olnud sageli kulaku poolel, nüüd aga abistas ta aktiivselt töölisklassi ja kehvtalurahvast võitluses kulakute banditismi vastu. See kiirendas kulakujõukude ja kontrrevolutsiooniliste mässude likvideerimist. Aastail 1921—1922 olid suuremad Nõukogudevastased mässud ja kulakute banditism põhiliselt likvideeritud.

Niisugused olid esimesed majanduslikud ja poliitilised edusammud, mis Kommunistlik Partei ja nõukogude rahvas uuele majanduspoliitikale ülemineku tagajärjel saavutas.

## 3. JÕUDUDE ÜMBERPAIGUTAMINE UUE PEALETUNGI ALUSTAMISEKS. RIIGI MAJANDUSLIKU TAASSÜNNI ALGUS

Esimesed kokkuvõtted uue majanduspoliitika tulemustest tegi partei XI kongress, mis toimus 27. märtsist 2. aprillini 1922.

V. I. Lenin esines kongressil VK(b)P Keskkomitee poliitilise aruande ja lõppsõnaga. Tema ettekanne ja sõnavõtud demonstreerisid hiilgavalt loovat suhtumist marksismisse. Nendes oli ära näidatud tee, mille meie maa oli pärast X kongressi läbi käinud, nendes oli äärmiselt täpselt ja põhjalikult kindlaks määratud majandusliku, kultuurilise ja poliitilise ülesehitustöö järjekordsed ülesanded.

V. I. Lenin tegi kokkuvõtte uue majanduspoliitika esimese aasta tulemustest ning väljendas rahulolekut saavutatud edusammudega. «Me taandusime aasta aega,» ütles ta. «Me peame nüüd ütlema partei nimel: küllalt! See eesmärk, mida taandumisega taotleti, on saavutatud. See ajajärk lõpeb või on lõppenud. Nüüd kerkib esile teine eesmärk — jõudude ümberrühmitamine.»[1]

Ülesanne seisis selles, et täielikult ära kasutada uue majanduspoliitikaga loodud soodsad tingimused töölisklassi ja talurahva liidu kindlustamiseks, majandusliku

[1] *V. I. Lenin*, Teosed, 33. kd., lk. 251.

laose likvideerimiseks ja sotsialistliku ülesehitustöö ulatuslikuks arendamiseks. Nende ülesannete lahendamisele olid suunatud kongressi otsused, mis lähtusid tervenisti Lenini ideedest ja seisukohtadest.

Kommunistliku Partei juhtimiskunsti üks tähtsamaid iseärasusi seisab selles, et ta oskab igal ajaloojärgul eksimatult kindlaks määrata ahela kõige tähtsama lüli, millest kinni haarates on võimalik liikuma panna kogu ahelat ja kergendada kõigi teiste ülesannete lahendamist. Sel ajajärgul oli niisuguseks lüliks kaubandus, mis oli kõige tähtsamaks linna ja maa majandusliku koostöö tugevdamise ja meie maa majanduse jaluleseadmise abinõuks. Sellepärast oli peamiseks ülesandeks kaubanduse igakülgne arendamine ja tugevdamine, et sel teel maksimaalselt rahuldada talurahva majanduslikud nõudmised.

Tol ajajärgul oli kaubandus sotsialistliku ja erakapitalistliku sektori vahelise ägeda võitluse areeniks. Uue majanduspoliitika kehtestamisega ei hakanud erakapital tungima mitte tööstuse, vaid peaasjalikult kaubanduse sfääri, kus oli vähem riski ja kus kapital andis kiiremini kasumeid.

Kapitalistid püüdsid luua majanduslikku koostööd talurahvaga, et rikastuda ja luua baas nõukogude võimu kukutamiseks. Töölisklass kindlustas majanduslikke sidemeid talurahvaga sotsialistliku ülesehitustöö edukaks arendamiseks. See näitab, et tol ajal alanud võitlus ei puudutanud üksikasju, vaid kõige peamist, põhilist. See oli võitlus elu ja surma peale, põhimõttel «kes keda», nagu märkis V. I. Lenin.

Et seda võitlust võita, oli vaja tugevdada riigiaparaati ja kooperatsiooni, teha need paindlikumaks, õpetada nõukogude kaadrit kultuurselt kauplema. Selle ülesande seadiski V. I. Lenin partei XI kongressil peamiseks ülesandeks. Õppida majandama, õppida kauplema, õppida rahuldama talurahva majanduslikke nõudmisi nõukogude kaubanduse kaudu — niisugune oli kõige peamine ja otsustava tähtsusega loosung. Samaaegselt toonitas kongress, et küsimuse tuum peitub inimestes, inimeste valikus. V. I. Lenin ütles kongressil: «... valige vajalikke inimesi ja kontrollige tegelikku täitmist, — ja rahvas hindab seda.»[1]

V. I. Lenin märkis korduvalt, et partei võidab talu-

[1] V. *I. Lenin*, Teosed, 33. kd., lk. 274.

rahva tõeliselt enda poole alles siis, kui ta suudab tegelikus elus näidata, et tema kommunistlikud ideaalid ja talurahva elulised huvid on omavahel seotud, kui ta suudab talupoega abistada põllumajanduse taastamisel ja kindlustamisel. See seisukoht oli tegevusjuhendiks. Partei XI kongress pidas kõige tähtsamaks ülesandeks anda töötava talurahva laiadele hulkadele praktilist abi külvipinna kiireks laiendamiseks, tööloomade muretsemiseks, inventari muretsemiseks ja kordaseadmiseks. Erilist tähelepanu pöörati kehvtalurahva olukorra parandamisele, tema toetamisele kõigi jõudude ja vahenditega.

Põllumajandust oli võimalik taastada ainuüksi tööstuse arendamise alusel. Kommunistlik Partei mõistis väga hästi, et tööstuse taastamine ja arendamine, omaenda esmaklassilise rasketööstuse loomine on sotsialismi ülesehitamise kõige tähtsam tingimus. Kongressi resolutsioonis «Ametiühingute osa ja ülesanded uue majanduspoliitika tingimustes», mille oli koostanud V. I. Lenin, toonitati, et «... kiire ja võimalikult kindel edu suurtööstuse taastamisel on selleks tingimuseks, milleta pole mõeldav edu töö vabastamisel kapitali ikkest, pole mõeldav sotsialismi võit.»[1]

Kongress kohustas partei-, nõukogude ja majandusorganisatsioone parandama tööstuse juhtimist, võtma tarvitusele tõhusad abinõud tööstuse varustamiseks tooraine ning mitmesuguste materjalidega, ulatuslikumalt ja julgemalt tõmbama tööstuse juhtimisele kaasa lihttöölisi. Suurt tähelepanu pöörati valitsusaparaadi ülalpidamise kulude vähendamisele, tööviljakuse tõstmisele ja töölisklassi ainelise olukorra parandamisele.

Partei hoolitsus tööstuse ja töölisklassi vajaduste rahuldamise eest näitas tegelikkuses, et trotskistide ja menševike väited, nagu tähendaks esmajärjekorras põllumajanduse taastamisele asumine proletariaadi ja tööstuse huvide ignoreerimist, ei pea paika.

Grandioossed ülesanded, mis tol ajal meie rahva ees seisid, samuti keeruline ja vastuoluline rahvusvaheline ja sisemine olukord nõudsid partei ridade edasist kindlustamist, partei autoriteedi ja võitlusvõime tõstmist. Sel eesmärgil võttis kongress vastu otsused partei-ehituse orga-

[1] NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, I osa, Tallinn, 1956, lk. 604.

nisatsioonilistes küsimustes ja partei kindlustamisest seoses puhastusega. Muudeti VK(b) Parteisse sisseastumise korda, et raskendada mitteproletaarsetel elementidel parteisse astumist. Parteisse vastuvõtul kehtestati kolm kategooriat: 1) töölised ning tööliste ja talupoegade hulgast pärit punaarmeelased; 2) talupojad (peale punaarmeelaste) ja käsitöölised, kes ei ekspluateeri võõrast tööjõudu; 3) teised isikud (teenistujad jne.). Töölisi võeti parteisse kolme vähemalt kolmeaastase parteistaažiga partei liikme soovitusel. Teenistujail pidi olema viie vähemalt viieaastase parteistaažiga kommunisti soovitus. Talupoegadel pidi niisamuti nagu töölistelgi olema kolm soovitust, kuid otsus vastuvõtu kohta kuulus tingimata kinnitamisele kubermangukomitees.

Kongress võttis vastu «Kontrollkomisjonide põhimääruse». Kontrollkomisjonide peamiseks ülesandeks oli grupeeringute, intriigide ja teiste ebatervete nähtuste vältimine ning nende likvideerimine.

Üleminekuajajärgul võisid ebakindlad elemendid partei ridu risustada ja väikekodanliku mõjuga nakatada. Ülesanne seisis selles, et tuli parteid juhuslike ja võõraste elementide eest kaitsta. Kongress pööras eriti suurt tähelepanu partei ridade kvaliteedi tõstmisele ja kehtestas mitteproletaarse päritoluga inimeste suhtes hoopis rangema parteisse vastuvõtu korra.

Kongressil paljastati ja likvideeriti «töölisopositsioonist» aktiivselt osavõtjate rühm, kes ka pärast partei X kongressi jätkas partei ridade lõhestamist ja õõnestamist.

Kongress oli seisukohal, et ametiühingusse kuulumise aluseks peab olema vabatahtlikkuse printsiip, ja nõudis ametiühingu juhtivate organite tugevdamist karastatud kommunistidega. Neid abinõusid oli vaja selleks, et laiendada ametiühingute sidemeid rahvahulkadega, puhastada ametiühingud täielikult esseeridest ja menševikest ning muuta nad tõeliseks juhtimise ja majandamise kooliks, kommunismi kooliks.

Partei tegi neil aastatel ära suure töö kaadri ja töörahva hulkade ideoloogilisel karastamisel. Kogu kodanlik ajakirjandus arendas ideoloogilist pealetungi bolševismi vastu. Uue majanduspoliitika tingimustes oli meie maal elavnenud nõukogude võimu vastaste — menševike, kadettide ja esseeride tegevus, pead tõstsid ka kodanlikud

natsionalistid. Nad lasksid lendu provokatsioonilisi kuulujutte, sosistasid töötajatele kõrva, et Venemaa pöördub paratamatult tagasi kapitalismile, et küsimus «kes keda» otsustatakse nepmanite kasuks.

Välismaale põgenenud kodanlased ja mõisnikud arvasid samuti, et nõukogude võim uue majanduspoliitika mõjul paratamatult kodanlustub. Välismaal hakkasid emigrandid välja andma oma ajakirja «Smena Vehh» («Tähiste vahetus»), milles nad oma lootusi heietasid. Mõningane osa tähistevahetajaist soovis koostööd nõukogude võimuga, neisse suhtus partei pooldavalt.

Partei paljastas kodanluse väljamõeldised nõukogude korra ümbersünni kohta ja selgitas rahvahulkadele, et mitte mingisugusest kapitalismile tagasipöördumisest ei saa juttugi olla, et uue majanduspoliitika rööbastel juhib partei nõukogude rahva sotsialismile. VK(b)P kandis rahvahulkadesse marksistlikku ideoloogiat, mis näitab kätte ainuõige tee sotsialismi ülesehitamiseks. Resolutsioonis «Ajakirjandusest ja propagandatööst» toonitas kongress, et partei peab oma agitatsiooni- ja propagandatööd igati laiendama ja süvendama.

Niisugused olid VK(b)P XI kongressi tähtsamad otsused.

Pärast VK(b)P XI kongressi alustasid kohalikud parteiorganisatsioonid suurt tööd, et kongressi otsuseid kommunistidele ja laiadele töörahva hulkadele tutvustada. Kongressi otsuseid arutati kubermangukomiteede ja rahvuslike kommunistlike parteide keskkomiteede pleenumitel, ülelinnalistel parteikoosolekutel, partei linna- ja maakonnakomiteede istungitel, parteirakukeste koosolekutel, tööliste ja talupoegade konverentsidel. Sel oli suur tähtsus rahvahulkade mobiliseerimisel taastamisajajärgu järjekordsete ülesannete täitmisele.

Partei XI kongressi materjalide propageerimisega käis kaasas konkreetsete ülesannete püstitamine, mis ühes või teises rahvamajandusharus tuli lähemal ajal lahendada. Põllumajanduses oli tol ajal kõige tähtsam ja olulisem 1922. aasta kevadkülv. See oli esimene kevadkülvikampaania pärast 1921. aasta ikaldust ja selle õigeaegsest ja kvaliteetsest läbiviimisest olenes suurel määral näljahäda tagajärgede edukas likvideerimine ja majanduse edasine tõus külas. Kuid selle ülesande lahendamine ei olnud kerge. Põua ja söödapuuduse tõttu oli loomade, sealhulgas tööloomade arv järsult vähenenud. Inventari vähesus

andis end teravalt tunda. Miljonitel talupoegadel puudus seemnevili, nad kannatasid puuduse ja näljahäda all. Tuli teha tohutuid jõupingutusi, et nendest raskustest üle saada, põllumajandus täielikust hävingust päästa ja viia ta edasise tõusu teele paljumiljoniliste talurahva hulkade ja kogu nõukogude rahva huvides. Selle ülesande lahendamine oli jõudu mööda ainuüksi meie parteile, kelle rajajaks ja juhiks oli suur Lenin.

Ettevalmistustööd 1922. aasta kevadkülvi läbiviimiseks algasid juba ammu enne partei XI kongressi. Pärast kongressi muutus see töö veelgi intensiivsemaks ja sihikindlamaks. Partei- ja nõukogude organisatsioonid täitsid kongressi otsuseid ning pöörasid talurahva ainelisele ning tootmis-tehnilisele abistamisele maksimaalset tähelepanu. Külas asutati masinate laenutamise ja viljapuhastamise punktid ning remonditöökojad, abivajavatele talupoegadele anti seemnelaenu ja toiduaineid. 1922. aasta aprillis saatis VSFNV Põllutöö Rahvakomissariaadi Remonditöökodade Valitsus kohtadele viis rongi, mille koosseisus olid põllutööriistade remontimiseks vajalikud hästisisustatud tsehhid ja elektrijaamad. Rongidega saadeti kaasa kvalifitseeritud töölised ja meistrid. VK(b)P Keskkomitee ja VSFNV Rahvakomissaride Nõukogu korraldusel võttis Ülevenemaalise Keskkomitee juures asuv Näljahädaliste Abistamise Keskkomisjon 29. aprillil 1922 vastu otsuse assigneerida rohkem kui 2 miljonit rubla ühiskondlike maaparandustööde korraldamiseks, kahjurite tõrjeks ja põllumajandusliku inventari remontimiseks. Mõni aeg hiljem suurendati kahjurite tõrjeks antud laenu ühe miljoni kuldrublani.

VK(b)P XI kongressi otsuste kohaselt võeti 1922. aastal tarvitusele abinõud naturaalmaksu võtmise korra parandamiseks. Hulga mitmesuguste maksude asemel hakati võtma ühtset põllumajandusmaksu, mis tõsiselt kergendas talupoegade olukorda. Igalt majapidamiselt võetava maksu suurus olenes põllumajandusliku maa suurusest, kusjuures arvestati ühe või teise rajooni keskmist saagikust. Selline kord vähendas kehvtalurahva maksukoormust. Sama aasta oktoobris kinnitas Ülevenemaaline Keskkomitee maakoodeksi, mis andis talupoegadele täieliku maakasutuse vormide valiku vabaduse. Erandjuhtudel lubati maad lühikeseks ajaks rendile anda ja töötava talupoja majapidamises palgalist abitööjõudu kasutada.

Partei ja Nõukogude riigi abiga oli talupojal nüüd võimalik enamikku põllupinnast külvide alla võtta ja võrdlemisi head saaki koguda. Selle tagajärjel oli võimalik meie maa elanikkonda vilja ja teiste toiduainetega varustada ning luua reserv vilja väljaveoks. Toitluskriis oli likvideeritud. Kuid 1921. aasta põua ning näljahäda tagajärjed andsid end ikka veel tunda. Näljahäda ajal ei suutnud talupojad oma majapidamise eest küllalt hoolt kanda. Selle tagajärjel laostusid põua all kannatanud kubermangudes paljud talupoegade majapidamised. Tunduvalt vähenes loomade arv, keda talupojad olid sunnitud sööda puudusel poolmuidu maha müüma või ära tapma. Küla majanduselust saame ettekujutuse Kokuškino küla talupoegade kirjast V. I. Leninile, mis avaldati «Pravdas» 4. jaanuaril 1923. Kirjas öeldi: «Meie kallis seltsimees Vladimir Iljitš!

Meie kandis oli ikaldus ja nälg. Inimesi ja loomi suri rohkem kui katku ajal. Kõige selle tõttu on meie majapidamine niivõrd alla käinud, et ainuüksi ühise jõuga on seda võimalik surnud punktist välja nihutada. Järele pole jäänud ühtki tervet maja. Nälg on nagu luuaga kõik minema pühkinud. Oleksime Sulle, kes Sa meid mõisnike ja kulakute ikkest päästsid, heameelega midagi kingituseks saatnud, kuid meil pole midagi . . .

Meil on kaks häda: pole hobuseid ja külas pole kooli. Teame, et nõukogude võim annab hobuseta talupoegadele laenuks hobuseid. Palume Sind kui endist oma küla meest kosta Nõukogude valitsuse ees, et meile antaks laenuks hobuseid. Ilma hobusteta oleme kui ilma käteta töötajad, maa meil nüüd on, kuid pole, millega harida.»

Niisuguses olukorras olid paljud külad, kust, nagu kirjutasid Kokuškino küla talupojad, «nälg oli nagu luuaga kõik minema pühkinud». Oli selge, et riigi abita ei suuda talurahvas, eriti kehvtalurahvas näljahäda tagajärgi likvideerida. Sellepärast andis VK(b)P Keskkomitee korralduse Näljahädaliste Abistamise Keskkomisjoni mitte laiali saata, vaid reorganiseerida see näljahäda tagajärgede vastu võitlemise komisjoniks. Komisjoni käsutusse anti 4 miljonit rubla. Peale selle assigneeris valitsus 1922. aasta lõpul veel 20 miljonit rubla remonditöökodade taastamiseks ikalduse all kannatanud kubermangudes. See etendas põllumajanduse arendamisel ja talurahva ainelise olukorra parandamisel tähtsat osa.

Talupojad said võrdlemisi hea saagi ning hakkasid

turule tooma rohkem vilja ja tooraineid. Sellega loodi soodsad tingimused tööstuse taastamiseks ja töölisklassi elutaseme tõstmiseks.

Võitluses tööstusliku laose vastu saatis töölisklass Kommunistliku Partei juhtimisel korda niisuguse kangelasteo, millele võrdset ei leidu ajaloos. Taastamisajajärgu algul, eriti aga 1921/22. aasta talvel, oli tööstus erakordselt raskes olukorras. Ei jätkunud kütust, toorainet, raha ega toiduaineid. Paljudes ettevõtetes ei saanud töölised kuude kaupa palka. Kümned ja sajad tuhanded töölisperekonnad elasid suures puuduses. Sellest hoolimata töötasid töölised ennastsalgavalt, et tööstust taastada ja tõusuteele viia. Nad töötasid ise üles puid vabrikute ja tehaste jaoks ning vedasid need kohale, remontisid ruume, seadsid korda keerulisi masinaid, instrumente ja aparaate.

Pärast uue viljasaagi kogumist ja toitluskriisi likvideerimist võttis tööstuse taastamine veelgi suurema ulatuse. Paljud purustatud tehased ja vabrikud lasti uuesti käiku. 1923. aasta veebruaris avaldati «Pravdas» artikkel «Lööme puruks laose», milles käsitleti ühe Kiievi tehase taastamist. Artiklis oli öeldud: «Neil päevil rikastus Kiiev ühe uue, sm. G. I. Petrovski nimelise parkaine tehase võrra.

Tehas töötas ka enne sõda. Siis oli ta tuntud mitte üksnes Kiievis, vaid kogu Venemaal. Imperialistliku sõja, sakslaste, Petljura ja Denikini sissetungi tagajärjel oli tehas kaootilises olukorras. 1917. aastast peale ei olnud tehast üldse remonditud, kõik oli hooletusse jäetud ja tehas hingitses kuidagi.

Tööliste mure oli piiritu. Kuid silmapiir läks selgemaks, jõudis kätte enam-vähem rahulik aeg. Möödunud aasta septembris alustasid töölised ... töölisest direktori sm. Levenko juhtimisel loovat tööd. Tegid tehasele kapitaalremondi. Nüüd on tehas varustatud uute seadmetega ja alustas neil päevil tööd.»

Sõjahaavade parandamisel saatsid paljud töölised korda seda, mida varem peeti võimatuks. Teatavasti kuulub transformaatoritele elektrotehnikatööstuses ülitähtis koht. Enne revolutsiooni veeti neid Venemaale välismaalt. Omamaine transformaatorite toodang ei olnud nimetamisväärne. Eriti teravalt andis elektriseadmete puudus end tunda interventsiooni ja kodusõja ajal, kui meie maa oli muust maailmast isoleeritud. Vanad transformaatorid läksid kiiresti rikki ja langesid rivist välja, aga asendada

polnud neid millegagi. Seetõttu hakkas pealinna elektrivõrk korrast ära minema. Pärast elektrisõlme rajamist, sedamööda, kuidas järjest suurem hulk taastatud tehaseid tööle hakkas, suurenes vajadus elektrienergia järele. Nõudmist ei suudetud aga transformaatorite puuduse tõttu rahuldada. Elektrijaama töötajate ette kerkis küsimus: mis teha? Olukorrast leidis väljapääsu parteirakuke, kes tegi ettepaneku organiseerida transformaatorite remonti ja tootmist kaabli- ning transformaatoriosakonna töökojas. Elektrijaama administratsioon ja töölised kiitsid parteirakukese initsiatiivi palavalt heaks. Töökotta saadeti kõige suuremate kogemustega töölised, nende hulgas ka parteirakukese sekretär sm. Tkanov. Juhtima pandi hea organisaator meister V. P. Zaitsev ning töö läks lahti. Aastail 1919/20 remonditi töökojas kõigest 5 transformaatorit, aastail 1921/22 aga 247 transformaatorit.

Suuri täiustusi tehti tol ajal tekstiilimasinate osade valmistamisel, mida varem saadi samuti välismaa firmadelt. Niisugused täpset mehaanilist töötlemist nõudvad osad, nagu värtnad, puksid, vaatermasina rõngad ja võrud, veeti enne revolutsiooni põhiliselt teistest riikidest sisse. Nüüd aga hakati neid tootma Tuula tehastes. Järelikult seda, mida tsaristliku Venemaa tingimustes peeti üle jõu käivaks, toodeti edukalt Nõukogude Venemaal.

Paljudes ettevõtetes püüdsid töölised ise tootmist korda seada. Arenes loominguline initsiatiiv: leiutajateks polnud mitte üksnes spetsialistid, vaid ka lihttöölised. 1922. aastal leiutas Donbassi autoremonditehase juhataja töölinekommunist sm. Hmara uue naelamasina «Universaal», mis ületas tolle aja masinate tootlikkuse rohkem kui kümme korda. Rostovi autoremonditehase treial konstrueeris erilise freeside teritamise seadeldise, mis mitmekordselt vähendas freeside lõpliku töötlemise aega (seitsmelt päevalt kahele tunnile). 1923. aasta lõpul katsetati töölise N. I. Smirnovi leiutatud uut tüüpi puurmasinat. N. I. Smirnov oli selle masina ehitamist alustanud juba 1913. aastal, kuid tema leiutus lasti käiku alles pärast revolutsiooni.

Purustanud vana maailma — vägivalla ja ekspluateerimise maailma — hakkasid nõukogude inimesed elu korraldama uute, sotsialistlike põhimõtete järgi. Töölised, töötavad talupojad ja vaimse töö tegijad ei töötanud enam käputäie ekspluateerijate rikastamise huvides, vaid selleks, et muuta kõigi töötajate elu õnnelikuks ja rõõmukül-

laseks. Rasketes tingimustes töötades nägid nad oma helget ja rõõmuküllast homset päeva, mida ei tumesta neetud mineviku hädad. See tiivustas neid kangelastegudele ja tekitas töösangarluse. Sellepärast saavutatigi juba 1922. aastal rahvamajanduse taastamisel tõsist edu.

Tohutu suure tähtsusega oli asjaolu, et põllumajanduse tõusu kõrval võis märgata tõsiseid nihkeid tööstuse, eriti kergetööstuse valdkonnas. «Mis puutub kergetööstusse,» tähendas V. I. Lenin, «siis võin rahulikult ütelda: siin on märgata üldist tõusu.»[1]

1921. aasta vastava perioodiga võrreldes kasvas puuvillriide keskmine kuutoodang 1922. aasta teisel poolel peaaegu kolm korda. Suurenes samuti riietusesemete, jalatsite, paberi, tikkude, seebi, petrooleumi ja majapidamistarvete toodang, mida meie maa elanikud hädasti vajasid.

1922. aasta teisel poolel suurenes märgatavalt mineraalkütuse toodang, kasvas malmi, valtsmetalli ja põllumajandusmasinate tootmine, suurenes elektrijaamade võimsus. Edukalt viidi ellu Venemaa elektrifitseerimise leninlikku plaani. 1922. aastal andsid juba voolu Kašira elektrijaam Moskva kubermangus ja «Krasnõi Oktjabr» (Petrogradi lähedal), ehitamisel olid Šatura (Moskva lähedal), Nižni Novgorodi, Kizeli (Uraalis) ja Šterovka (Donbassis) soojusjõujaam.

Ettevõtetes tugevnes töödistsipliin ja tõusis tööviljakus, millel oli tööstustoodangu suurenemisel otsustav tähtsus. NSV Liidu Riikliku Plaanikomisjoni andmeil oli ühe töölise tööviljakus 1921. aastal 25 protsenti sõjaeelsest normist, 1922. aastal tõusis see 48 protsendile.

Partei XI kongressi otsuste alusel saavutati edu nii sisekui ka väliskaubanduse alal. Selle tagajärjel tugevnes majanduslik koostöö linna ja maa vahel, tugevnes töölisklassi ja talurahva liit. Majanduslikud edusammud parandasid töötajate ainelist olukorda. Inimesed hakkasid paremini sööma, riietuma ja riigi ühiskondlik-poliitilisest elust aktiivsemalt osa võtma.

Paranes ka meie maa rahvusvaheline seisund. 1922. aasta jaanuaris kutsuti VSFNV esindajad Genuasse rahvusvahelisele konverentsile. Konverentsil, mis alustas oma tööd sama aasta aprillis, nõudsid imperialistid Nõukogude valitsuselt kõigi võlgade tasumist ja natsionaliseeritud varade tagastamist omanikele. Nad tahtsid Nõukogude

[1] *V. I. Lenin*, Teosed, 33. kd., lk. 389.

rahvamajandust oma kontrolli alla seada. VSFNV delegatsioon, kes esines kõigi nõukogude vabariikide nimel, lükkas need nõudmised tagasi ja esitas omalt poolt vastupretensioonid. Ta teatas, et Nõukogude valitsus ei vaidle sõjaeelsete võlgade tasumise vastu sel juhul, kui tasutakse need kahjud, mida Nõukogude Venemaale olid tekitanud sõjaline interventsioon ja blokaad. Lääneriikide imperialistide plaan orjastada meie maa majanduslikult kukkus ka sel korral täielikult läbi.

Imperialistide lootused, et Jaapan jätkab interventsiooni, nurjusid samuti. 1922. aasta oktoobris vabastati Kaug-Ida jaapani vallutajatest. Töörahva soovil kuulutati Kaug-Ida vabariik 1922. aasta novembris VSFNV koostisosaks. See kõik tõi kaasa Nõukogudemaa sise- ja rahvusvahelise seisundi edasise kindlustumise. Kuid Oktoobrirevolutsiooni võitude ja meie maa sõltumatuse kaitsmine, majandusliku laose likvideerimine ja võitlus sotsialismi ülesehitamise eest nõudis kõigi rahvaste ühiseid jõupingutusi, nõukogude vabariikide kõigi majanduslike, poliitiliste ja sõjaliste ressursside ühendamist.

VK(b)P Keskkomitee oktoobripleenumil 1922. aastal võeti V. I. Lenini ettepanekul vastu otsus: nõukogude vabariigid ühinevad vabatahtlikkuse ja võrdõiguslikkuse alusel uueks riiklikuks moodustiseks — Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liiduks.

Pärast Keskkomitee pleenumit toimusid 1922. aasta oktoobrist detsembrini Ukraina, Valgevenemaa, Aserbaidžaani, Gruusia ja Armeenia kommunistliku partei keskkomitee pleenumid. Nimetatud pleenumid pooldasid nõukogude vabariikide ühinemist NSV Liiduks. Leninliku rahvuspoliitika järjekindla elluviimise tulemuseks oli nõukogude rahvaste tihe sõjaline liit interventsiooni ja kodusõja ajal. Rahuaegsele ülesehitustööle ülemineku ajajärgul organiseeris partei kõigist rahvustest töötajate majanduslikku koostööd. 1922. aastal kuulutas ta välja võitluse hoopis tihedama liidu eest, ühtse paljurahvuselise Nõukogude riigi loomise eest.

Seda ideed toetasid palavalt kõik Nõukogudemaa rahvad, kes mõistsid, et ainult vankumatu ühtsuse korral suudavad nad vastu panna imperialistlike kiskjate survele, taastada oma majanduse kõige lühema aja jooksul ja üles ehitada uue ühiskonna. 1922. aasta teisel poolel algas kõigis nõukogude vabariikides massiline ühinemisliikumine.

Liitriik loodi nelja võrdõigusliku ja suveräänse vabariigi — Vene SFNV, Ukraina SNV, Valgevene SNV ja Taga-Kaukaasia SFNV vabatahtliku ühinemise alusel. Selle võidu oli partei saavutanud visas võitluses suurriikliku šovinismi ja kohaliku natsionalismi vastu, mis õõnestasid NSV Liidu rahvaste sõprust.

Oma sõnavõttudes nõukogude kongressidel, koosolekutel ja miitingutel pooldasid töölised, talupojad ja punaarmeelased ühtse liitriigi loomist. Väljendades nende soovi võtsid Ukraina SNV, Valgevene SNV, Taga-Kaukaasia SFNV ja Vene SFNV nõukogude kongressid 1922. aasta detsembris vastu otsuse NSV Liidu moodustamise kohta. 30. detsembril 1922 võttis I üleliiduline nõukogude kongress vastu deklaratsiooni NSV Liidu moodustamise kohta. Kongressil valiti ka seadusandlik organ — NSV Liidu Kesktäitevkomitee.

NSV Liidu moodustamisel oli tohutu suur tähtsus. See muutis meie maa võimsaks rahvusvaheliseks jõuks, lõi soodsad tingimused tema täielikuks materiaalseks ja kultuuriliseks õitsenguks, edukaks edasiliikumiseks teel sotsialismi poole.

## 4. NSV LIIDUS SOTSIALISMI ÜLESEHITAMISE LENINLIK PLAAN. PARTEI XII KONGRESS JA SELLE OTSUSED

1922. aasta mais haigestus V. I. Lenin raskesti ja asus arstide nõudmisel elama Gorkisse (30 km kaugusel Moskvast). Sellest hoolimata ei katkenud V. I. Lenini mitmekülgne tegevus. Niipea, kui ta tervis vähegi paranes, asus V. I. Lenin otsekohe jällegi parteid ja Nõukogude riiki juhtima.

1922. aasta oktoobri algul, pärast raskest haigusest tingitud pikemat vaheaega, sõitis V. I. Lenin Gorkist tagasi Moskvasse ja sukeldus jäägitult töösse. L. A. Fotijeva, kes töötas viis aastat V. I. Lenini sekretärina, kirjutab oma mälestustes sellest ajast: «1922. aasta oktoobrist detsembrini tegeles Vladimir Iljitš paljude ülitähtsate majanduslike ja poliitiliste küsimuste lahendamisega, vestles paljude juhtivate töötajatega, pidas kirjavahetust ja jälgis tähtsamate küsimuste lahendamist nõukogude ja partei juhtivates organites, juhatas Rahvakomissaride Nõukogu,

Töö ja Kaitse Nõukogu, Poliitbüroo ja komisjonide istungeid, võttis aktiivselt osa läbirääkimistest, tegi ettevalmistusi X ülevenemaaliseks nõukogude kongressiks, esines kolmel korral pikkade avalike kõnedega. Samal ajal tegeles ta mitmesuguste rahvusvaheliste küsimustega: tegi ettevalmistusi Nõukogude delegatsiooni osavõtuks Lausanne'i konverentsist ja rahvusvahelisest kongressist Haagis, tegeles Kommunistliku Internatsionaali küsimustega, andis kahel korral intervjuu välismaa kodanlike ajalehtede korrespondentidele jne.»[1]

1922. aasta novembris—detsembris toimus Kommunistliku Internatsionaali IV kongress, kus olid esindatud 58 maa kommunistlikud parteid. Tol ajal tugevnes imperialistliku reaktsiooni pealetung kapitalistlike maade töörahvale. IV kongress juhtis sellepärast veel kord kommunistlike parteide tähelepanu asjaolule, et nende peamine ülesanne on teha süstemaatilist ja visa tööd rahvahulkades ja viia järjekindlalt ellu ühisrinde taktikat. Ülesanne seisis selles, et seada kodanlusele vastukaaluks töölisklassi ja kogu töörahva tegevusühtsus.

V. I. Lenin esines kongressil ettekandega. Tema esinemist ootasid delegaadid kannatamatusega. Teades, et V. I. Lenin on haige, viisid nad oma istungid Petrogradist üle Moskvasse, et oma armastatud juhti ja õpetajat näha ja kuulda. 13. novembril esines V. I. Lenin ettekandega «Viis aastat Vene revolutsiooni ja maailmarevolutsiooni perspektiivid». Lenini kohalesaabumist tervitasid rahvusvahelise proletariaadi esindajad tormilise ovatsiooni ja kauakestvate kiiduavaldustega. Sellega väljendati kogu maailma töörahva sügavat austust ja piiritut armastust proletaarse revolutsiooni geniaalse juhi vastu. Oma ettekandes näitas V. I. Lenin kujukalt, missugust edu on saavutanud Nõukogudemaa, rajades kõrvalekaldumatult ja kindlalt teed sotsialismile. Tema ettekanne jättis kongressi delegaatidele kustumatu mulje.

Mõni päev hiljem, 20. novembril 1922, lõpetas V. I. Lenin oma kõne Moskva Nõukogu pleenumil järgmiste sõnadega: «Sotsialism ei ole juba praegugi enam ei kauge tuleviku või mingi abstraktse kujutluse või pühapildi küsimus. Pühapiltide kohta me oleme jäänud vanale, üsna halvale arvamisele. Me oleme viinud sotsialismi igapäevasesse

[1] «Вопросы истории КПСС» № 4, 1957, lk. 148.

ellu ja peame siin orienteeruma. See ongi tänapäeva ülesanne, see ongi meie ajastu ülesanne. Lubage mul lõpuks avaldada veendumust, et see ülesanne, kui raske see ka oleks, kui uudne see ka oleks meie endise ülesandega võrreldes ja kui palju raskusi see meile ka tekitaks, — meie kõik koos, küll mitte homme, aga mõne aastaga, meie kõik koos lahendame selle ülesande igal tingimusel, nii et nepi Venemaast saab sotsialistlik Venemaa.»[1]

Selle nimel töötas V. I. Lenin jõudu säästmata. Kuid haigus laostas tema organismi järjest rohkem. 1922. aasta detsembri keskpaiku halvenes V. I. Lenini tervis niivõrd, et ta oli sunnitud voodisse heitma ja loobuma kavatsusest esineda X ülevenemaalisel nõukogude kongressil kõnega. «Ma lõpetasin nüüd oma asjade likvideerimise,» kirjutas V. I. Lenin, «ja võin rahulikult ära sõita. On jäänud ainult üks asjaolu, mis mulle muret teeb, nimelt: mul pole võimalik esineda nõukogude kongressil.»[2]

V. I. Lenin koostas küll oma kõne konspekti, kuid raske haiguse tõttu ei saanud ta kongressil esineda. Ka voodi külge aheldatuna jätkas ta tööd. 1923. aasta jaanuaris—märtsis dikteeris V. I. Lenin rea ülitähtsaid artikleid: «Lehekülgi päevikust», «Kooperatsioonist», «Meie revolutsioonist», «Kuidas reorganiseerida Tööliste-Talupoegade Inspektsiooni», «Pigem vähem, aga paremini». Mõni aeg varem, 1922. aasta lõpul, kirjutas ta «Kirja kongressile», «Riiklikule Plaanikomisjonile seadusandlike funktsioonide andmisest», «Rahvuste küsimusest ehk «autonomiseerimisest»».

Nendes artiklites ja kirjades põhjendas V. I. Lenin meie maal sotsialismi ülesehitamise plaani ja arendas seda edasi. Selle plaani kõige tähtsamaks koostisosaks oli orientatsioon rasketööstuse igakülgsele arendamisele ja kogu rahvamajanduse elektrifitseerimisele. V. I. Lenin rõhutas korduvalt, et rasketööstus on ainuvõimalik sotsialismi ja kommunismi materiaalne tehniline baas. «Kommunism — see on nõukogude võim pluss kogu maa elektrifitseerimine,» ütles V. I. Lenin VIII ülevenemaalisel nõukogude kongressil. Kõrgeltarenenud rasketööstuse loomises ja elektrifitseerimises nägi V. I. Lenin kõigi rahvamajandusharude uue tehnikaga varustamise ja järjekindla tõusu tagatist, töötajate ainelise olukorra põhjaliku parandamise

[1] *V. I. Lenin*, Teosed, 33. kd., lk. 405—406.
[2] Sealsamas, lk. 421.

kõige tähtsamat tingimust, Nõukogudemaa majandusliku ja poliitilise sõltumatuse ning tema kaitsevõime tugevdamise tagatist.

Nõukogudemaa industrialiseerimise idee läbis punase niidina kõiki V. I. Lenini töid, milles käsitleti meie maal sotsialismi ülesehitamise probleemi. VK(b)P X ülevenemaalisel konverentsil 1921. aasta mais ütles V. I. Lenin oma kõnes toitlusmaksu kohta: «Tõeline ja ainuke baas ressursside stabiliseerimiseks, sotsialistliku ühiskonna loomiseks on üks ja ainult üks — see on suurtööstus.»[1]

Oma viimastes artiklites ja sõnavõttudes toonitas V. I. Lenin ikka ja jälle, et rasketööstus etendab meie maa majanduse sotsialistlikul ümberkujundamisel otsustavat osa. Ettekandes «Viis aastat Vene revolutsiooni ja maailmarevolutsiooni perspektiivid» ütles ta, et ilma rasketööstuseta «me ei suuda üles ehitada mingit tööstust, aga ilma selleta me kui iseseisev riik hukkume hoopis».[2]

Seades ülesandeks meie maa industrialiseerimise, näitas V. I. Lenin, missuguste meetodite ja abinõudega tuleb seda teha. Seetõttu oli Kommunistlikul Parteil võimalik seda sotsialistliku ülesehitustöö ülitähtsat probleemi edukalt lahendada.

Palju tähelepanu pühendas V. I. Lenin põllumajanduse sotsialistlikule ümberkujundamisele. See on ka arusaadav, sest üleminek kapitalismilt sotsialismile eeldab vanade, kodanlike tootmissuhete asendamist uute, sotsialistlike tootmissuhetega nii linnas kui maal. V. I. Lenin näitas, et niisuguse ühiskonna ülesehitamiseks, kuhu ei saa uuesti tungida ei mõisnik ega kapitalist, on vaja hävitada tootmisvahendite ja tööriistade eraomandus, viia väike, üksiktalupoja majapidamine kollektivismi rööbastele. Küla majanduslike suhete põhjaliku ümberkorraldamiseta ei ole võimalik tagada põllumajanduse pidevat tõusu, likvideerida kulakute orjamist, kaasa tõmmata paljumiljonilist töötavat talurahvast sotsialismi ehitamisele ning tagada talle jõukat ja kultuurset elu. Oma kõnes Moskva oblasti kehvikute komiteede nõupidamisel 8. novembril 1918 ütles V. I. Lenin: «Kommuunid, artelliviisiline maaharimine, talupoegade ühistud — selles ongi pääsemine mittekasulikust väikemajapidamisest, selles ongi vahend majanduse

---

[1] *V. I. Lenin*, Teosed, 32. kd., lk. 385.
[2] *V. I. Lenin*, Teosed, 33. kd., lk. 390.

arendamiseks ja parandamiseks, jõudude kokkuhoidmiseks, kulakluse, priileivasöömise ja ekspluateerimise vastu võitlemiseks.»[1]

Üleminek suurpõllumajandusele, artellidele, mille aluseks on kollektiivne töö ning tööriistade ja tootmisvahendite kollektiivne omandus, on kõige tähtsam ja samal ajal kõige raskem ülesanne, mis revolutsiooni ette kerkib pärast proletariaadi diktatuuri kehtestamist. See on seletatav asjaoluga, et põllumajanduse üleviimine sotsialistliku suurpõllumajanduse teele on tohutu revolutsiooniline pööre, mis puudutab kümnete miljonite inimeste elu põhialuseid. Seda arvesse võttes kutsus V. I. Lenin parteid selles küsimuses mitte liialt ruttama, hoolikalt kaitsma ja tugevdama esimesi kolhoose ja sovhoose, varustama neid masinatega, andma neile igakülgset organisatsioonilist ja tootmisalast abi, näitama talupojale tegelikus elus kollektiivse majapidamise eeliseid väikese üksikmajapidamisega võrreldes.

Pidades silmas, et põllumajanduse sotsialistlik ümberkujundamine on väga keeruline ülesanne, märkis V. I. Lenin, et kollektivismi aluseid tuleb külas juurutada esialgu turustamise valdkonnas ning alles siis põllumajandussaaduste tootmise valdkonnas. Talurahva tee sotsialismile, ütles ta, kulgeb kooperatsiooni kaudu.

Oma tuntud kooperatsiooniplaani esitamisel võttis V. I. Lenin arvesse asjaolu, et proletariaadi diktatuuri tingimustes muutub kooperatsiooni osa ja tähtsus. Kapitalismi tingimustes on kooperatsioon töörahva ekspluateerimise vahend. See on seletatav sellega, et kodanliku korra tingimustes määravad kooperatsiooni olemuse ja tegevussuuna kapitalismi majandusseadused. Hoopis teistsugune on olukord proletariaadi diktatuuri tingimustes. Kui riigivõim ja rahvamajanduse juhtivad positsioonid on töölisklassi käes, muutub põhjalikult kooperatsiooni tegevussuund. Sotsialismi tingimustes võib kooperatsioon etendada ja peab etendama otsustavat osa töötava talurahva ainelise olukorra parandamisel ja tema kaasatõmbamisel sotsialismi ehitamisele. «Tõepoolest,» kirjutas V. I. Lenin, «riigi võim kõigi suurte tootmisvahendite suhtes, riigivõim proletariaadi käes, selle proletariaadi liit paljude miljonite väike- ja pisitalupoegadega, kindlus-

[1] *V. I. Lenin*, Teosed, 28. kd., lk. 157.

tada selle proletariaadi juhtiv osa talurahva suhtes jne. — kas see ei ole kõik, mida on vaja selleks, et kooperatsioonist, ainuüksi kooperatsioonist, mida me varem halvustasime kui sahkerdamist ja mida meil teatavast küljest õigus on halvustada nüüd uue majanduspoliitika ajalgi, kas see ei ole kõik, mida vajame täieliku sotsialistliku ühiskonna ülesehitamiseks?»[1]

Leninliku kooperatsiooniplaani maailma-ajalooline tähtsus seisab selles, et see on teaduslikult põhjendatud programm sotsialismi ehitamiseks külas kõigis neis maades, kus on olemas küllalt arvukas väikemaapidajate klass. Seda on kinnitanud NSV Liidu ja rahvademokraatiamaade kogemused. Kõnealuse plaani ellurakendamisega viis meie partei ajaloo seisukohalt võrdlemisi lühikese ajaga kolhoosikorra täielikule võidule. Selle tagajärjel muutus Nõukogude Liit maailma kõige suurema, eesrindliku sotsialistliku põllumajandusega maaks.

V. I. Lenin oli seisukohal, et sotsialismi ehitamise majanduslikud ülesanded on lahutamatult seotud kultuurirevolutsiooni probleemiga. Selleks oli vaja muuta kogu rahvas täielikult kirjaoskajaks, laiendada koolide ja kõrgemate õppeasutuste võrku ning trükibaasi, arendada kõiki teadusharusid. Ilma kultuurirevolutsioonita, rahva hulgast pärit intelligentsi loomiseta ei ole võimalik sotsialismi üles ehitada ega kindlustada. Seda probleemi käsitas V. I. Lenin kõige laiemas mõttes — paljumiljonilistel tööliste ja talupoegade hulkadel tuli vallutada teaduse, kultuuri ja kunsti kõrgused, mis peavad teenima rahvast ja uue, kommunistliku ühiskonna ülesehitamise üritust. V. I. Lenin märkis korduvalt, et kommunism eeldab mitte üksnes aineliste hüvede küllust, vaid ka vaimse kultuuri küllust. Kommunismi ülesehitamiseks on vaja omandada kõik need teadmised, mis inimkond on kogunud.

Kommunism luuakse paljumiljoniliste rahvahulkade teadliku, sihikindla ja plaanipärase tegevusega Kommunistliku Partei juhtimisel. Mida kõrgem on inimeste kultuuritase ja teadlikkus, seda aktiivsemalt ja viljakamalt töötavad nad sotsialismi ja kommunismi kasuks.

Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võit purustas kapitalismi ahelad, mis hoidsid rahvahulki viletsuses ja harimatuses, tekitas töölistes ja talupoegades janu hariduse

[1] *V. I. Lenin*, Teosed, 33. kd., lk. 428.

ja kultuuri järele, lõi kõige tähtsamad eeldused kogu rahvale hariduse andmiseks. Kommunistliku Partei juhtimisel võitis nõukogude rahvas endale kätte õiguse vabalt elada, töötada ja õppida. Nõukogude võim tegi rahvahulkadele hariduse andmiseks ja kirjaoskamatuse likvideerimiseks kõik, mis võimalik. Kuid lühikese aja jooksul ei olnud sel alal võimalik põhjalikku muutust saavutada: pimedus oli liialt suur, et seda ühekorraga hajutada.

1920. aasta rahvaloenduse andmeil oli Euroopa-Venemaal iga 1000 elaniku kohta ainult 330 kirjaoskajat. Põhja-Kaukaasias ja Siberis oli kirjaoskajaid veelgi vähem. Mis puutub niisugustesse rahvuspiirkondadesse, nagu Kirgiisia, Turkmeenia, Tadžikistan jt., siis seal oli töörahvas tervenisti kirjaoskamatu. Et lähendada kultuuri, teadust ja kunsti rahvale ning rahvast kultuurile, tuli ennekõike paljumiljonilised töörahva hulgad lugema ja kirjutama õpetada, nende üldhariduslikku ja kultuurilist taset tõsta. V. I. Lenin tegi ettepaneku rahvahulkade õpetamise ja rahvahariduse arvel raha mitte kokku hoida, laiendada koolide ja kõrgemate õppeasutuste võrku, parandada õpetajate ainelist olukorda, töötada visalt kirjaoskamatuse ja vähese kirjaoskuse likvideerimiseks.

Küla abistamiseks linna poolt soovitas V. I. Lenin korraldada asja nii, et tööstustöölised võtaksid talurahva šefluse alla ja aitaksid tõsta tema kultuuritaset. Oma töös «Lehekülgi päevikust» kirjutas V. I. Lenin: «Kultuurilised sidemed linna ja küla vahel omandavad meil iseendast teistsuguse iseloomu ja omandavad selle vältimatult. Kapitalismi ajal andis linn külale seda, mis laostas küla poliitiliselt, majanduslikult, kõlbeliselt, füüsiliselt jne. Meil hakkab linn iseenesest andma külale otse vastupidist. See kõik toimub aga just iseenesest, stiihiliselt, ja seda kõike saab tõhustada (hiljem aga ka sajakordselt suurendada), kui teeme selle töö teadlikuks, plaanipäraseks ja süstemaatiliseks.»[1]

V. I. Lenin märkis korduvalt, et on vaja kindlustada sotsialistliku riigi poliitilist alust — proletariaadi diktatuuri. Ta kutsus parteid üles mitte iialgi unustama, et tööliste ja talupoegade liit on nõukogude võimu klassialus, proletariaadi diktatuuri kõige kõrgem printsiip, sotsialismi ja kommunismi eduka ülesehitamise kõige tähtsam poliitiline tingimus.

[1] *V. I. Lenin*, Teosed, 33. kd., lk. 426.

Sotsialismi ja kommunismi ülesehitamise peamiseks tööriistaks on Nõukogude riik, kes tugineb oma tegevuses rahvahulkade teadlikkusele ja aktiivsusele. V. I. Lenin kandis erakordset hoolt riigiaparaadi tugevdamise ja tema töö parandamise eest. Oma viimastes kõnedes ja artiklites rõhutas ta eriti, et tuleb koondada, lihtsustada ja täiustada kõiki riigiaparaadi lülisid, võidelda resoluutselt bürokratismi ja asjaajamise venitamise vastu, tõmmata riigivalitsemisele kaasa laiad tööliste ja talupoegade hulgad. V. I. Lenin nõudis riigiorganite tugevdamist paremate töötajatega, kõige andekamate ja kindlameelsemate kommunistidega, partei ja rahva kontrolli tugevdamist nende töö üle Keskkontrollkomisjoni ja Tööliste-Talupoegade Inspektsiooni kaudu. Nende seisukohtade arendamisel etendasid tähtsat osa tema artiklid «Kuidas reorganiseerida Tööliste-Talupoegade Inspektsiooni» ja «Pigem vähem, aga paremini».

Käsitledes sotsialistliku ülesehitustöö perspektiivide küsimust, märkis V. I. Lenin, et ainult range kokkuhoiuga saab nõukogude rahvas Kommunistliku Partei juhtimisel talupoja hobuselt rasketööstuse hobusele ümber istuda, sotsialistliku majanduse üles ehitada, ekspluataatorlike klasside jäänused likvideerida ning endale jõuka ja õnneliku elu rajada. V. I. Lenin näitas, kuivõrd suur tähtsus on maailmarevolutsiooni saatuse seisukohalt idamaades Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni mõjul alanud rahvuslikul vabadusliikumisel. «Võitluse tulemus,» märkis V. I. Lenin, «oleneb lõppkokkuvõttes sellest, et Venemaa, India, Hiina jt. moodustavad rahvastiku hiiglaenamuse. Aga just see rahvastiku enamus astubki viimaseil aastail harukordse kiirusega võitlusse oma vabanemise eest, nii et selles mõttes ei saa olla vähimatki kahtlust, milliseks kujuneb ülemaailmse võitluse lõpplahendus. Selles mõttes on sotsialismi lõplik võit täielikult ja tingimata tagatud.»[1] V. I. Lenini geniaalset ettenägelikkust on kinnitanud kogu ajaloo edasine käik, mis tõi kaasa sotsialismi väljumise ühe maa raamidest ja tema muutumise maailmasüsteemiks.

V. I. Lenin tõestas, et NSV Liidul on olemas kõik vajalikud tingimused kommunistliku ühiskonna mõlema arengustaadiumi — nii sotsialismi kui ka kommunismi — üles-

[1] *V. I. Lenin*, Teosed, 33. kd., lk. 458.

ehitamiseks. «Me peame,» ütles V. I. Lenin, «alustades sotsialistlikke ümberkujundusi, seadma endale selge eesmärgi, millele need ümberkujundused lõppude lõpuks on suunatud, nimelt eesmärgi luua kommunistlik ühiskond...»[1]

V. I. Lenini viimastes kõnedes ja artiklites esitatud seisukohad said VK(b)P XII kongressi otsuste ning Kommunistliku Partei ja nõukogude rahva praktilise tegevuse aluseks.

Partei XII kongress toimus 17.—25. aprillil 1923. Raske haiguse tõttu ei võtnud V. I. Lenin sellest kongressist otseselt osa. Kongress toimus ajal, mil võis juba märgata meie maa majanduselu elavnemist ja töörahva elutaseme tõusu. 1922. aastal andis põllumajandus 75 protsenti keskmisest sõjaeelsest saagist; tööviljakus moodustas 60 protsenti, palk umbkaudu 50 protsenti sõjaeelsest tasemest.

Need edusammud näitasid, et uus majanduspoliitika oli õige, nad näitasid Kommunistliku Partei erakordset tarkust ja ettenägelikkust. Igaühele oli selge, et trotskistide, niinimetatud «töölisopositsiooni» poolehoidjate ja nendetaoliste elementide väljamõeldised selle kohta, nagu tähendaks uus majanduspoliitika sotsialismi positsioonidelt taandumist ja tagasiminekut kapitalismile, on täiesti valed ja alusetud.

Üldiselt aga oli meie maa rahvamajandus veel väga raskes olukorras. Tööstuse taastamine kulges võrdlemisi aeglaselt, toodangut lasti välja hoopis vähem kui 1913. aastal. Et sellele lõppu teha, nõudis VK(b)P XII kongress tööstuse arengutempo kiirendamist, pöörates seejuures eriti suurt tähelepanu rasketööstuse võimalikult kiirele taastamisele. Selles küsimuses puhkes kongressil äge võitlus trotskistidega, kelle seisukohti kaitsesid Radek ja mõned teised Trotski relvakandjad. Nad ütlesid, et ilma välislaenudeta pole võimalik tööstust taastada ja nõudsid väliskapitalile suurte järeleandmiste tegemist. Mõned neist püüdsid isegi tõestada, et tuleks vastu võtta need orjastavad tingimused, mis imperialistid Genua konverentsil ette panid.

Küsimuse niisugune tõlgendamine oli vastuolus partei leninliku poliitikaga. Partei pidas võimalikuks väliskapitali kasutamist laenude ja kontsessioonide näol. Kuid peamisi

[1] *V. I. Lenin*, Teosed, 27. kd., lk. 103—104.

rahasaamise allikaid ei otsinud ta mitte välismaalt, vaid omalt maalt ja ta leidiski need. Partei juhindus V. I. Lenini seisukohtadest ja pidas resoluutset võitlust liialduste vastu, pidas rangelt kinni kokkuhoiurežiimist ja kasutas kogutud summad tööstuse arendamiseks.

Kongress lükkas resoluutselt tagasi Trotski ettepanekud, mille eesmärgiks oli sotsialistliku suurtööstuse ahendamine. Toodangu odavamaks muutmise sildi all nõudis Trotski rasketööstusele assigneeritavate summade vähendamist, tegi ettepaneku sulgeda rida suuri tehaseid, mis tema arvates olid mitterentaablid. Tööstuse töö planeerimisel pidas Kommunistlik Partei muidugi silmas isemajandamise nõudeid. Esimeses järjekorras taastati kõige elujõulisemad ja rentaablid ettevõtted. Kuid selle kõrval tegi partei jõupingutusi nende tehaste säilitamiseks ja edasiarendamiseks, mis mitterentaablusest hoolimata olid tol ajal kogu riigi rahvamajanduse ja NSV Liidus sotsialismi ülesehitamise seisukohalt elulise tähtsusega.

Samuti andis partei trotskistidele kindla vastulöögi töölisklassi ja talurahva suhete küsimuses. Tööstuse taastamise ja töölisklassi ainelise olukorra parandamise ettekäändel tegi Trotski ettepaneku suurendada talupoegadelt võetavat maksu, muuta küla omapäraseks kolooniaks. Niisuguses küsimusse suhtumises peitus suur oht sotsialistlikule ülesehitustööle. See oleks kaasa toonud töölisklassi ja talurahva liidu lagunemise, õigete vahekordade rikkumise linna ja maa vahel. Kritiseerides Larinit, kes kongressil kaitses trotskistide seisukohti, ütles M. I. Kalinin: «Kui meie kui riik võtaksime omaks sm. Larini seisukohad, siis tähendaks see kahtlemata, et paneme liiga suure koormuse laeva ühele küljele. Kuid teie, seltsimehed, teate, et kogenud kapten ei luba merele minnes laeva üht äärt kunagi üle koormata, sest siis viiks väiksemgi laine laeva põhja. Mulle tundub, et kommunistlik partei on selleks liialt suurte kogemustega kapten, et mitte niivõrd ettevaatamatu olla.»[1]

VK(b)P XII kongress osutas suurt tähelepanu põllumajanduse küsimustele, kuna põllumajandus etendas meie maa majanduselus endiselt domineerivat osa. Põllumajanduse edukas taastamine ja talurahva ainelise olukorra

[1] «Двенадцатый съезд РКП(б). Стенографический отчет», 1923 г., lk. 414.

parandamine olenes suurel määral õigest maksupoliitikast. Kuni 1923. aastani võeti talupoegadelt maksu mitmesuguste põllumajandussaaduste näol (vili, kartul, liha, rasvained jne.). Saaduste säilitamine ja varumispunktidesse toimetamine tekitas talupoegadele teatud ebamugavusi. Sellepärast lubati põllumehel tasuda osa maksust rahas.

Kongressi töös olid tähtsal kohal kaubanduse ja kooperatsiooniga seotud küsimused. Sel ajal oli märgata tööstuskaupade hindade ülemäärase tõusu tendentsi, mis oli väga ohtlik. Selle vältimiseks tegi kongress korralduse kaubandusaparaadi koosseise koondada ja lisakulusid vähendada, et sel teel tööstukaupade hindu alandada ja nende müüki laiendada. Eriti suurt tähelepanu pöörati kooperatsiooni tugevdamisele, kuna kooperatsioon oli riikliku tööstuse ja talumajanduse koostöö peamiseks sõlmpunktiks.

Väljendades uue majanduspoliitika ajal tegutsema hakanud kodanluse ja spekulantide huvisid, nõudsid Buhharin ja Sokolnikov juba enne kongressi osalist lahtiütlemist väliskaubanduse monopolist. Tegelikult tähendas see väliskaubanduse monopoli likvideerimist. Kongress lükkas need ettepanekud tagasi ja kinnitas, et väliskaubanduse monopol, mis kaitseb sotsialistlikku majandust väliskapitali surve eest, on vääramatu.

Kontrolli tõhustamiseks partei ja nõukogude organite töö üle partei joone elluviimisel loodi V. I. Lenini juhtnööride järgi ühtne organ — Keskkontrollkomisjon—Tööliste-Talupoegade Inspektsioon. Kongress tegi Keskkontrollkomisjonile—Tööliste-Talupoegade Inspektsioonile ülesandeks tõmmata riigiaparaadi täiustamisele kaasa töölisi masina tagant, kõrvaldada riigiaparaadist kõik mittevajalik ja üleliigne ning panna ta tegutsema tööliste ja talupoegade huvides, lähendada teda töörahva hulkadele ja muuta ta vähem koormavaks.

Rahvusküsimuses püstitas kongress peamise ülesandena varem rõhutud rahvaste majandusliku ja kultuurilise mahajäämuse likvideerimise. Tõsiseks takistuseks leninliku rahvuspoliitika elluviimisel olid suurriikliku šovinismi ja kohaliku natsionalismi igandid, mis nepi tingimustes hakkasid pead tõstma seoses kapitalistlike elementide elavnemisega. Suurriiklik šovinism ilmnes rahvuslike iseärasuste ignoreerimises ja üleolevas suhtumises meie

maal elavate mitmesuguste rahvuste vajadustesse ja tarvidustesse. Kohalik natsionalism väljendus kõigi rahvuste ühiste huvide ignoreerimises, teistest NSV Liidu rahvastest eraldumise püüdes, ainuüksi omaenda rahvuslike huvide kaitsmises. Kodanliku natsionalismi elavnemist võis märgata kõigis vabariikides, eriti ilmnes see aga Gruusias. Gruusia rahvuskallaklased teostasid teiste rahvuste suhtes šovinistlikku poliitikat: nad ajasid Tiflisist välja kõik mittegrusiinlased, olid Taga-Kaukaasia Föderatsiooni loomise vastu ega pooldanud Gruusia astumist Nõukogude Liidu koosseisu.

Suurriiklik šovinism ja kohalik natsionalism kujutasid endast tõsist ohtu: nad takistasid NSV Liidu rahvaste sõpruse tugevnemist ja valasid vett nõukogude võimu vaenlaste veskile. VK(b)P XII kongress paljastas rahvuskallaklased ja kutsus parteid üles pidama nende vastu resoluutset võitlust.

Pärast VK(b)P XII kongressi muutus partei ja riiklik ülesehitustöö, rahvamajanduse taastamine, kultuuri arendamine ja töörahva ainelise olukorra parandamine veelgi hoogsamaks. Kongressi otsuste elluviimisel kandis VK(b)P Keskkomitee eriti hoolt parteitöö parandamise eest kohtadel. Kohalike parteiorganisatsioonide tugevdamiseks saadeti ühe aasta jooksul kohapealsele tööle ligi 1000 kubermangu ja maakonna mastaabiga töötajat.

Et parandada parteiorganisatsioonide juhtimist, tugevdas VK(b)P Keskkomitee kohalike kogemuste arvestamise allosakonda ja võttis terve rea rajoone, 50 parteirakukest tööstuses ja külas oma erilise kontrolli alla. Keskkomitee ja partei kubermangukomiteed abistasid kõnealuseid rakukesi süstemaatiliselt, nende kogemusi üldistati ja anti edasi kõigile parteiorganisatsioonidele. See soodustas parteitöö taseme tõusu kohtadel, mis oli VK(b)P XII kongressi otsuste elluviimisel otsustava tähtsusega.

Keskkomitee initsiatiivil reorganiseeriti Töö ja Kaitse Nõukogu ning Riiklik Plaanikomisjon, korraldati ümber ja tugevdati Tööliste-Talupoegade Inspektsiooni Rahvakomissariaati, tugevdati kaadriga Rahanduse Rahvakomissariaati. Eriti suurt hoolt kandis Kommunistlik Partei NSV Liidu rahvaste sõpruse ja vennaliku koostöö tugevdamise eest, paljurahvuselise Nõukogude riigi tugevdamise eest. VK(b)P Keskkomitee pidas leppimatut võitlust kodanlike

natsionalistide ja rahvuskallaklaste vastu. 1923. aasta juunis korraldati VK(b)P Keskkomitees spetsiaalne nõupidamine, millest võttis osa ligi 60 esindajat rahvusvabariikidest ja -oblastitest. Nõupidamisel paljastati rühm tatari kodanlikke natsionaliste eesotsas Sultan-Galijeviga ja rühm usbeki rahvuskallaklasi (Faizula Hadžajev jt.).

Tatari ja usbeki natsionalistid tõlgendasid partei poliitikat ja üritusi rahvusküsimuse alal moonutatult, püüdsid õõnestada varem rõhutud rahvuste usku Venemaa töölisklassisse, nõrgendada NSV Liidu rahvaste sõprust. Oma parteivastases tegevuses läksid nad nii kaugele, et hakkasid sidet looma ilmselt kontrrevolutsiooniliste elementidega.

Samas suunas «töötasid» ka gruusia, ukraina ja teistest rahvustest natsionalistid. Paadunud ukraina natsionalistid Šumski, Hvõlevoi ja nendetaolised võitlesid nõukogude vabariikide ühtsuse vastu, ei sallinud ukraina rahva sõprust vene ja meie maa teiste rahvastega. Suurt kahju tekitasid parteile trotskistid, kes moodustasid natsionalistidega ühise bloki.

Nõupidamisel võeti vastu resolutsioon abinõude kohta, mis partei XII kongressil rahvusküsimuses tehtud otsuste elluviimiseks tuli tarvitusele võtta. Resolutsioon nägi ette majandusliku ülesehitustöö ulatuslikku arendamist rahvusvabariikides ja -oblastites, kusjuures tuli silmas pidada rahvuslikku omapära ja elutingimuste iseärasusi, tugevdada partei kasvatustööd rahvahulkades, tõsta nende kultuuritaset ja poliitilist teadlikkust, tõmmata kohaliku elanikkonna töötavad kihid kaasa partei, nõukogude ja majanduslikule ülesehitustööle.

Kõrvuti partei- ja riigiorganite tugevdamisega võttis Kommunistlik Partei tarvitusele abinõud ametiühinguorganisatsioonide töö elustamiseks. Ametiühingute tugevdamiseks ja nende töö parandamiseks saatis VK(b)P Keskkomitee kohtadele 254 oblasti, kubermangu ja maakonna mastaabiga ametiühingutöötajat.

Partei juhtimisel kasvas ja tugevnes järjest komsomol, kes muutus rohkearvuliseks töölis- ja maanoorte võitlusorganisatsiooniks. 1924. aasta kevadel töötas komsomoli organites ligi 31 000 partei liiget ja liikmekandidaati. Ühe aasta jooksul kasvasid Venemaa Kommunistliku Noorsooühingu read rohkem kui kahekordseks. Kõige suuremad komsomoliorganisatsioonid olid suurtes tööstuskeskus-

tes — Moskvas, Leningradis, Uraalis, Donbassis ja Bakuus.

Tuginedes nõukogudele, ametiühingutele ja komsomoli-organisatsioonidele, tegi Kommunistlik Partei rahvahulkades tohutu suurt organiseerimis- ja kasvatustööd. Selle tagajärjel hakkas järjest rohkem töölisi, talupoegi ja intelligentsi eesrindliku osa esindajaid aktiivselt osa võtma riigiorganite ja ühiskondlike organisatsioonide tööst. Kommunistliku Partei ideed innustasid töölisi ja talupoegi ning nad töötasid ettevõtetes ja põllumajanduses käsi rüppe panemata. See avaldus otsekohe ka riigi majanduslikus olukorras, mis järjest paranes.

1923. aasta oli põllumajanduses murranguliseks aastaks. 1921. aasta ikalduse tagajärjed likvideeriti peaaegu täielikult ja edukalt arenes põllumajanduse taastamine. 1922/1923. aastal moodustas põllumajanduse toodang kogu meie maal 71 protsenti sõjaeelsest toodangust. 1923. aastal hakati rajama tugevat organisatsiooni töötavale talurahvale materiaalse abi andmiseks põllumajanduslaenu näol. NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu assigneeris põllumajanduslaenudeks ligi 63 500 kuldrubla.

Suured nihked olid toimunud ka tööstuses, eriti toiduainete tööstuses ja tekstiilitööstuses. 1923. aastal toodeti peensuhkrut ja tükksuhkrut peaaegu kaks korda rohkem kui 1922. aastal.

Olid kasvanud ka tööstusettevõtetest ja kaubandusest saadavad sissetulekud. See võimaldas suurendada assigneeringuid tööstuse vajaduste rahuldamiseks. 1923. aasta sügiseks oli 1922/23. aasta riigieelarve kohaselt NSV Liidu tööstuse arendamiseks antud 104,5 miljonit kuldrubla.

Edenema hakkas ka transpordi töö. Sellel oli linna ja maa vahelise alalise majandusliku koostöö tugevdamise seisukohalt suur tähtsus.

Juhtival kohal võitluses nende edusammude eest olid tootmisettevõtete parteirakukesed, kes olid tööstusettevõtete ja transpordi taastamise organiseerijaiks ja innustajaiks. Partei juhtivad organid kandsid suurt hoolt tootmisettevõtete parteirakukeste tugevdamise ja nende töö parandamise eest. Moskva kubermangukomitees ja Moskva rajoonikomiteedes tegelesid spetsiaalselt selleks eraldatud töötajad parteirakukeste töö tundmaõppimise ja nende kogemuste üldistamisega. Permi kubermangukomitee moodustas erikomisjoni töökogemuste tundmaõppimiseks kohtadel. Paljudes tööstuslinnades tugevdati

parteirakukeste sekretäride koosseisu, pandi kohale tsehhi- ja rühmaorganisaatorid, korraldati alamastme parteiaktiivile spetsiaalseid kursusi ja ringe ideelise ja teoreetilise taseme tõstmiseks ning kogemuste vahetamiseks.

Selle tulemusena muutus parteitöö ettevõtetes elavamaks, plaanipärasemaks ja viljakamaks. Paljudes ettevõtetes kasvas parteirakukeste liikmete arv, parteirakukesed muutusid monoliitsemaks ja töövõimelisemaks. Nii näiteks oli Iževski tehases 490 kommunisti, Sormovo tehases — 382, Juzovka tehases — 126 ja endises Ivanovo-Voznessenski manufaktuuris — 158 kommunisti. Mõnedes ettevõtetes moodustasid kommunistid tööliste üldarvust 4,2 kuni 8,2 protsenti. See võimaldas parteirakukestel pidada töölistega tihedat sidet, õigeaegselt üles tõsta ja lahendada kõiki tähtsamaid tootmisega seotud küsimusi.

Seoses tööstuse ja põllumajanduse toodangu suurenemisega ning transpordi töö kordasaamisega arenes edukalt kaubakäive, tõusis tööliste ja teenistujate palk, paranes kõigi töötajate aineline olukord ja tõusis nende kultuuritase. 1923. aasta lõpuks oli NSV Liidu tööliste palk 1922. aasta oktoobriga võrreldes kasvanud kahekordseks.

Külas oli jäänud vähemaks loomadeta ja mittekülvavate perede arv. Kui 1922. aasta oktoobris oli VNFSV-s 39,1 protsenti mittekülvavaid või vähekülvavaid peresid, siis 1924. aasta veebruaris oli niisuguseid peresid 31,5 protsenti. Samal ajal oli märgatavalt kasvanud keskmiselt ja paljukülvavate perede arv.

Töölisklassi ja töötava talurahva laiad hulgad tundsid, et nende eest kantakse pidevalt hoolt ja nad toetasid Kommunistliku Partei ja nõukogude võimu poliitikat järjest kindlamalt. V. I. Leninile ja VK(b)P Keskkomiteele saadetud tervitustes avaldasid nad parteile ja valitsusele täielikku usaldust ja teatasid, et nad on valmis sotsialistlikule ülesehitustööle kõigest jõust kaasa aitama. 1923. aastal tähistas VK(b)P oma 25. aastapäeva. Neil päevil avaldasid nõukogude inimesed Kommunistlikule Parteile oma piiritut armastust ja ustavust.

Juubeli puhul saatsid töötajad kogu meie suurelt Nõukogudemaalt VK(b)P Keskkomiteele erutavaid kirju ja telegramme, milles sooviti parteile edu edaspidises töös, partei ühtsuse ja monoliitsuse kindlustamisel. Eriti suurt muret tundsid töölised ja talupojad V. I. Lenini tervise

pärast, kes oli tol ajal voodi külge aheldatud. V. I. Leninile saadetud telegrammis, mis Harkovi veduritöökodade parteirakukese lahtisel koosolekul 15. märtsil 1923 parteitute tööliste ettepanekul vastu võeti, oli öeldud:

«Kallis Iljitš!

Meieni, Harkovi veduritöökodade parteitute töölisteni, jõudis murettekitav sõnum, et haigus on Sind maha murdnud, on Sind uuesti voodi külge aheldanud ega lase Sul endise energia, väsimatuse ja koormusega töötada.

Partei 25-ndal juubelipäeval on meil eriti valus kuulda Sinu haigusest, meie partei juhi, kasvataja ja õpetaja haigusest. Sellest hoolimata usume kindlasti, et Sa aja jooksul paraned ja asud uuesti proletariaadi võitlussalkade etteotsa.

Meie palume ja nõuame, et Sa hoiaksid rohkem oma tervist, sest meile on kõige suuremaks õnneks näha Sind tööliste võitlussalkade eesotsas.»

Kommunistliku Partei autoriteet ja mõju külas kasvas järjest. Seda näitasid 1923. aastal toimunud nõukogude valimised. Ainuüksi VNFSV 110 maakonnas valiti külanõukogude koosseisu rohkem kui 10 000 kommunisti.

Samal ajal, kui Kommunistliku Partei autoriteet järjest kasvas, kaotasid menševikud, esseerid ja anarhistid viimased jäänused oma mõjust rahvahulkades. VK(b)P Keskkomitee 1923. aasta mai- ja juunikuu aruandes on selle kohta öeldud: «Viimastel kuudel on märgata esseeride ja menševike järelejäänud organisatsioonide progresseeruvat lagunemist. Märtsis toimunud esseeride kongress jõudis teatavasti järeldusele, et esseeride partei tuleb likvideerida. Kongressil tõsteti üles küsimus tema osavõtjate astumisest meie partei ridadesse.»

## 5. MAJANDUSLIKE JA POLIITILISTE RASKUSTE VÕITMINE 1923. AASTAL

1923. aasta sügiseks oli nõukogude rahvas oma Kommunistliku Partei juhtimisel teinud märkimisväärseid majanduslikke ja poliitilisi edusamme. See aga ei tähendanud, et raskustest oleks juba üle saadud. Ei olnud veel saavutatud tööstuse ja põllumajanduse toodangu sõjaeelset taset. Tööstuskaupade kõrgete hindade ja kaubandusaparaadi nõrkuse tagajärjel tekkisid linna ja maa vahelises

kaubakäibes häired, mis avaldasid töörahva ainelisele olukorrale negatiivset mõju.

Meie maa majandus arenes ebaühtlaselt. Põllumajanduse taastamise tempo oli kiirem kui tööstuse taastamise tempo, sest tööstus oli rohkem purustatud ja vajas suuri kapitalimahutusi. Talumajandus aga oli selleks ajaks niivõrd tugevnenud, et tootis rohkem saadusi, kui siseturg vajas.

Väliskaubanduslikud sidemed olid alles loomisjärgus ja välismaale veeti vilja vähe. Selle tagajärjel langesid põllumajandussaaduste hinnad.

Tööstuse alal oli aga olukord vastupidine — siin ületas nõudmine pakkumise, mis soodustas tööstuskaupade hindade tõusu. Paljude ettevõtete töös esines häireid ja nad ei töötanud täie koormatusega. Kõik see pidurdas tööviljakuse tõusu ja väljalastava toodangu omahinna alandamist, mis oli tööstuskaupade kõrgete hindade peamiseks põhjuseks.

Tööstuskaupade hindade tõusu põhjustasid ka suured lisakulud tööstuses ja kaubanduses, mis olid tingitud juhtimisaparaadi kohmakusest, kaubandusorganisatsioonide mitteküllaldasest paindlikkusest ja operatiivsusest.

Olukorra tegi veelgi raskemaks trotskistide õõnestustöö, kes olid mõningaisse majandus- ja kaubandusorganisatsioonidesse pugenud ning kruvisid tööstuskaupade hindu üles. Eriti suurt kahju tekitas Pjatakov, keda F. E. Dzeržinski nimetas «kõige suuremaks tööstuse desorganiseerijaks».[1] Kõrgema Rahvamajanduse Nõukogu esimehe asetäitjana andis Pjatakov kuritegelikke direktiive tööstuskaupade väljalaskehindade ülemääraseks tõstmiseks, valades sellega vett erakaupmeeste ja spekulantide veskile.

Kõik see ühtekokku rikkus normaalseid turusuhteid, mis väljendus tööstuskaupade ning põllumajandussaaduste hindade ebaõiges vahekorras. Põllumajandussaaduste hinnad olid väga madalad, tööstuskaupade hinnad aga ülemäära kõrged.

Eriti ebasoodne olukord kujunes selles suhtes 1923. aasta sügiseks. «Käärid» — nagu tol ajal kujukalt nimetati hindade vahet, väljendusid siis arvudes 3 ja 10. See tähendas, et sõjaeelse ajaga võrreldes olid tööstuskaupade

[1] *Ф. Э. Дзержинский*, Избранные статьи и речи, Госполитиздат, М., 1947, lk. 379.

hinnad nüüd põllumajandussaaduste hindadest rohkem kui kolm korda kõrgemad. Niisuguses olukorras ei saanud olla normaalset kaubavahetust linna ja maa vahel. Talupojad ei suutnud osta tööstuskaupu ja nad hakkasid neid asendama kodus toodetud esemetega. Küla oli asetatud raskesse olukorda. Ostuvõime languse tõttu ei suutnud talurahvas osta majapidamistarbeid ega põllumajanduslikku inventari.

Tööstuskaupade turustamise kriis mõjus tööstusele hävitavalt. Maksevõimelise nõudmise puudumise tõttu hakkasid tööstuskaubad ettevõtete ja kaubandusorganisatsioonide ladudesse seisma jääma. Vabrikutel ja tehastel ei olnud raha, nad ei saanud õigeaegselt toorainet osta ja töölistele palka maksta. Selle tulemuseks oli tootmise vähendamine ja tööliste ning teenistujate ainelise olukorra halvenemine.

Majanduslike raskuste ja klassivaenulike elementide kontrrevolutsioonilise agitatsiooni tulemusena hakkas ilmnema rahvahulkade rahulolematuse tundemärke. Proletariaadi vaenlased tundsid selle üle kahjurõõmu ja hakkasid ennustama nõukogude võimu vältimatut hävingut. Kuid nende lootused läksid luhta.

Tuginedes nõukogude ühiskonna arenemise objektiivsete seaduste tundmisele, avastas Kommunistlik Partei põhjused, millest oli tingitud meie maa majanduslike raskuste teravnemine, ja võitis need raskused.

Turustuskriisi ja selle tagajärgede likvideerimise küsimust arutati põhjalikult VK(b)P Keskkomitee Poliitbüroo istungitel ja pleenumitel. Moodustati komisjonid, keda kohustati võtma tarvitusele abinõud kriisist väljapääsu leidmiseks, töölistele õigeaegseks palga väljamaksmiseks, turuhindade olukorra parandamiseks ja meie maa majandusliku olukorra tervendamiseks.

Trotskistid, detsistid, «töölisopositsiooni» ja «pahempoolsete kommunistide» poolehoidjad tõstsid pead ja alustasid uut pealetungi parteile. Majanduslike raskuste teravnemise ajal saatis Trotski VK(b)P Keskkomiteele laimava kirja, mis oli leninismivastastele elementidele signaaliks alustada partei vastu uut rünnakut. Otsekohe pärast Trotski kirja esitasid 46 opositsioonist aktiivset osavõtjat Keskkomiteele avalduse. Trotski kirjas ja 46 avalduses laimati partei aparaati, püüti teda vastandada kogu parteile, nõuti fraktsioonide ja rühmituste vabadust. Sellega

väljendasid nad unistusi, mida hellitas uus kodanlus, kes lootis nepi tingimustes saada laialdasi võimalusi poliitiliseks tegevuseks.

Selle rünnakuga taheti partei aparaati nõrgendada, läbiproovitud kommunistid juhtivatelt kohtadelt kõrvaldada ja valitsemisohjad enda kätte võtta. Kuid opositsionääride plaanid aeti ka seekord nurja.

VK(b)P Keskkomitee ja Keskkontrollkomisjoni ühisel pleenumil 1923. aasta oktoobri lõpul mõisteti opositsionääride väljaastumised resoluutselt hukka kui fraktsioonilised ja kahjulikud väljaastumised, mis võivad partei ühtsust õõnestada ja tema ridades kriisi tekitada. Pleenum tunnistas, et Keskkomitee poolt kavandatud abinõud siseparteilise demokraatia arendamiseks, kommunistide aktiivsuse tõstmiseks ning nende töös esinevate puuduste vastu võitlemiseks on õiged ja õigeaegsed.

Pleenumil arutati ka majandusliku ülesehitustöö järjekordseid ülesandeid. Pleenum nõudis, et komisjonid, kes tegelevad majanduslike raskuste likvideerimise ja töötajate ainelise olukorra parandamisega, viiksid oma töö kiiremini lõpule. Kõnealuse otsuse täitmiseks võttis VK(b)P Keskkomitee Poliitbüroo 1923. aasta detsembris vastu spetsiaalse resolutsiooni partei majanduspoliitika küsimustes, mis kinnitati Keskkomitee järjekordsel pleenumil ja partei XIII konverentsil 1924. aasta jaanuaris.

Peamine ülesanne seisis nüüd selles, et ühise ja üksmeelse tööga kavandatud üritused ellu viia. Nii arvas leninlik Keskkomitee, nii arvas kogu partei. Kuid pärast oktoobripleenumit ja isegi pärast Keskkomitee ja Keskkontrollkomisjoni teeside avaldamist 1923. aasta detsembri algul jätkasid opositsionäärid partei ja tema Keskkomitee ründamist. Uueks rünnakusignaaliks oli nendele Trotski brošüür «Uus kurss». Selles brošüüris korrati vanu ja esitati uusi põhjendamatuid süüdistusi partei juhtkonnale, partei läbiproovitud kaadrile.

Näidates näpuga kesta vahetanud II Internatsionaali liidrite peale, viitas juudas Trotski alatult sellele, et vana leninlik kaardivägi läheb sedasama teed. Soovides «aidata», tegi ta ettepaneku partei kaader alt kuni üles läbi sarjata, asendada kogenud ja kindlameelsed töötajad noorte, poliitiliselt ebaküpsete inimestega. Näiteks võitluses Keskkomitee vastu vastandas Trotski demagoogiliselt partei läbiproovitud vanale kaardiväele noori, keda ta

pidas kõige õigemaks «partei baromeetriks». Partei noor generatsioon tundis halvasti partei ajalugu, tema järjekindlat võitlust iga liiki oportunistide, nende hulgas ka trotskistide vastu, noorte teoreetiline ettevalmistus oli nõrk. Pugedes noorte külje alla, kavatses Trotski seda asjaolu oma huvides kasutada.

1923. aasta lõpul hakkasid opositsionäärid oma nõudmisi ja süüdistusi esitama alamastme rakukestes ja sundisid parteile peale uue diskussiooni. Kuid kõik leninismivastaste elementide katsed leida toetust partei hulkades kukkusid täielikult läbi. Rõhuv enamik parteiorganisatsioone toetas kindlalt partei joont ja koondus veelgi tihedamalt leninliku Keskkomitee ümber. Opositsionääride sabas sörkis ainult väike osa kõrgemate koolide ja asutuste parteirakukesi, kes ei etendanud partei ridades määravat osa.

Opositsioon väljendas uue majanduspoliitika tingimustes mitteproletaarse mõju alla sattunud kõikuvate elementide meeleolusid. Objektiivselt peegeldas ta «väikekodanluse survet proletaarse partei positsioonidele ja tema poliitikale»[1]. Opositsionäärid püüdsid diskrediteerida partei aparaati, revideerida leninlikke organisatsioonilisi printsiipe ja seisukohti majandusliku tegevuse alal, muuta monoliitset, võitlusvõimelist Kommunistlikku Parteid mingiks vormituks organisatsiooniks, mida lõhestab sisepartei-line, fraktsiooniline võitlus, ning valasid seega vett partei vaenlaste, nõukogude võimu vaenlaste veskile.

Opositsiooni purustamine viidi lõpule partei XIII konverentsil. Konverentsi resolutsioonis, milles käsitleti diskussiooni tulemusi, rõhutati, et opositsiooni näol on parteil tegemist leninismi revideerimise katsega ja selgekujulise väikekodanliku kallakuga.

Konverents andis opositsionääridele vastulöögi ja võttis vastu resolutsiooni «Partei tööst», milles rõhutati, et parteid tuleb ka edaspidi tugevdada, partei organite tööd parandada, sidet rahvahulkadega tugevdada ning neid laialdaselt majanduslikku ja kultuurilis-poliitilisse üles-ehitustöösse kaasa tõmmata.

Kommunistlik Partei paljastas ja purustas trotskistid, «töölisopositsiooni» riismed, detsistid ja «pahempoolsed kommunistid» ning tegi samal ajal suuri jõupingutusi

[1] NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, I osa, Tallinn, 1956, lk. 776.

rahvamajanduse olukorra parandamiseks, turustuskriisi likvideerimiseks, turul normaalsete hinnavahekordade loomiseks ja sel alusel linna ning maa vahelise majandusliku koostöö tugevdamiseks. Valitsuse otsusega alandati tööstuskaupade hindu, tõsteti põllumajandussaaduste kokkuostuhindu ja laiendati väliskaubanduslikke sidemeid. Võrreldes 1922/23. aasta vastava perioodiga suurenes väljavedu 1923/24. aasta esimesel poolel neljakordseks, sissevedu aga 15 protsendi võrra. Selle tulemusena kujunes aktiivne väliskaubanduse bilanss, millel oli suur tähtsus riigieelarve tugevdamisel ja meie maa majandusliku olukorra parandamisel.

Võeti tarvitusele abinõud haldus- ja kaubandusaparaadi koosseisude koondamiseks ja nende ülalpidamiskulude vähendamiseks, mille tagajärjel lisakulud vähenesid. 1. oktoobrist 1923 kuni 1. märtsini 1924 koondati ainuüksi Üleliidulise Tarbijate Kooperatiivide Keskliidu aparaati 685 inimese võrra.

Kõnealuste abinõude elluviimisega paranes juba 1924. aasta algul tunduvalt tööstuskaupade ja põllumajandussaaduste hindade vahekord ning muutus sama aasta suvel peaaegu normaalseks. Sellega loodi soodsad tingimused kaubanduse edasiseks arenguks, tööstusliku ja põllumajandusliku tootmise suurendamiseks ning töötajate ainelise olukorra parandamiseks.

Nende edusammude saavutamisel etendas tähtsat osa rahareform, mis viidi lõpule 1924. aasta aprillis. See väljendus vana, kiiresti väärtusetuks muutuva paberraha ümbervahetamises uue, kindla rahaühiku — tšervoonetsi — vastu. Sellega tervendati raharinglust ja loodi kindel alus tööstuse ja põllumajanduse normaalseks arenguks ning linna ja maa vahelise majandusliku koostöö tugevdamiseks.

## 6. ILMA LENINITA MÖÖDA LENINLIKKU TEED

Saavutatud edusammude üle tundsid töötajad suurt rõõmu. Seda rõõmu tumestas asendamatu kaotus — V. I. Lenini surm 21. jaanuaril 1924. Kustus Vladimir Iljitš, kes oli olnud kõige lähemaks ja kallimaks sõbraks lihtsale tööinimesele. Majakovski ütles, et V. I. Lenin «võis ühe ööga anda maailma olukorrale õige hinnangu». Ta

vaatas kõigist kaugemale ja nägi kõige paremini. Tal olid võimas, julge ja selge mõistus, suured teadmised, raudne loogika ja paindumatu tahe. Leninis kehastusid geniaalse teadlase, suurima riigi-, sõja- ja poliitikamehe omadused. Ta oli uut tüüpi ühiskonnategelane, Kommunistliku Partei organiseerija ja juht, uue, Nõukogude riigi looja, revolutsiooni geenius.

V. I. Lenin mõistis õigesti mitte üksnes minevikku ja olevikku, vaid nägi ette ka tulevikku. Temas oli kehastunud kõik parim, mis töörahval on olnud ja on olemas praegu. Erilise jõuga ilmnes V. I. Lenini geniaalsus järskude revolutsiooniliste pöörete ajal. Ta oli ülisuur revolutsiooni meister, kartmatu võitleja töörahva ürituse eest.

Ööl vastu 22. jaanuari 1924 toimus VK(b)P Keskkomitee erakorraline pleenum, kus võeti vastu läkitus «Parteile. Kogu töörahvale». «Pärast Marxi,» öeldi läkituses, «pole proletariaadi suure vabadusliikumise ajalugu esile tõstnud teist niisugust hiiglasekuju nagu meie lahkunud juht, õpetaja ja sõber. Kõik see, mis proletariaadis on tõesti suurt ja sangarlikku — kartmatu mõistus, raudne, paindumatu, visa, kõikevõitev tahe, püha viha, surmaviha orjuse ja rõhumise vastu, revolutsiooni kirg, mis liigutab mägesid, piiritu usk rahvahulkade loovaisse jõududesse, hiiglasuur organisatsiooniline geniaalsus, — kõik see kehastus hiilgavalt Leninis, kelle nimi on saanud uue maailma sümboliks läänest idani, lõunast põhjani.»[1]

Leninis oli harmooniliselt ühinenud juhi ja inimese üllus, lihtsus ja tagasihoidlikkus. Olles tagasihoidlik enda suhtes, hoolitses V. I. Lenin alati teiste eest, lihtsate inimeste eest, suhtus väga peenetundeliselt ja tähelepanelikult nende soovidesse ja vajadustesse. See soojendas ja tiivustas inimesi. «Töölised ja talupojad, soldatid ja madrused, kirjanikud ja teadlased, kes Leninit külastasid,» kirjutas V. Bontš-Brujevitš, «lahkusid tema juurest alati ülevas meeleolus, tema suurest hoolest ja tähelepanelikkusest tiivustatuna, kindla otsusega anda kogu oma jõud ja vajaduse korral ka elu Lenini ürituse, partei ja nõukogude võimu ürituse eest.»

Sõnum V. I. Lenini surmast oli nõukogude rahvale suureks hoobiks, see vapustas kogu meie maad, pani ta leina-

[1] NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, I osa, Tallinn, 1956, lk. 798.

rüüsse. Iga nõukogude inimene oli rusutud suurest kurbusest, mis kivina langes ta südamele. Raske oli leppida mõttega, et enam pole elavate seas inimest, kelle juhtimisel nõukogude rahvas saavutas võidu tsarismi, mõisnike ja kodanluse üle, kes näitas kogu maakera töörahvale kätte kapitalistliku orjuse ahelaist vabanemise tee.

Matusepäeval jättis kogu nõukogude rahvas viieks minutiks töö seisma. Sedasama tegid ka paljude kapitalistlike maade töölised, kes V. I. Lenini surma üle suurt kurbust tundsid. Mõneks ajaks jäi seisma töö ettevõtetes, katkes liiklus linnades ja raudteedel. Vedurite, vabrikute ja tehaste leinaviled kõlasid üle kogu maa. Nõukogude inimesed saatsid Iljitši viimsele teekonnale. Tema põrm viidi Ametiühingute Maja sammassaalist Punasel väljakul asuvasse mausoleumi.

Teisiti suhtusid V. I. Lenini surmasse välismaa imperialistid ja nõukogude võimu sisevaenlased. Nad tundsid kahjurõõmu ja hellitasid lootust, et Lenini surm tekitab partei ridades segadust, kutsub töötajate hulgas esile peataoleku ning nõrgendab revolutsiooni jõudusid. Kuid seda ei juhtunud ega võinudki juhtuda. V. I. Lenin suri, kuid tema õpetus ei saanud surra, ei saanud kustuda tõrvik, mille ta läitis maailma kohal ja mis valgustas kõigile töötajatele teed vabadusele ning õnnele. Leninit ei olnud enam, kuid tema suured ideed ja tema nimi elavad edasi töörahva südames, Kommunistliku Partei tegevuses, kes juhib nõukogude rahvast kommunismi säravate kõrguste poole.

«Vladimir Iljitš suri,» kirjutas Gorki, «kuid tema mõistuse ja tahte pärijad on elus. Nad elavad ja töötavad nii edukalt nagu mitte keegi, mitte kunagi ega kusagil maailmas pole töötanud.»

Leinapäevadel avati II nõukogude kongress. Kongressil esinesid M. I. Kalinin, N. K. Krupskaja ja teised silmapaistvad partei ja Nõukogude riigi tegelased, kes andsid pühaliku tõotuse auga täita V. I. Lenini õpetusi — kanda kõrgel leninliku kaardiväe liikme suurt nimetust, hoida Kommunistliku Partei ühtsust ja monoliitsust, hoida ning kindlustada proletariaadi diktatuuri, kindlustada kõigest jõust töölisklassi ja talurahva liitu ning NSV Liidu rahvaste sõprust, kindlustada ühtset paljurahvuselist Nõukogude riiki ja tema relvastatud jõudusid, olla lõpuni ustav proletaarse internatsionalismi printsiipidele. See oli

kogu partei tõotus oma juhile ja õpetajale V. I. Leninile, kelle nime ei unustata iialgi.

Kõige üllama inimese kaotus tekitas tööliste ja talupoegade südames sügavat kurbust, kuid ei vähendanud nende energiat ja soovi võidelda uue ühiskonna ülesehitamise eest. Vastupidi, nõukogude rahvas oli teadlik enda suurest vastutusest revolutsiooni saatuse eest ja koondus veelgi tihedamalt Kommunistliku Partei ümber, abistas teda veelgi aktiivsemalt võitluses sotsialismi ja kommunismi ehitamise leninliku plaani elluviimise eest. Keskkomiteele ja VK(b)P XIII kongressile saadetud kirjades avaldasid töölised ja talupojad Kommunistlikule Parteile ja nõukogude võimule täielikku usaldust ja oma piiritut armastust, tõotasid väsimatult võidelda V. I. Lenini suurte plaanide elluviimise eest. Resolutsioonis, mille «Bolševiku» (endise Obuhhovi) tehase töölised saatsid XIII kongressile, oli öeldud: «Meie, tehase «Bolševik» töölised, saadame VK(b)P XIII kongressile oma palava tervituse ...

Oleme kindlalt veendunud, et meie avangard — VK(b)P XIII kongress viib proletariaadi *leninismi* lipu all, sammugi taganemata Lenini õpetustest, ilma Vladimir Iljitš Leninita kindlalt ja vääramatult proletaarse revolutsiooni täielikule võidule meie revolutsiooni poolt kättenäidatud teed mööda. Andes oma ridadest paremad ja ustavamad töölised VK(b)P ridadesse, andsime vastulöögi meie vaenlastele, kes lootsid, et partei ilma Vladimir Iljitšita laguneb.»[1]

Harkovi veduritehase töölised saatsid kongressile ühes tervitustega ka V. I. Lenini portree, mille üks tööline oli valmistanud.

Ühes töölisklassiga koondusid ka töötava talurahva hulgad veelgi tihedamalt Kommunistliku Partei ümber. Enne partei kongressi toimusid igal pool parteitute talupoegade konverentsid. Oma sõnavõttudes neil konverentsidel avaldasid talupojad V. I. Lenini varase surma puhul sügavat kurbust ja lubasid parteile täielikku toetust võitluses V. I. Lenini õpetuste elluviimise eest. Konverentside otsused olid kantud sügavast usust parteisse, tema suure ürituse võitmatusse. Odessa rajooni parteitute konverentsil 1924. aasta veebruari teisel poolel vastuvõetud reso-

[1] «Тринадцатый съезд РКП(б). Стенографический отчет», 1924 г., lk. 15.

lutsioonis rõhutati, et «ainuüksi kommunistlik partei kaitseb ja väljendab tööliste ning talupoegade huve».

Leinapäevadel saabus eesrindlikelt töölistelt parteiorganisatsioonidesse rohkesti avaldusi, milles nad palusid end parteisse vastu võtta. VK(b)P Keskkomitee rahuldas nende tööliste soovi. VK(b)P Keskkomitee pleenumil, mis toimus 1924. aasta jaanuari lõpul, võeti vastu otsus kuulutada välja Lenini kutse masina taga töötavate tööliste vastuvõtmiseks parteisse. Lenini kutse ajal astus parteisse rohkem kui 200 000 inimest, kes töötasid vahetult tootmistööl. Seoses sellega muutus kvalitatiivselt partei sotsiaalne koosseis. Kui enne Lenini kutset moodustasid töölised vähem kui 46 protsenti partei liikmete üldarvust, siis juba 1924. aasta 1. mail oli töölisi 55,4 protsenti. Mitmes organisatsioonis oli tööliste erikaal veelgi suurem. Näiteks Ukrainas moodustasid töölised 1924. aasta algul 56,8 protsenti partei liikmete üldarvust, sama aasta aprillis aga 71—72 protsenti. Partei read tugevnesid, kasvas tema võitlusvõime, laienes ning tugevnes side rahvahulkadega.

Niisuguses olukorras toimus 21.—31. maini 1924 partei XIII kongress.

Kongress kinnitas partei XIII konverentsi resolutsiooni, milles paljastati trotskistliku opositsiooni leninismivastane olemus ja iseloomustati trotskismi kui väikekodanlikku kallakut. Kongress kiitis heaks leppimatu võitluse trotskismi vastu ja kohustas VK(b)P Keskkomiteed ka edaspidi asuma kindlalt leninismi seisukohtadel ning kaitsma resoluutselt partei ridade ühtsust ning vankumatust.

Kõiki teisi küsimusi arutati kongressil linna ja maa vahelise majandusliku koostöö säilitamise ning tugevdamise seisukohalt. See koostöö toimus tol ajal peaasjalikult talupoegade elutarbeliste vajaduste rahuldamise suunas. Seda asjaolu pidas partei silmas ka tööstusliku tootmise arendamise plaani koostamisel. VK(b)P XIII kongress nõudis kergetööstuse edasist laiendamist ja maaelanike vajaduste rahuldamist laiatarbekaupade osas. Samal ajal rõhutati kongressi otsustes, et rasketööstusel on meie maa majanduse arendamisel ja NSV Liidus sotsialismi ülesehitamisel otsustav tähtsus.

Selleks ajaks oli likvideeritud küttekriis, tunduvalt oli paranenud transpordi töö ja rahareform oli edukalt lõpule viidud. Oli kätte jõudnud aeg, kus oli võimalik ja vajalik

esiplaanile seada metallitööstuse ja meie maa elektrifitseerimise leninliku plaani elluviimise küsimus. Selle ülesande seadmiseks ja edukaks lahendamiseks olid loodud kõik võimalused. Partei kasutas neid võimalusi otsekohe. Vastavalt kongressi otsusele tuli metallurgiatööstust arendada tunduvalt kiiremas tempos kui varem. Kõrvuti metallurgia probleemi lahendamisega, tootmisvahendite tootmise korraldamisega pöörati erilist tähelepanu sellele, «et teha kogu elektrifitseerimistööde plaani elluviimiseks kõik, mis võimalik, sest nendel töödel on meie majanduse kindlustamise ja seega ka sotsialismi kindlustamise seisukohalt määratu suur tähtsus.»[1]

Kongressi otsuseid põllumajanduse ja maal tehtava parteitöö küsimuses läbis soov kinnitada talurahva usaldust proletaarse riigi vastu, anda talle võimalikult suurt abi tootlike jõudude arendamisel ja küla kultuuritaseme tõstmisel. Küla majanduselus ilmnes järjest selgemini kaks arengujoont: kapitalistlik ja sotsialistlik. Ainuõige joon, mis vastas töötava talurahva paljumiljoniliste hulkade huvidele, oli sotsialistlik arengujoon. Tee sotsialismile kulges kooperatsiooni kaudu. Ainuüksi koopereerimise teel oli võimalik põllumajandussaaduste tootmist radikaalselt suurendada, kehvtalupoegade ainelist olukorda parandada ja kulakute ekspluataatorlikke tendentse piirata. Elu ise kinnitas, et tee, mille näitas kätte V. I. Lenin, on õige. Sellest lähtudes püstitas kongress talurahva hulkade koopereerimise loosungi ja tunnistas selle kõige tähtsamaks lähema aja loosungiks.

Uue majanduspoliitika esimesel perioodil paistis küla majanduslikus arengus silma asjaolu, et rööbiti keskmike ja jõukate talupoegade tugevnemisega suurenes kehvtalupoegade arv. Talurahvas kihistus. Kehvtalurahvas tundis teravat puudust tööloomade, põllumajandusliku inventari ja seemnevilja järele ning oli sageli sunnitud pöörduma kulaku poole «abi saamiseks». Selle tagajärjeks oli veelgi suurem kulaku orjusse langemine ning töölisklassi ja talurahva liidu nõrgenemine. Partei avastas õigeaegselt selle tendentsi ning hakkas tarvitusele võtma tõhusaid abinõusid küla klassilise diferentseerumise vastu. Partei XIII kongress märkis, et on vaja laiendada riikliku krediidi andmist kehvikuile ja keskmikele ning alandada sellelt

[1] NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, II osa, Tallinn, 1956, lk. 14—15.

võetavaid protsente. Partei selle korralduse eesmärgiks oli parandada töötava talurahva ainelist olukorda, tõrjuda külast välja liigkasuvõtja ja piirata kulaku ekspluataatorlikke tendentse.

Suurt tähelepanu pühendas kongress kaubandusküsimustele. Ka selles valdkonnas oli tehtud jõudsaid edusamme. Laienes kaubavahetus linna ja maa vahel, kaubandusaparaat oli tööle pandud. Kuid riiklike ja kooperatiivsete kaubandusorganite töös esines veel palju puudusi ja vigu. Peamiseks puuduseks oli asjaolu, et kaubandusorganisatsioonid kohanesid väga aeglaselt uute töötingimustega ja et puudus küllalt tihe side kohaliku turu ja tarbijate massiga. Kaubad polnud iga kord õnnestunult valitud; linnaelanike, eriti aga maaelanike teenindamine oli puudulik. See pidurdas kaubakäibe edasist arengut ja sotsialistliku sektori tugevnemist kaubanduses.

Erakapitalistlikud elemendid kasutasid nõukogude kaubandusaparaadi nõrkust oma huvides, haarasid suure osa kaubanduse sfäärist enda kätte, asusid kiiluna sotsialistliku tööstuse ja põllumajanduse vahele, raskendasid sellega otsest sidepidamist linna ja küla vahel, töölisklassi ja talurahva vahel.

XIII kongress juhtis tähelepanu neile vigadele ja puudustele ning kohustas parteiorganisatsioone pühendama kaubandusküsimustele maksimaalset tähelepanu, tugevdama riikliku ja kooperatiivse kaubandusaparaadi kõiki lülisid, võtma turu enda valdusse, vähendama lisakulusid miinimumini, alandama veelgi kaupade hindu ja laiendama nende sortimenti, et sel teel töörahva elutaset tõsta.

Kaubakäivet sisemaal oli siiamaani juhtinud ja reguleerinud Töö ja Kaitsenõukogu Sisekaubanduse Komisjon. Kaubakäive edasine laienemine ja vajadus tugevdada selle plaanipärast juhtimist Nõukogude riigi poolt seadsid päevakorda Sisekaubanduse Rahvakomissariaadi asutamise küsimuse. VK(b)P Keskkomitee pleenum, mis toimus enne kongressi, pidas vajalikuks reorganiseerida Töö ja Kaitsenõukogu Sisekaubanduse Komisjon eri rahvakomissariaadiks, kellel on kohtadel oma organid. VK(b)P XIII kongress kiitis pleenumi initsiatiivi heaks ja märkis oma otsuses, et äsjaloodud rahvakomissariaadi peaülesandeks «peab olema niisugune sisekaubanduse organiseerimine ja niisugune riikliku kaubanduse ning kooperatsiooni tegevuse juhtimine, mis hõlbustaks riiklikul kau-

bandusel ja kooperatsioonil turgu enda valdusse saada — eeskätt riigikapitalil hulgikäivet enda käes hoida ja järjest rohkem enda valdusse saada — ning seaks sisse riigi efektiivse kontrolli erakapitali tegevuse üle».[1]

Kongressi töös olid tähtsal kohal ideoloogilise töö küsimused. Sotsialistliku ülesehitustöö käigus oli kaader kasvanud, inimestel oli välja kujunenud uus maailmavaade, tööliste ja talupoegade kultuuriline ja poliitiline tase oli tõusnud. Kuid kapitalismi «sünnimärgid» andsid end veel tunda. Need ilmnesid mahajäänud inimeste ebaõiges suhtumises töösse riiklikes ettevõtetes, sovhoosides ja kollektiivmajandites, sotsialistliku kooselu normide rikkumises, spekulatsioonis ja püüetes rahva üldiste huvide arvel isiklikku kasu saada. Kapitalistlike elementide elavnemisega tekkis oht, et suureneb kodanliku ideoloogia mõju mõningatele töölisklassi ja talurahva kihtidele, ebakindlatele, vähese poliitilise karastusega parteiliikmetele ja kandidaatidele. Selle ohu ärahoidmiseks seadis partei XIII kongress ülesandeks tugevdada ideoloogilist tööd, parandada partei kaadri, kõigi kommunistide teoreetilist ettevalmistamist, tõsta töörahva poliitilist ja kultuurilist taset. See puudutas eriti noori kommuniste, partei liikmeid ja kandidaate, kes olid parteisse astunud Lenini kutse ajal.

Et abistada kommuniste marksismi-leninismi õppimisel, tuli kiires korras välja anda K. Marxi ja F. Engelsi teoste täielik kogu ja hoogustada V. I. Lenini Instituudi tööd. Kongress kiitis heaks ettevalmistustöö, mis oli juba tehtud Lenini rikkaliku kirjandusliku pärandi kogumiseks ja läbitöötamiseks ning rõhutas oma otsuses, et äsjaavatud V. I. Lenini Instituut peab kujunema «baasiks, millele tugineb leninismi tundmaõppimine ja levitamine parteilaste ja parteitute laiades hulkades».[2]

Nõukogude ühiskonna juhtivaks ja suunavaks jõuks, sotsialismi ja kommunismi ehitamise organiseerijaks ja innustajaks on Kommunistlik Partei — meie rahva mõistus, au ja südametunnistus, rahvusvahelise revolutsioonilise liikumise eesrindlik väesalk. Partei jõud peitub tema ühtsuses ja murdumatus sidemes rahvaga, rahva võitmatus peitub aga tema koondumises partei ümber.

---

[1] NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, II osa, Tallinn, 1956, lk. 37.

[2] Sealsamas, lk. 89.

Tol ajal ohustas partei ühtsust trotskistide, buhhaarinlaste ja teiste opositsionääride õõnestav, lõhestav tegevus. 1922. aasta detsembris kirjutas V. I. Lenin «Kirja kongressile», milles ta iseloomustas mõningaid VK(b)P Keskkomitee liikmeid. Kõnealuses kirjas juhtis V. I. Lenin tähelepanu Trotski mittebolševismile ja märkis, et Zinovjevi ja Kamenevi reetlikkus enne 1917. aasta oktoobrit ei olnud juhuslik nähtus. Iseloomustades Buhharini teoreetilisi vaateid, ütles V. I. Lenin, et neid «võib ainult väga suure kahtlusega pidada täiesti marksistlikeks».[1] Buhharin pole iialgi dialektikat õppinud ega seda mõistnud. Pjatakovi pidas V. I. Lenin niisuguseks töötajaks, kelle peale «tõsises poliitilises küsimuses ei saa kindel olla».[2]

Kirjas kritiseeriti Stalini puudusi, kellel ei olnud tagasihoidlikkust, viisakust, lojaalsust, peenetundelisust ja tähelepanelikkust seltsimeeste suhtes. Märkinud ära need puudused, tegi V. I. Lenin ettepaneku mõtelda järele, kas J. V. Stalin ei tuleks peasekretäri kohalt üle viia. Ta kirjutas: «Saanud peasekretäriks, on sm. Stalin koondanud enda kätte ääretult suure võimu, ja ma ei ole kindel, kas ta iga kord suudab seda võimu küllalt ettevaatlikult kasutada.»[3]

Kongressi delegaadid arutasid V. I. Lenini kirja, kuid võttes arvesse J. V. Stalini lubadust V. I. Lenini kriitilisi märkusi arvestada, pooldasid kongressi delegatsioonid J. V. Stalini jätmist peasekretäri kohale. Sellega tehti tõsine viga, millel olid kahjulikud tagajärjed. Meenutades V. I. Lenini näpunäiteid, millest kinnipidamine oleks ära hoidnud Stalini isiku kultuse tekkimise ja selle kahjulikud tagajärjed, ütleb N. S. Hruštšov: «Partei on maksnud liialt ränka hinda selle eest, et ta omal ajal ei võtnud kuulda Lenini tarka nõuannet.»[4]

Algul võttis Stalin kriitilisi märkusi arvesse. Hiljem aga hakkas ta partei usaldust kuritarvitades võimu ebaõigesti kasutama, partei elu leninlikke norme, kollektiivse juhtimise printsiipi jõhkralt jalge alla tallama.

Marksismi-leninismi vaimule, sotsialistliku korra demokraatlikule loomusele võhivõõras isikukultus ei suutnud

[1] *V. I. Lenin*, Teosed, 36. kd., lk. 545.
[2] Sealsamas.
[3] Sealsamas, lk. 544.
[4] *N. S. Hruštšov*, Lõppsõna Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongressil, Tallinn, 1961, lk. 30.

peatada nõukogude ühiskonna edasiliikumist sotsialismi teel. Kuid ta põhjustas parteile ja rahvale palju halba. Stalini isiku kultus pidurdas kaadri kasvu, kütkestas marksismi-leninismi teooria arenemist, aheldas rahvahulkade loovat initsiatiivi ja aktiivsust.

Isikukultuse kahjulikud tagajärjed avaldusid partei elus, majanduslikus, riiklikus, kultuurilises ja poliitilises tegevuses. Stalini isiku kultuse perioodil rikuti sisepartei-list demokraatiat ja revolutsioonilist seaduslikkust. Paljud silmapaistvad partei-, riigi- ja sõjaväetegelased langesid tol ajal omavoli ja mitte millegagi põhjendatud vägivalla ohvriks.

Stalini isiku kultuse avaliku hukkamõistmisega ja isikukultuse tagajärgede täieliku likvideerimisega osutasid Kommunistlik Partei ja tema leninlik Keskkomitee eesotsas N. S. Hruštšoviga suure teene. Juhindudes XX kongressi otsustest, taastas NLKP Keskkomitee täielikult partei elu leninlikud normid ning partei ja Nõukogude riigi tegevuse kollektiivse juhtimise printsiibid ja arendas neid edasi. NLKP XXII kongress võttis vastu partei uue programmi ja põhikirja ning lõi tingimused, mis teevad võimatuks endiste vigade ja moonutuste kordumise ning on parteile tagatiseks isikukultuse retsidiivide vastu.

Et vältida partei lõhenemist, säilitada ning tugevdada partei ühtsust ja monoliitsust, pidas V. I. Lenin vajalikuks rangelt kinni pidada kollektiivse juhtimise printsiibist, suurendada Keskkomitee liikmete arvu 50—100 inimesele. XIII kongress täitis V. I. Lenini juhtnöörid ja suurendas Keskkomitee valimistel tunduvalt Keskkomitee liikmete arvu.

Nõukogude rahvas ja revolutsiooniliselt meelestatud inimesed teistes maades võtsid rõõmuga vastu partei XIII kongressi otsused, mis olid läbinisti kantud leninismi vaimust. Varsti pärast kongressi toimus Kommunistliku Internatsionaali V kongress, kes väljendas kõigi maade kommunistlike parteide kindlat otsust minna Lenini poolt näidatud teed, õppida bolševismi.

Kongress toimus 1924. aasta suvel Moskvas. Kommunistliku Internatsionaali IV ja V kongressi vahelisel ajal olid mitmes Lääne-Euroopa riigis aset leidnud tõsised klassilahingud. 1923. aasta septembris toimus Bulgaarias relvastatud ülestõus Zankovi verise diktatuuri vastu. Sama aasta oktoobris algas Hamburgi tööliste ülestõus silma-

paistva rahvusvahelise kommunistliku liikumise tegelase E. Thälmanni juhtimisel. Saksimaal ja Tüüringis loodi töölisvalitsus. 1923. aastal toimus Krakovi tööliste ülestõus. Kuid kõik need töölisklassi väljaastumised said lüüa, kuna sotsiaaldemokraatlikud liidrid ja parempoolsed oportunistid, keda toetasid trotskistid, ajasid reeturlikku poliitikat.

1923. aasta klassilahingud näitasid, et kapitalistlike maade töölisklass ei kavatse oma orjaseisundiga leppida, et ta võitleb ka edaspidi enda vabanemise eest. Ülestõusude ajal ilmnes Lääne-Euroopa noorte kommunistlike parteide nõrkus — neil puudus küllaldane teoreetiline ettevalmistus ja poliitiline karastatus. Paljud nende hulgast polnud veel lõplikult vabanenud sotsiaaldemokraatlikest seisukohtadest ja traditsioonidest. Seoses sellega püstitas Kommunistliku Internatsionaali V kongress oma parteide bolševiseerimise loosungi. Tä kutsus kõiki kommunistlikke parteisid üles omandama leninismi ideoloogilised, taktikalised ja organisatsioonilised põhimõtted, õppima neid põhimõtteid õigesti rakendama iga maa iseärasusi ja konkreetseid ajaloolisi tingimusi arvesse võttes. Bolševiseerimine eeldas samuti leppimatut võitlust iga liiki oportunismi vastu, sideme tugevdamist rahvahulkadega, kommunistlike parteide muutmist tugevateks massiorganisatsioonideks.

Kongress arutas VK(b)P ridades toimunud siseparteilise diskussiooni küsimust ning kiitis heaks partei XIII konverentsi ja XIII kongressi otsused trotskistliku opositsiooni kohta. Nüüd olid trotskistid ja teised opositsionäärid paljastatud ka rahvusvahelise proletariaadi silmis. Sel asjaolul oli suur tähtsus nende lõplikul ideelisel purustamisel ja partei XIII kongressi otsuste edukal täitmisel.

1924. aasta juunis alustati meie maal tohutut tööd kongressi otsuste elluviimiseks. Uute ülesannete valgusel korraldati ümber partei-, nõukogude, ametiühingu- ja komsomoliorganisatsioonide töö, täpsustati majandusorganite tootmisplaane ja -programme. Kõike seda tehti VK(b)P Keskkomitee otsesel juhtimisel. Keskkomitee töötajad sõitsid tihti kubermangudesse, maakondadesse ja rajoonidesse, kus nad olukorraga kohapeal tutvusid ja partei ning nõukogude organitele juhtnööre andsid. Kohapeal käisid 33 VK(b)P Keskkomitee liiget ja 22 teiste keskasutuste töötajat, kes tutvusid 85 parteiorganisatsiooni tööga.

VK(b)P Keskkomitee propaganda ja agitatsiooni osa-

kond saatis tol ajal meie maa tööstusrajoonidesse 8 propagangagruppi, kes osutasid parteiorganisatsioonidele suurt abi kaadri teoreetilisel ettevalmistamisel ja rahvahulkades kasvatustöö läbiviimisel. Kontrollimise korras kuulati VK(b)P Keskkomitee Sekretariaadi ja Organiseerimisbüroo istungitel süstemaatiliselt kohalike parteiorganisatsioonide sekretäride aruandeid, ettekandeid ja informatsioone.

Parteitöö parandamisel keskuses ja kohtadel etendas tähtsat osa Lenini kutse, millega seoses partei read täienesid töölisklassi paremate esindajatega. Lenini kutse tagajärjel kasvasid ja tugevnesid eriti tööstusrajoonide parteiorganisatsioonid ja tootmisettevõtete parteirakukesed. Bakuu parteiorganisatsioon kasvas Lenini kutse ajal üle kahe korra, Tiflisi parteiorganisatsioon — kaks korda. V. I. Lenini nimelises Rostovi Raudtee Peatöökojas, kus töötas 4000 töölist ja teenistujat, kuulus 1924. aasta 1. jaanuaril kommunistlikku rakukesse 216 partei liiget ja liikmekandidaati, sama aasta 1. septembril aga juba 608 partei liiget ja liikmekandidaati. Iga seitsmes tööline oli kommunist. Töökodade komsomoliorganisatsioonis oli 420 inimest.

Lenini kutse ajal kasvas tunduvalt nende partei liikmete ja liikmekandidaatide arv, kes tegelesid vahetult tootmistööga. Ligikaudsete arvestuste järgi moodustasid masina taga töötavad kommunistid 19 tööstuslikus kubermangus ja oblastis ning Siberis enne Lenini kutset 3,6 protsenti tööstustööliste üldarvust, 1924. aasta 21. juunil aga 9 protsenti.

Parteisse vastuvõetute hulgas oli väga palju töökangelasi ja tööveterane, kes oma organiseerituse, distsipliini ja töökusega sütitasid noori töölisi, lõid ettevõtetes üldise tööpinge ja asjalikkuse õhkkonna. See tugevdas parteiorganisatsioonide mõju parteitute tööliste hulgas, tõstis nende osatähtsust tööülesannete täitmisel. Rostovi raudteetöökodade kommunistliku rakukese tööd käsitlevas artiklis öeldi: «Ligi 300 masina taga töötava töölise astumine partei ridadesse aktiviseeris parteirakukest tootmisalaste küsimuste arutamisel. Igale masina taga töötavale kommunistile on just see küsimus kõige arusaadavam. Kui aga kommunistid on oma tootmisülesannetest teadlikud, kandub teadlik töödistsipliin ka parteitutele seltsimeestele. Selle tagajärjel tõuseb meie töökodades pidevalt töövilja-

kus. Töökojad täidavad nüüd tootmisprogrammi rohkem kui 100-protsendiliselt.»

Oma ennastsalgava tööga olid kommunistid eeskujuks parteitutele töölistele, tiivustasid neid võitlema tootmisplaanide täitmise, tööviljakuse tõstmise ja väljalastava toodangu omahinna alandamise eest.

Parteisse tulnud uued jõud parandasid tunduvalt tööstuste parteirakukeste tööd, muutsid selle mitmekülgsemaks ja viljakamaks. Tootmisprotsessiga vahetult seotud parteirakukesed suunasid rahvahulkade loomingulise energia tööstuse kiiremale taastamisele. Nad kasvatasid kommunistides ja parteitutes töölistes suurt vastutustunnet antud ülesande täitmise eest, leppimatut suhtumist ettevõtete töös esinevatesse puudustesse, hoolitsesid pidevalt tootmisnõupidamiste töö parandamise ja nende autoriteedi tõstmise eest, kontrollisid ja suunasid majandusorganite ning vabriku- ja tehasekomiteede tööd, tegelesid eesrindlike töökogemuste üldistamise ja levitamisega. Tööstuste parteirakukesed olid tehnoloogilise protsessi täiustamise, kütuse, tooraine ja materjalide säästlikuma kasutamise, tööjõu ratsionaalse kasutamise ja tööviljakuse tõstmise initsiaatoriteks.

Seda kinnitab Rostovi põllumajandusmasinate tehase «Krasnõi Aksai» parteirakukese töö. Selle rakukese töö kohta «Pravdas» avaldatud artiklis on öeldud: «Rakukese töö keskpunktis on praegusel hetkel tööviljakuse tõstmine. Parteirakuke tegeleb selle küsimusega intensiivselt, ta suunab tootmisnõupidamiste, tehasekomitee ja selle komisjonide tööd. Hiljuti otsustati tootmisnõupidamisel ellu rakendada mitu praktilist abinõu tehase varustamiseks uute seadmetega ja töö osaliseks mehhaniseerimiseks. Kõrvuti sellega tegeleb parteirakuke töönormide ja tükitöö küsimusega. Parteilased võtsid nõuks näidata, et töösse teadliku suhtumisega on võimalik tõsta tööviljakust. Toome kolm ilmekat näidet:

1) adratsehhis treiti varem 24 adranina. Pandi tööle parteilane — nüüd treitakse 75 adranina;

2) mehhaanikatsehhis valmistati varem 12 valtsi. Pandi tööle leninlane — nüüd tehakse 14 valtsi;

3) mitte alati ei õnnestunud 3,5 tuulamismasinat päevas kokku monteerida. Pandi tööle leninlane — nüüd monteeritakse 5 tuulamismasinat.

Niisuguseid fakte, mis näitavad, et tööviljakust on või-

malik tõsta, võiks veelgi rohkem esitada. Selleks on ainult vaja, et parteilased asuksid asja etteotsa . . .»[1]

Ajal, kui partei ja kogu töörahvas tegi suuri jõupingutusi, et viia edasi taastamisjärgus olevat rahvamajandust ja arendada tootlikke jõude, surus Trotski 1924. aasta sügisel parteile peale uue diskussiooni. Ta kirjutas artikli «Oktoobri õppetunnid», milles ta moonutas partei ajalugu ja laimas V. I. Leninit, püüdes jultunult asendada leninismi trotskismiga. Trotski astus välja partei maailmavaate põhialuste vastu, leninismi vastu.

Disskussiooni käigus paljastas partei Keskkomitee Trotski ja tema käsilased. Võitluses trotskismi vastu ja selle paljastamisel etendasid tähtsat osa VK(b)P Keskkomitee jaanuaripleenumi (17.—20. jaanuaril 1925) ja partei XIV konverentsi otsused. Resolutsioonis, mis võeti vastu VK(b)P Keskkomitee ja Keskkontrollkomisjoni pleenumil 17. jaanuaril 1925, öeldi: «Sisuliselt on tänapäeva trotskism kommunismi võltsing pseudomarksismi «euroopalikele» eeskujudele lähenemise vaimus, s. t. lõppude lõpuks «euroopaliku» sotsiaaldemokraatia vaimus.»[2]

Kommunistlik Partei andis Trotski uuele rünnakule vastulöögi, kaitses marksismi-leninismi puhtust, kaitses ja arendas edasi proletaarse revolutsiooni teooriat, NSV Liidus sotsialismi ülesehitamise leninlikku plaani. See aitas kaasa partei XIII kongressil ülesseatud majandusliku ja kultuurilis-poliitilise ülesehitustöö praktiliste ülesannete edukale lahendamisele.

1924. aastal paranes tunduvalt parteirakukeste töö parteitute tööliste hulgas. Tol ajal olid üheks tähtsamaks töövormiks tootmisnõupidamised, kus arutati iga ettevõtte elu ja tööga seotud küsimusi. Mitmes meie maa tööstuskeskuses hakati tootmisnõupidamisi korraldama juba 1923. aastal. Tol ajal aga ei olnud see küllalt intensiivne. Pärast partei XIII kongressi töötati välja tootmisnõupidamiste põhimäärus, määrati täpselt kindlaks tootmisnõupidamiste organiseerimise ja kokkukutsumise kord ning nende tööülesanded. Hakati kontrollima nõupidamistel vastuvõetud otsuste täitmist. Tootmisnõupidamiste töö muutus plaanipärasemaks ja sihikindlamaks.

1925. aasta veebruari algul tegutses ainuüksi Bakuus

[1] «Pravda», 4. oktoobril 1924.

[2] NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, II osa, Tallinn, 1956, lk. 110.

üle 150 tootmisnõupidamise, mille osavõtjaist olid 50 protsenti töölised ja 50 protsenti parteirakukeste, tehasekomiteede, ettevõtete administratsiooni, majandusorganite, spetsialistide ja komsomoliorganisatsioonide esindajad. Niisama ulatuslikult tegutsesid tootmisnõupidamised Ukrainas, VNFSV-s ja teistes vabariikides. 1925. aasta algul asutati lisaks tootmisnõupidamistele veel tootmiskomisjonid tehaste ametiühingukomiteede juures.

Tootmisnõupidamistel arutati kõige tähtsamaid ettevõtete tegevusega seotud küsimusi: võitlus töölt puudumiste vastu, tööaja ratsionaalne kasutamine, õigeaegne materjalide ja tooraine varumine, varade valve, väljalastava toodangu omahinna alandamine. See tõmbas tööle kaasa laiad töölishulgad ja aitas tööstuslikku tootmist parandada ning laiendada.

Võttes osa tootmisnõupidamiste tööst, aitasid töölised avastada töös esinevaid vigu ja puudusi, tegid konkreetseid ettepanekuid majandusaparaadi täiustamiseks, lisakulude vähendamiseks, tööviljakuse tõstmiseks ja töö parandamiseks.

Näitena võib tuua Jaroslavli R. Luxemburgi nimelise nahatööstuse kollektiivi töö. Pikka aega oli tehas mahajäänute hulgas, töötas kahjumiga. Iga päevaga sai üha selgemaks, et kui ei võeta tarvitusele energilisi abinõusid tööviljakuse tõstmiseks ega vähendata kulutusi ühe toodanguüksuse kohta, jääb töö tehases seisma ja ta lakkab olemast. Töölised said sellest aru ja tegid tootmisnõupidamisel ettepaneku korrigeerida norme nende suurendamise suunas. Ettepanek rakendati ellu ja tagajärjed ei lasknud end kaua oodata. Peagi tõusis tööviljakus tehases keskmiselt 13 protsendi võrra. Paranes väljalastava toodangu kvaliteet, vähenesid mittetootlikud kulud tooraine ja materjalide osas. Praak vähenes 10 protsendilt 5 protsendile.

Tööviljakuse tõusu ja tootmise laiendamist takistas tol ajal väga sageli nõrk tootmisbaas, tehnika vähesus. See tuli eriti selgesti ilmsiks 1924. aastal, kui ettevõtete koormus tunduvalt suurenes ja enamik nendest hakkas täie võimsusega tööle. Sellepärast pöörasid Kommunistlik Partei ja Nõukogude valitsus suurt tähelepanu ettevõtete varustamisele uue tehnikaga, neile täiendavate seadmete andmisele, tootmisprotsessi mehhaniseerimisele ja elektrifitseerimisele ning tehnoloogilise protsessi täiustamisele.

Aastail 1923/24 assigneeriti ainuüksi Donetsi söebasseinile 27 miljonit rubla kapitaaltöödeks jõumajanduse parandamise alal ja elektriseadmete muretsemiseks. Aastail 1923/24 kulutati kapitaaltöödeks meie maa tööstuses 225 miljonit rubla. Amortisatsioonikulud moodustasid samal ajavahemikul 145 miljonit rubla. Kõige selle tulemusel kiirenes NSV Liidu tööstustoodangu kasvu tempo. Aastail 1923/24 laiendati meie maa tööstust 30 protsendi võrra ja tööstusest saadi vähemalt 85—90 miljonit rubla kasumit.

Neil edusammudel oli tohutu suur tähtsus kogu rahvamajandusele, meie maa sotsialistliku ülesehitustöö saatusele. Tööstuse kasvades suurenes tunduvalt ettevõtete arv ja kasvas tööstusproletariaat; see omakorda tugevdas töölisklassi juhtivat osa talurahva suhtes. Tööliste aineline olukord muutus paremaks, nende kultuuritase tõusis. 1923/24. aasta lõpul olid häired palkade maksmisel peaaegu täielikult likvideeritud. Tunduvalt tõsteti palgamäärasid ja laiendati elamuehitust.

Tööstuse kõrval laabus ka transpordi töö, edukalt kulges põllumajanduse taastamine. Põllumajanduse kogutoodang moodustas 1923/24. aastal 72 protsenti 1913. aasta tasemest.

1924. aastal laiendati kehvtalupoegadele ja vaesematele keskmikele ainelise abi andmist põllumajandusliku krediidi näol. Suur tähtsus oli erilise fondi loomisel, kust kehvikud võisid saada madalaprotsendilist laenu. Samas suunas teostati ka partei ja Nõukogude riigi maksupoliitikat. Lisaks sellele, et enamik kehvtalupoegade majapidamisi vabastati ühtse põllumajandusmaksu tasumisest, vähendati tunduvalt kogu talurahvalt võetavat maksusummat.

Andes talurahvale igakülgset abi, suunasid partei ja valitsus peamise tähelepanu põllumajanduse intensiivistamisele. Tehti ära suur töö turustamiseks ja tooraineks minevate kultuuride õige vahekorra kindlaksmääramiseks, põldude seemendamiseks sordiseemnega, tõuloomade kasvatamiseks, talumajanduse varustamiseks masinatega ja elektrifitseerimise ühisuste asutamiseks.

Majanduslike ülesannete edukas lahendamine sõltus suurel määral maal tehtavast parteipoliitilisest tööst. Täites VK(b)P XIII kongressi otsuseid, võtsid rahvuslike kommunistlike parteide keskkomiteed, partei kubermangu- ja ringkonnakomiteed tarvitusele terve rea abi-

nõusid maal tehtava töö parandamiseks. Maale saadeti alalisele tööle suur hulk inimesi, kes varem töötasid tööstuses, mitmesugustes linnaorganisatsioonides ja -asutustes. Kaadri ettevalmistamiseks ja kvalifikatsiooni tõstmiseks korraldati kursusi, asutati koole ning ringe. Näiteks Smolenski kubermangukomitee korraldas 1924. aasta suvel rajoonikomiteede sekretäride, agitatsiooni ja propaganda alal töötajate ning küla parteirakukeste sekretäride lühiajalised kursused, kus õppis ligi 300 inimest. Partei kubermangukomitee edutas poole aasta jooksul ligi 100 inimest hoopis vastutusrikkamale tööle peamiselt maakondades ja valdades.

Küla parteirakukesed said VK(b)P Keskkomiteelt suurt abi, nad kasvasid ja tugevnesid kiiresti ning muutusid kogu töö tõelisteks organiseerijateks ja juhtideks külas. 1924. aasta sügiseks oli Saraatovi kubermangu külades 370 parteirakukest, kuhu kuulus rohkem kui 3000 kommunisti. Iga valla kohta tuli keskmiselt 3—4 parteirakukest.

Paljudes parteirakukestes oli siseparteiline elu hästi korraldatud. Tehti ära suur töö kommunistide ideelis-teoreetilise taseme tõstmiseks ja poliitiliseks karastamiseks, parteitutest talupoegadest aktiivi loomiseks ja selle kasvatamiseks, nõukogude, majandusliku ja kultuurilise ülesehitustöö järjekordsete ülesannete lahendamiseks külas. Iseloomustades Jaroslavli kubermangu Uglitši maakonna Bolšoje Selo parteirakukese tööd, kirjutas «Pravda», et parteirakuke juhib nõukogude aparaadi ja ühiskondlike organisatsioonide tööd. Ettekandeid kuulatakse parteirakukese ja talupoegade koosolekutel. Parteirakuke korraldab ühes või teises küsimuses perioodiliselt koosolekuid, millest võtavad osa organisatsioonide juhid ... teeb agitatsiooni talumajanduse edasiarendamise kasuks. Parteirakukese ümber koondub parteitutest talupoegadest aktiiv, kes võtab nõukogude tööst osa.

Küla parteirakukeste töö parandamine etendas tähtsat osa rahvahulkade kaasatõmbamisel partei XIII kongressil põllumajanduse küsimuses vastuvõetud otsuste ellurakendamisele.

Talurahva laiade hulkade ennastsalgav töö Kommunistliku Partei juhtimisel, tohutu abi, mis nad said töölisklassilt ja Nõukogude riigilt, tagas põllumajanduse taastamisel tõsise edu. Statistika Keskvalitsuse andmeil moodustas 1924. aastal kogu külvipind (põllud ja õue-aiamaad)

77 241 700 tiinu. Paranes maaviljeluskultuur, tunduvalt rohkem hakati külvama väärtuslikumaid kultuure. Jõudsasti edenes ka põllumajanduse üks tähtsamaid harusid — loomakasvatus.

Tööstuse edasine tõus ja talumajanduse tugevnemine lõid soodsad võimalused kaubanduse arendamiseks. Kaubakäibe üldsumma meie maal oli 1924. aastal tunduvalt suurem kui eelmisel aastal. Märgatavalt laienes väliskaubandus. Võrreldes 1922/23. aastaga kasvas NSV Liidu väljavedu 1923/24. aastal peaaegu 2,5 korda.

NSV Liidu rahvamajanduse taastamine ja sotsialistlik ülesehitustöö toimus ägedas klassivõitluses. Nagu eelpool märgitud, oli meie maa majanduses tol ajal mitu sektorit. Majandus arenes sotsialistliku sektori pideva laienemise ja tugevnemise liinis. Selle kõrval aga toimus ka kapitalistlike elementide absoluutne kasv, mille tõttu elavnes kodanlike ja väikekodanlike rühmituste ning rahvakihtide poliitiline aktiivsus. See elavnemine väljendus klassivaenulike elementide suuremas vastupanus sotsialistlikele üritustele ja nende aktiivsemas Nõukogude-vastases tegevuses.

Kapitalismi majanduslik baas oli kõige tugevam maal, kus väikekaubatootmine oli ülekaalus ja kus eksisteeris veel viimane ekspluateerijate klass — kulaklus. Tuginedes oma majanduslikele positsioonidele, püüdsid kulakud keskmikke ja osa kehvtalupoegi enda poole võita, nõukogudesse, kooperatiivsete organisatsioonide juhtkonda ja talupoegade vastastikuse abistamise komiteedesse pugeda, et seal Nõukogude-vastast poliitikat ajada. Nõukogude aktivistide hirmutamiseks korraldasid kulakud terroriakte, süütasid põlema partei- ja nõukogude töötajate ning kolhooside rajamise entusiastide elamuid.

Mõnedes meie maa piirkondades püüti organiseerida kontrrevolutsioonilisi mässe ja ülestõuse. 1924. aasta augustis alustasid endised vürstid, aadlikud ja valgekaardi ohvitserid üheskoos menševikega ülestõusu Tšiaturas (Gruusias). Mäss suruti maha ühe päeva jooksul. Pärast Tšiatura mässu mahasurumist püüdsid gruusia menševikud ja natsionalistid organiseerida Nõukogude-vastaseid väljaastumisi Ozurgetõ, Zugdidi, Kutaisi ja Tiflisi maakonnas, mis aga nurjusid. Töölised ja talupojad ei langenud mitte mingisuguste provokatsioonide ohvriks.

Oma õõnestustöös kasutasid klassivaenulikud elemendid

sageli maal tehtavas partei-, nõukogude ja ühiskondlike organisatsioonide töös esinevaid puudusi ja vigu. Seepärast oli vaja edasist tööd maal parandada.

Võitlus maal tehtava töö põhjaliku parandamise eest toimus tol ajal Kommunistliku Partei loosungi all «Küla tähelepanu keskpunkti!». Selle ülesande lahendamisel etendas olulist osa VK(b)P Keskkomitee 1924. aasta oktoobripleenum. Otsuses «Järjekordsetest tööülesannetest maal» pööras pleenum eriti suurt tähelepanu küla parteirakukeste töö sisule, partei vallakomiteede juhtimistöö tõhustamisele, küla tugevdamisele kaadriga «kommunistide pideva maalesaatmise abil».

Täites nimetatud otsust, hakkasid parteiorganisatsioonid pöörama suuremat tähelepanu külaelu küsimustele, hakkasid rohkem tegelema küla kommunistlike rakukeste tööga. 1924. aasta viimase kolme kuu jooksul saatsid parteiorganisatsioonid kooperatiiv-, kaubandus- ja rahandusorganisatsioonidesse tööle 1720 inimest, kellest suurem osa töötas otseses kokkupuutes talurahvaga. 1924. aasta lõpul loodi kogu meie maal maatöö kubermangu- ja ringkonnakomisjonid.

VK(b)P Keskkomitee otsuse kohaselt, mis võeti vastu pärast oktoobripleenumit, kontrolliti NSV Liidu kümnes maakonnas ja ringkonnas kõigi külade kommunistlike rakukeste isikulist koosseisu. Kontrollimise tulemusel saadi rikkalikku materjali positiivsete töökogemuste ja rakukeste töös esinevate puuduste kohta. Selgus, et heade kommunistlike rakukeste kõrval oli palju ka niisuguseid, kes töötasid halvasti. Koosolekul arutati sageli ainult jooksvaid küsimusi, väga harva arutati majanduslikke ja kultuurilis-poliitilisi küsimusi, millest laiad talurahva hulgad olid otseselt huvitatud. Paljudes maakondades juhtisid partei vallakomiteed küla kommunistlikke rakukesi ebarahuldavalt, nende esindajad käisid harva külades ja kontrollisid kohapeal tehtavat tööd halvasti.

Pärast nende puuduste avastamist võttis VK(b)P Keskkomitee tarvitusele terve rea abinõusid küla kommunistlike rakukeste tugevdamiseks ja nende töö parandamiseks. Keskkomitee juhtnööride kohaselt suunasid parteiorganisatsioonid eesrindlikest organisatsioonidest kommuniste alalisele tööle maale, organiseerisid kursusi ja asutasid koole ning ringe maatöötajate ettevalmistamiseks ja nende kvalifikatsiooni tõstmiseks. Vastavalt VK(b)P Keskkomi-

tee otsusele korraldati 1924. aasta lõpus «Pravda», «Bednota» ja teiste ajalehtede veergudel küla kommunistlike rakukeste töö ülevaatus, mis etendas olulist osa eesrindlike kogemuste edasiandmisel, kommunistlike rakukeste töös esinevate vigade ja puuduste esiletoomisel ning likvideerimisel.

Kogu Kommunistliku Partei tegevus maal tehtava töö tõhustamisel toimus nõukogude elustamise loosungi all. Ainuüksi nõukogude kui kõige massilisemate organisatsioonide elustamise alusel oli võimalik tõsta paljumiljonilise töötava talurahva hulkade poliitilist aktiivsust, tõmmata nad töölisklassi ja tema kommunistliku avangardi juhtimisel aktiivsele majanduslikule ja kultuurilis-poliitilisele ülesehitustööle maal. Ainuüksi nõukogude elustamise alusel oli võimalik parandada maal kooperatsiooni, komsomoli ja teiste ühiskondlike organisatsioonide tööd.

1924. aasta sügisel toimunud nõukogude ümbervalimistel tulid meie maa mitmes piirkonnas ilmsiks tõsised puudused kohalike nõukogude, eriti külanõukogude töös. Kulakud kasutasid seda oma huvides, püüdsid nõukogude võimu laimata ja nõukogude ning nende täitevkomiteede valimistel oma kandidaate läbi suruda. Nad kasutasid petmist ja hirmutamist, korraldasid provokatsioone, püüdsid üht osa valijaid ära osta, purju joota jne. Kostroma kubermangu täitevkomitee ettekandes nõukogude valimiste tulemuste kohta teatati, et Soligalitši maakonnas Tormakovi vallas püüdsid kulakud valla täitevkomiteesse oma inimesi suruda ning «jootsid mõningaile kongressi delegaatidele puskarit». Bui maakonna Likurgi vallas tõstsid kulakud valla täitevkomitee valimiste nurjaajamiseks «pöörast kisa».

Tavaliselt andsid kehvikud ja keskmikud kulakutele otsustava vastulöögi. Kuid mõnikord õnnestus neil kesktalupoegi enda poole võita. See avaldas mõju valimiste tulemustele, nagu näiteks juhtus Kostroma kubermangus.

Mõnes kubermangus ja maakonnas võttis väga väike protsent valijaid osa valijate kongressidest. Sel puhul valimised tühistati ja määrati uued valimised, mis toimusid 1925. aasta kevadel.

Uute, teistkordsete valimiste ettevalmistamise ja läbiviimise ajal tehti maal ära ulatuslik organisatsiooniline ja kasvatuslik töö. Partei kubermangu-, maakonna- ja rajoonikomiteed võtsid tarvitusele abinõud kohalike nõu-

kogude töötajate koosseisu tugevdamiseks ning nõukogude ja nende täitevkomiteede töös esinenud puuduste ning vigade kõrvaldamiseks. See aitas nõukogusid elustada ja töötavate talupoegade poliitilist aktiivsust tõsta, mida näitasid ka 1925. aasta kevadel toimunud valimised. Võrreldes 1924. aasta sügisel toimunud valimistega võttis Kostroma kubermangus nüüd valimistest osa kaks korda rohkem linnaelanikke ja poolteist korda rohkem maaelanikke. Mõnes Novgorodi kubermangu rajoonis kasvas valijate aktiivsus peaaegu kolmekordseks.

Nõukogude elustamine ja maal tehtava parteitöö parandamine soodustas kulaku isoleerimist, töölisklassi ja talurahva liidu tugevdamist, meie maa rahvamajanduse taastamise edukat lõpuleviimist ning töörahva ainelise olukorra parandamist ja tema kultuuritaseme tõstmist.

## 7. OTSUSTAVAD EDUSAMMUD VÕITLUSES MEIE MAA RAHVAMAJANDUSE TAASTAMISE EEST. PARTEI KURSS SOTSIALISMI VÕIDULE NSV LIIDUS

Kommunistliku Partei ja tema poolt juhitavate paljumiljoniliste tööliste ja talupoegade ning eesrindliku intelligentsi kangelaslikud jõupingutused kandsid suurepärast vilja. Aastail 1924/25 saavutati rahvamajanduse taastamisel otsustavat edu. Meie maa suurtööstuse kogutoodang moodustas 1925. aastal 75 protsenti sõjaeelsest toodangust. Tööstustoodangu omahind alanes 1924/25. aastal eelmise aastaga võrreldes 13,3 protsenti.

Jõudsaid edusamme tegi ka põllumajandus, mille toodang lähenes sõjaeelse toodangu tasemele.

Kõik see näitas, et rahvamajanduse taastamine on jõudmas lõpule. Kuid Nõukogudemaale oli sellest vähe. Teatavasti oli tsaari-Venemaa võrdlemisi mahajäänud maa. Tehnilise ja majandusliku arengu poolest oli ta tähtsamatest kapitalistlikest riikidest kaugel taga. Vene kapitaliste ja tööstureid see asjaolu ei häirinud. Nõukogude võim aga ei saanud sellega rahul olla. Rahva huvid, meie maa vabaduse ja sõltumatuse huvid nõudsid mitte üksnes rahvamajanduse taastamise lõpuleviimist, vaid ka selle edasiarendamist, teaduse, kultuuri ja tehnika edasiarendamist. Seoses sellega tõusis esiplaanile arenguperspektii-

vide küsimus, küsimus, kas NSV Liidus on võimalik sotsialismi üles ehitada. Selleks et õhutada töölisi ja talupoegi võitlusse sotsialismi võidu eest, oli neid vaja veenda selles, et see võit ei ole mitte ainult vajalik, vaid ka võimalik. Samuti oli vaja lõplikult paljastada paanikatekitajad ja kapitulandid, kes eitasid sotsialismi ülesehitamise võimalikkust NSV Liidus, kuna maailmarevolutsiooni arengutempo oli aeglustunud ja nepi tingimustes võis märgata kapitalistlike elementide mõningat kasvu.

1924. aasta algul algas Lääne-Euroopas ajutine revolutsioonilaine taandumine. Proletariaat oli 1918.—1923. aasta revolutsioonilistes lahingutes lüüa saanud ning oli sunnitud mõneks ajaks taganema. Kodanlus kasutas töölisklassi ridades ühtsuse puudumist, kommunistlike parteide nõrkust ja parempoolsete sotsiaaldemokraatide ning reformistlike ametiühingute liidrite reeturlikku tegevust ning tal õnnestus proletariaadi liikumine maha suruda ja revolutsiooniline kriis likvideerida. Aastail 1924/25 algas Lääne-Euroopas kapitalismi osalise stabilisatsiooni, tema majanduslike ja poliitiliste positsioonide ajutise tugevnemise ajajärk.

Kodanluse ideoloogidele järele kiites kujutasid revisionistid kapitalismi stabilisatsiooni «organiseeritud kapitalismi» uue faasina, kapitalismi tulevase «õitsengu» algusena. Nad tõstsid kilbile oma oportunistliku teooria, mis peab võimalikuks üleminekut kapitalismilt sotsialismile rahulikul teel, ning ajasid töölisklassi ja kodanluse koostöö poliitikat.

Kapitalismi osalise stabilisatsiooni tingimustes elustus mitmes välismaa kommunistlikus parteis reformistlike ja sektantlike rühmade tegevus. «Pahempoolsed» ja «ultrapahempoolsed» (Ruth Fischeri ja Maslovi trotskistlik rühm Saksamaal, Bordiga rühm Itaalias) ei tunnistanud kapitalismi osalist stabilisatsiooni. Nad ei näinud või ei tahtnud näha asetleidnud muutusi ja hoidsid kramplikult kinni 1919/20. aasta seisukohtadest. «Pahempoolsed» ja «ultrapahempoolsed» elemendid võitlesid ühisrinde taktika vastu ja propageerisid sektantlust.

Parempoolsed (Loriot' ja Passe'i rühm Prantsusmaal, Brandler-Thalheimeri kapitulantlik rühm Saksamaa kommunistlikus parteis, parempoolsed oportunistlikud elemendid Tšehhoslovakkia kommunistlikus parteis) pidasid kapitalismi stabilisatsiooni kindlaks ja kauakestvaks. Nad

olid seisukohal, et on kätte jõudnud kapitalismi pikaajalise «õitsengu» periood, ja eitasid uute revolutsiooniliste väljaastumiste võimalikkust ja vajalikkust. Parempoolsed ei vaadanud mitte ette, vaid taha. Nende ideaaliks oli vanade sotsiaaldemokraatlike, reformistlike töömeetodite taastamine. Sellelt seisukohalt vaatlesid nad ka ühisrinde taktikat ja püüdsid seda muuta parlamentlike kombinatsioonide taktikaks.

Oportunistlikel ja vaenulikel seisukohtadel olid konkreetsed kandjad ka VK(b)P ridades. Neid seisukohti väljendas Trotski ja tema rühm, kelle õõnestustööd oli tunda mitte üksi NSV Liidus, vaid ka väljaspool selle piire. Trotskistid sokutasid oma poolehoidjaid Kominterni sektsioonidesse ja toetasid neid, püüdsid kujuneda kõigi bolševismivastaste elementide keskuseks. Parempoolsete hulka kuulusid Radek ja tema vähesed mõttekaaslased, kes üheskoos Brandleri, Thalheimeri ja nendetaolistega moodustasid Kominternis parempoolse rühmituse.

Kommunistlik Internatsionaal pidas otsustavat võitlust «pahempoolsete» ja parempoolsete oportunistlike elementide vastu, kes takistasid töölisklassi ettevalmistamist uuteks revolutsioonilisteks lahinguteks. Purustav hoop anti neile Kominterni V kongressil. 1925. aasta märtsis-aprillis toimus Kominterni Täitevkomitee V pleenum, kes veel kord rõhutas, et tuleb halastamatult võidelda niihästi parempoolse kui ka «pahempoolse» kallaku vastu ning täielikult likvideerida sotsiaaldemokraatlikud igandid ja sektantlikud vead kommunistlikus liikumises. Pleenumi otsustes märgiti, et ainult siis suudavad kommunistlikud parteid nende ees seisvate ülesannetega toime tulla, kui nad leninismi tõeliselt omandavad, sellest oma igapäevases töös juhinduma õpivad ja muutuvad tõelisteks massiparteideks, kes tuginevad oma töös töölisklassi ja talurahva laiadele hulkadele.

Varsti pärast pleenumit — 27. aprillil 1925 — algas VK(b)P XIV konverents, kus võeti vastu teesid «Kominterni ja VK(b)P ülesannetest seoses Kommunistliku Internatsionaali Täitevkomitee laiendatud pleenumiga». Nendes teesides analüüsiti põhjalikult tolleks ajaks kujunenud rahvusvahelist olukorda, tehti kokkuvõtted Nõukogudemaa majanduse arengust ja näidati ära NSV Liidus toimuva sotsialistliku ülesehitustöö perspektiivid. Teesides rõhutati, et Euroopas alanud vaikus ei kõrvalda revolut-

siooni perspektiivi, et see ei ole ülemaailmse proletaarse revolutsiooni lõpu algus, nagu väitsid likvidaatorid.

Leninism õpetab, et revolutsioon ei arene tavaliselt mitte otseses tõusujoones, vaid revolutsioonilaine tõusude ja mõõnade kaudu. Revolutsioonilahingutes karastuvad proletariaadi jõud ja luuakse tingimused täieliku võidu saavutamiseks kodanluse üle. Seda järeldust kinnitas kogu Vene revolutsiooni käik. Meie revolutsioonis, mis läbis oma arengus kaks strateegilist etappi ja astus pärast Oktoobrirevolutsiooni võitu kolmandasse etappi, oli terve rida tõususid ja mõõnasid. Kuid nii esimene kui ka teine etapp lõppes täieliku võiduga — isevalitsuse ja seejärel kodanluse kukutamisega.

Tohutu suur tähtsus oli asjaolul, et hoolimata revolutsioonilaine mõõnast Lääne-Euroopas, jätkus Nõukogude Liidu majanduslik ja poliitiline tugevnemine. Järelikult ei toimunud mitte üksnes kapitalismi stabilisatsioon, vaid ka nõukogude korra stabilisatsioon. Kuid mõlema stabilisatsiooni vahel oli põhjalik erinevus. Nõukogude korra stabilisatsioon viis vastuolude nõrgenemisele ja suhete paranemisele NSV Liidu töölisklassi ja talurahva vahel, proletariaadi ning asumaade ja sõltuvate riikide rahvaste vahel, proletariaadi diktatuuri ja kõigi maade tööliste vahel. Kapitalismi stabilisatsioon, vastupidi, ei nõrgendanud, vaid süvendas imperialismi vastuolusid. Nende vastuolude süvenemine õõnestas kapitalismi alustugesid ja lõi objektiivsed tingimused kapitalismi hukkumiseks. See näitab, et kapitalismi stabilisatsioon oli ajutine, ebakindel ja pehkinud stabilisatsioon. See ei kõrvaldanud kapitalismi progresseeruva pehkimisprotsessi peamisi põhjusi.

Revolutsiooni arengu perspektiive kindlaks määrates avaldas konverents veendumust, et see võib lähemal ajal endale teed murda «nii Kaug-Ida kaudu, nii Balkani kui ka Kagu-Euroopa kaudu».[1] Teatavasti kinnitas ajaloo edasine arengukäik seda seisukohta täielikult.

Konverentsi otsustes olid üksikasjalikult ja selgesti kindlaks määratud sotsialismi ehitamise perspektiivid NSV Liidus. Küsimusele, kas nõukogude rahvas suudab üles ehitada sotsialismi, vastas konverents täiesti kindlalt: jah suudab. Seda ei takista revolutsiooni viibimine Lääne-Euroopas ega kapitalistlike elementide absoluutne kasv

[1] NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, II osa, Tallinn, 1956, lk. 169.

nepi tingimustes. Neist tegureist tingitud raskustest oli võimalik üle saada ja Kommunistliku Partei õige sise- ning välispoliitika tagaski nendest ülesaamise. «Võib täiesti põhjendatult loota,» öeldakse konverentsi teesides, «et NSV Liit — kui rahvusvaheline proletariaat meid niisamuti toetab, nagu seda juba kaheksa aasta kogemused on tõestanud, — *suudab* ka omaenda jõududega oma majandust edaspidigi edukalt arendada, jäädes maailmarevolutsiooni kasvu ülitähtsaks teguriks.»[1]

Kukutanud kodanluse ja võtnud riigivõimu enda kätte, rajas Venemaa töölisklass sotsialismi poliitilise baasi. Nüüd seisis ülesanne selles, et hoogustada tööd sotsialismi materiaalse tehnilise baasi rajamisel. Niiviisi mõtles ja lahendas selle küsimuse partei. Kuid mitte nii ei mõtelnud trotskistid ja teised sotsialismi vaenlased. Viidates meie maa tehnilisele ja majanduslikule mahajäämusele ja maailmarevolutsiooni arengutempo aeglustumisele, eitas Trotski sotsialismi võidu võimalikkust NSV Liidus. Ta kinnitas, et ilma revolutsiooni võiduta Läänes ja Euroopa proletariaadi otsese riikliku abita ei suuda NSV Liidu töölisklass võimu enda käes hoida ega sotsialistliku majanduse tõelist tõusu tagada. Trotski ennustas, et vaenulikud kokkupõrked töölisklassi ja talurahva vahel on paratamatud, et sisemistest vastuoludest ei ole võimalik üle saada. Neil demagoogilistel väidetel oli üksainus eesmärk: desorganiseerida Kommunistlikku Parteid, mürgitada nõukogude rahva teadvust usu puudumisega oma jõusse ja muuta ta passiivseks. Meie partei tugines V. I. Lenini õpetusele sotsialismi võidu võimalikkusest esialgu mõnel või isegi ühel eraldi võetud kapitalistlikul maal ja andis trotskistide järjekordsele rünnakule otsustava vastulöögi ning võttis kursi sotsialismi võidule NSV Liidus.

Vaieldamatult on sotsialistliku revolutsiooni võiduks vajalik tööstuse teatud arengutase ja proletariaadi olemasolu. Seda V. I. Lenin ei eitanud, kuid ta rõhutas ühtlasi, et imperialismi ajal, kui maailma imperialistlik majandussüsteem on revolutsiooniks küps, võib proletariaat kodanlust võita ka kapitalistlikult vähemarenenud maal. Mõni aasta hiljem, pärast nõukogude võimu kehtestamist, märkis V. I. Lenin korduvalt, et meie maal on võimalik sotsialismi üles ehitada, hoolimata meie maa tehnilisest ja

[1] NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, II osa, Tallinn, 1956, lk. 164.

majanduslikust mahajäämusest. Naerdes välja menševikke ja nende mõttekaaslasi, kirjutas V. I. Lenin: «Lõpmata šablooniline on näiteks nende argument, mille nad on pähe õppinud Lääne-Euroopa sotsiaaldemokraatia arenemise ajal ja mis seisab selles, et meie ei ole küpsed sotsialismiks, et meil, nagu ütlevad mitmesugused «õpetatud» härrad nende hulgast, ei ole sotsialismiks objektiivseid majanduslikke eeldusi.»[1]

Sotsialismi võidu küsimuses tegid V. I. Lenin ja Kommunistlik Partei vahet kahe külje, sisemise ja välise külje vahel. Selle probleemi sisemise külje all mõeldi sisemiste vastuolude ületamist, sotsialismi majandusliku baasi ja sellele vastava pealisehituse loomist. Juba tol ajal kehtis meie maal kõige eesrindlikum ühiskondlik kord, kuid majandus oli endiselt võrdlemisi maha jäänud. Selles peitus nõukogude ühiskonna peamine vastuolu. Peale selle esines veel teisi vastuolusid, nagu vastuolu kapitalistlike ja sotsialistlike elementide vahel, proletariaadi ja talurahva vahel, mis oli seotud tööriistade ja tootmisvahendite eraomandusega. Kommunistlik Partei oli nendest raskustest ja takistustest täiesti teadlik, kuid ta oli seisukohal, et töölisklass liidus talurahvaga suudab võita oma maa kodanluse, likvideerida maa majandusliku mahajäämuse ja täielikult üles ehitada sotsialistliku ühiskonna. «Sotsialismi võit üldse (*mitte lõpliku* võidu mõttes) on ühel maal kindlasti võimalik.»[2]

Hoopis keerukam oli sotsialismi lõpliku võidu probleemi väline külg, mille all mõeldi väliste vastuolude ületamist, täielikku tagatist kapitalismi restaureerimise vastu. NSV Liit oli tol ajal ümbritsetud kapitalistlikest riikidest ning selles peitus sõjalise interventsiooni ja meie maal vana, kodanliku korra taastamise alaline oht.

Praegu, kus sotsialism on väljunud ühe maa raamidest ja muutunud maailmasüsteemiks, kus sotsialismileer eesotsas NSV Liiduga pole mitte üksnes võimas moraalne ja poliitiline, vaid ka majanduslik ja sõjaline jõud, on kapitalistliku ümbruse mõiste kaotanud oma endise mõtte ja tähenduse. Need ajad on möödas, kus Nõukogude Liit oli üksi ja teda igalt poolt ümbritsesid vaenulikud riigid. Nüüd on olemas kaks ühiskondlikku maailmasüsteemi.

---

[1] *V. I. Lenin*, Teosed, 33. kd., lk. 437.

[2] NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, II osa, Tallinn, 1956, lk. 167.

Kapitalistlikku ümbrust enam ei ole. See muidugi ei tähenda, et NSV Liit ja teised sotsialistlikud riigid on sõjaliste kallaletungide eest garanteeritud, et imperialistlike riikide interventsiooni oht on kadunud. Kuid jõudude vahekord maailma areenil ei ole praegu imperialistidele soodne ja igale nendepoolsele agressioonile antakse vastulöök. Järelikult pole agressioonioht veel kadunud, kuid kadunud on meie maal vana, kodanliku korra restaureerimise oht. «Maailmas,» ütleb N. S. Hruštšov, «ei ole praegu niisugust jõudu, mis võiks taastada meie maal kapitalismi, purustada sotsialismileeri. Kapitalismi restaureerimise oht on Nõukogude Liidus likvideeritud. See tähendab, et *sotsialism on võitnud mitte ainult täielikult, vaid ka lõplikult.*»[1]

Partei XIV konverents lükkas trotskistide kapitulantliku seisukoha resoluutselt tagasi ja andis kindla orientatsiooni sotsialismi võidule NSV Liidus. Konverentsil töötati välja ka sotsialistliku ülesehitustöö konkreetne programm lähemaks ajaks. Selles pöörati kõige rohkem tähelepanu rasketööstuse, eeskätt metallitööstuse arendamisele, millel oli kogu meie maa majanduse edasise tõusu seisukohalt otsustav tähtsus. Võttes aluseks esimese poolaasta saavutused, tunnistas kongress vajalikuks suurendada 1924/25. aastal metallitööstuse toodangut esialgse programmiga võrreldes 26 protsendi võrra.

VK(b)P XIV konverentsi otsused etendasid suurt organiseerivat ja mobiliseerivat osa võitluses Nõukogude rahvamajanduse taastamisprotsessi kiirendamise ja tema edasiarendamise eest. Juhindudes nendest otsustest, laiendas partei tööstuse taastamist ja uute ettevõtete rajamist. Võeti tarvitusele abinõud meie maa tööstusrajoonide partei-, nõukogude ja majandusorganisatsioonide tugevdamiseks ja nende töö parandamiseks. Nendesse saadeti tööle suur hulk uusi töötajaid, kes olid näidanud oma organisaatorlikke võimeid ja talenti. Sel alal oli eestvedajaks Moskva parteiorganisatsioon, kes otsustas rajoonidesse saata 970 inimest. Juhtivale partei-, nõukogude ja ametiühingutööle otsustati edutada nelja kuu jooksul 300 töölist.

Ettevõtetes pöörati eriti suurt tähelepanu sellele, et parteirakukesi veelgi tugevdada ja nende tööd rahvahulka-

[1] *N. S. Hruštšov*, NSV Liidu rahvamajanduse arendamise kontrollarvud aastaiks 1959—1965, Tallinn, 1959, lk. 111.

des parandada. Tol ajal olid tööstuste parteirakukesed oma valdavas enamikus liikmeterohked. Enamikus neist oli mitusada partei liiget ja liikmekandidaati. Ainuüksi Leningradi Moskva-Narva rajoonis oli 1925. aasta aprillis 165 tsehhi parteirakukest. Mõnikord kuulus tsehhi parteirakukesse 300 ja enam kommunisti. Seoses sellega otsustati parteirakukesed mitmeks jagada. See oli seda vajalikum et paljude parteirakukeste koosseisu kuulusid mitme tsehhi kommunistid ja see muutis töö rahvahulkades raskemaks. Sellest tingituna kasvas tsehhide parteirakukeste arv veelgi. Leningradi Volodarski rajoonis oli 1925. aasta algul 78 tsehhi parteirakukest, sama aasta mais aga juba 127. Kogu Leningradi parteiorganisatsioonis oli tol ajal 673 tsehhi parteirakukest.

Moskva, Leningradi, Bakuu ja mõnede teiste linnade suurtes ettevõtetes, kus töötas suur hulk kommuniste, hakati 1925. aastal looma parteialgorganisatsioone kümne, saja kommunisti kaupa brigaadide, korruste ja vahetuste järgi. Selle tulemusel täienes ettevõtete aktiiv uute parteiorganisaatoritega, kes viibisid alaliselt rahva hulgas.

Uute organisatsioonivormide kaudu oli võimalik parteitööd ettevõtetes tunduvalt parandada, rahvahulkadele ja tootmisprotsessile lähendada. Paljud küsimused, millega kommunistidel tuli varem pöörduda tsehhi parteirakukese või tehase kollektiivi parteibüroo poole, lahendati nüüd kohapeal. Selle tulemusel kasvas tööstuste parteirakukeste mõju parteitute tööliste hulgas, rakukeste töö aga muutus mitmekülgsemaks ja viljakamaks. Parteirakukesed hakkasid nüüd majandusorganite, ametiühinguorganisatsioonide ja tootmisnõupidamiste tööd paremini juhtima.

1925. aasta aprillis võttis VK(b)P Keskkomitee vastu spetsiaalse otsuse «Tootmisnõupidamiste ja tootmiskonverentside tööst». Seda otsust täites hakkasid parteiorganisatsioonid tootmisnõupidamisi regulaarsemalt kokku kutsuma ja neid hoolikamalt ette valmistama. Laiendati kommunistide ja parteitute tööliste ringi, kes hakkasid tootmisnõupidamiste tööst osa võtma; tootmisnõupidamise ja ettevõtte administratsiooni juures tegutseva tehnilise nõupidamise funktsioonid piiritleti. Vabriku- ja tehasekomiteede osatähtsus tootmisnõupidamiste ettevalmistamisel ja läbiviimisel tõusis. Tootmisnõupidamiste tööst hakkas ulatuslikumalt osa võtma insener-tehniline personal. See kõik muutis tootmisnõupidamiste töö organisee-

rituks ja plaanipäraseks, tõstis nende osatähtsust ettevõtete elus ja tegevuses.

Kommunistlik Partei juhtis ja kontrollis järjekindlalt tööstusettevõtte majandusorganeid. Valitsus suurendas tööstuse arendamiseks tehtavaid kapitaalmahutusi. 1924/25. aastal moodustasid kapitaalmahutused NSV Liidu tööstuses 405,5 miljonit rubla. Seoses sellega kasvas 1925. aasta lõpuks töötavate ettevõtete hulk ja suurenes tööstustoodangu väljalase. Täie võimsusega töötasid Šatura ja Balahna elektrijaam, käiku lasti Debaltsevo, Jenakijevo, Dneprovski ja Petrovski metallurgiatehas, Karabaši vasetehas, Nižne-Gurinski ja Votkinski tehas. Meie maa kõige suurem kõrgahi nr. 4 Petrovski-nimelises tehases Jekaterinoslavis (Dnepropetrovsk) oli uue tehnikaga varustatud ja käikulaskmiseks ette valmistatud. Võrreldes 1923/24. aastaga kasvas NSV Liidu tööstustoodang 1924/25. aastal plaanis ettenähtud 35 protsendi asemel 55,9 protsendi võrra. Rauamaagi ja malmi tootmine suurenes 1925. aasta jooksul rohkem kui kaks korda. 1925. aastal ületas tööstuse kogutoodang 1917. aasta taseme ja moodustas ligi 75 protsenti sõjaeelsest toodangust. Mõnedes vabariikides olid edusammud veelgi suuremad. Valgevene NSV-s oli tööstus täielikult taastatud, Ukrainas ja Taga-Kaukaasia vabariikides hakkas tööstuse taastamine lõpule jõudma.

Erinevalt eelmistest aastatest, millal partei oli sunnitud lööktöö korras üht või teist tööstusharu edendama, arenes nüüd kogu tööstus pidevalt tõusujoones. Kiirenes rasketööstuse arengutempo, suuresti tõusis söe-, nafta- ja turbatoodang, laienes masinate ja metalli tootmine, mille tõttu oli võimalik parandada transpordi olukorda.

Tööstuse ja trasnpordi tõusu tagajärjel suurenes tunduvalt töölisklassi arvuline koosseis ja kasvas tema juhtiv osa nõukogude ühiskonnas. 1. oktoobril 1925 oli NSV Liidus rohkem kui 7 miljonit töölist.

Tööstuse areng ning masinate, põllutööriistade ja laiatarbekaupade toodangu suurenemine lõid soodsad tingimused põllumajanduse edasiseks arenguks ja talurahva ainelise olukorra parandamiseks. Kasutades neid võimalusi suunas Kommunistlik Partei töötava talurahva jõupingutused põllumajanduse taastamise lõpuleviimisele, külvipinna laiendamisele, maaharimiskultuuri tõstmisele,

loomade arvu suurendamisele ja karja produktiivsuse tõstmisele.

Eriti suure hoo omandas maal tehtav töö pärast partei XIV konverentsi, kui küla organisatsioone tugevdati paljude uute töötajatega. Vastavalt partei XIV konverentsi otsusele ja VK(b)P Keskkomitee hilisematele otsustele saadeti maale 3000 propagandisti, nende hulgas 350 inimest, kes olid Moskvas, Leningradis ja teistes linnades lõpetanud kommunistliku ülikooli või kõrgema õppeasutuse ühiskonnateaduste alal. VK(b)P Keskkomitee korraldusel saadeti maale organisatsioonilisele tööle 1000 inimest. Venemaa Kommunistliku Noorsooühingu Keskkomitee saatis maale 2000 kommunistlikku noort. Üldkokkuvõttes sai küla 6000 uut, hea teoreetilise ettevalmistusega ja praktiliste töökogemustega töötajat.

Rööbiti kommunistide edutamise ja maalesaatmisega aktiviseeriti ka šeflustööd, mis omas suurt tähtsust talurahva organisatsioonilisel ja kultuurilis-poliitilisel abistamisel töölisklassi poolt.

Vastavalt partei XIV konverentsi otsustele parandati maksupoliitikat, tehti ära suur töö maakorralduse parandamiseks, üksteisest kaugel asuvate maatükkide süsteemi, lapimaasüsteemi likvideerimiseks, põllumajanduse varustamiseks tehnikaga, talupoegade varustamiseks tööloomade, inventari, kõrgekvaliteedilise seemnevilja ja väetistega. 1925. aastal assigneeris Nõukogude valitsus põllutöömasinate tootmiseks 50 miljonit rubla, s. o. peaaegu poolteist korda rohkem kui eelmisel aastal. 1924. aasta ikalduse läbi kannatada saanud talupoegade abistamiseks kulutati ligi 110 miljonit rubla, kehvikute rahaliseks abistamiseks vähemalt 105 miljonit rubla.

Kommunistliku Partei ja Nõukogude valitsuse väsimatu hoolitsus küla vajaduste rahuldamise eest, paljumiljoniliste talurahva hulkade kangelaslik töö, laialdane abi, mis töölisklass ja Nõukogude riik töötavale talurahvale andsid, tagasid põllumajanduse tootlike jõudude edasise kasvu, maatöötajate ainelise olukorra tunduva paranemise ja nende kultuuritaseme tõusu. NSV Liidu külvipind lähenes 1913. aasta külvipinna tasemele (99,3%). Kasvas veiste, sigade, lammaste ja kitsede arv. Suured muudatused toimusid ka külvipinna struktuuris. Teravilja ja tehniliste kultuuride külvipind oli kasvanud vähemtähtsate

põllukultuuride arvel. Sellel oli oluline tähtsus tööstuse arendamise ja välisturu laiendamise seisukohalt.

Talumajanduse tugevnemise tulemusena paranes tõsiselt talurahva aineline olukord. Seda näitas selgelt hobuseta ja vähekülvavate majapidamiste arvu vähenemine, teravilja, liha ja tehniliste kultuuride tootmise ja talupoja sissetulekute suurenemine kõigis majapidamiste rühmades. Enne revolutsiooni andsid kehv- ja kesktalupojad 50 protsenti kogu meie maa teraviljasaagist ja ainult 28,4 protsenti müügiviljast. Taastamisajajärgu lõpuks oli olukord järsult muutunud. Kesktalupoeg oli nüüd peamine müügivilja tootja. Tunduvalt tugevnesid kehvtalupoegade majapidamised, osa neist oli asunud kollektiivse maaharimise teele. Kulaklike majapidamiste arv oli tunduvalt vähenenud.

Sedamööda, kuidas edenes põllumajanduse taastamine ja meie maa majandus tugevnes, vähenesid järjest talupoegade majapidamistelt võetavad maksud. 1924/25. aastal oli otseste ja kaudsete maksude ning muude maksete üldsumma iga külaelaniku kohta 2,5 korda väiksem kui enne sõda.

Tööstuse ja põllumajanduse tõusuga käis kaasas materiaalsete hüvede tootmise suurenemine, massitarbekaupade ja toiduainete hindade alanemine. 1924/25. aastal toodeti NSV Liidus hoopis rohkem linast riiet kui 1913. aastal, tikke peaaegu niisama palju kui enne sõda. Puuvillriide tootmine tõusis 56 protsendile sõjaeelsest tasemest, villase riide tootmine 47,8 protsendile. Peensuhkrut toodeti 1925. aastal 2,3 korda rohkem kui 1924. aastal ja peaaegu 12 korda rohkem kui 1920. aastal. Võrreldes 1920. aastaga suurenes tükksuhkru tootmine 1925. aastal 26 korda. See lõi soodsad tingimused kaubakäibe arenguks. 1924/25. aastal kasvas kaubakäive sisemaal 1923/24. aastaga võrreldes peaaegu kahekordseks.

Eriti olulise tähtsusega oli asjaolu, et NSV Liidu rahvamajanduses pidevalt suurenes sotsialistliku sektori erikaal kapitalistlike elementide arvel.

Riiklik ja kooperatiivne tööstus laskis 1923/24. aastal välja ligi 75 protsenti kogutoodangust, 1925/26. aastal aga rohkem kui 81 protsenti. Samal ajal vähenes erasektori osatähtsus tööstustoodangu väljalaske alal 25 protsendilt 19 protsendile. See näitab, et küsimus «kes keda?» oli tööstuse valdkonnas lahendatud sotsialismi kasuks.

Erasektori erikaal kaubakäibes väheneb samal ajavahemikul 40 protsendilt 24 protsendile.

Kommunistlik Partei viis ellu V. I. Lenini kooperatsiooniplaani, ta hoolitses väsimatult kooperatsiooni kõigi vormide arendamise eest külas. Partei kaitses hoolikalt ja tugevdas uue, sotsialistliku elulaadi võrseid, andis igakülgset abi põllumajanduslikele kooperatsioonidele ja kolhoosidele. 1924/25. aastal anti põllumajanduslikele kooperatsioonidele 167,8 miljoni rubla suuruses summas krediiti.

Kolhoosidele tehti kõikvõimalikke soodustusi maksude tasumisel, inventari ja masinate muretsemisel ning maakorraldustööde teostamisel. Sellega tugevdati talupoegade tootmiskooperatiive.

Töötavad talupojad veendusid omaenda kogemuste najal, et sotsialistlikul suurmajapidamisel on väikese üksikmajapidamisega võrreldes suuri eeliseid ning hakkasid järjest suuremal hulgal astuma kolhoosidesse, mille arv järjekindlalt kasvas. Kui 1918. aastal oli meie maal vähem kui 1000 mitmesugust tootmiskooperatiivi, siis 1922. aastal oli neid 12 700, 1924. aastal aga juba 20 000. Kasvasid ja tugevnesid sovhoosid. 1925/26. aastal moodustas sotsialistlik sektor põllumajanduses 12,2 protsenti.

Tööstuse, transpordi ja põllumajanduse tõus, kaubanduse areng ja sotsialistliku sektori laienemine kõigis meie maa majanduselu sfäärides tagasid nõukogude rahva ainelise olukorra tunduva paranemise ja tema kultuuritaseme tõusu. Vähenes tööpuudus, tõusis tööliste ning teenistujate palk, kasvas rahva tarbimine, paranesid töötajate eluja korteritingimused, tõusis nende hariduslik ja kultuuriline tase.

Kommunistlik Partei tegi ära suure töö V. I. Lenini kultuurirevolutsiooni idee elluviimiseks, kirjaoskamatuse likvideerimiseks, tööliste ning talupoegade haridusliku, kultuurilise ja poliitilise taseme tõstmiseks. 1923. aastal asutati M. I. Kalinini juhtimisel vabatahtlik ühing «Lõpp kirjaoskamatusele». Igal pool asutati kirjaoskamatuse likvideerimise koole ning ringe, kus 1925/26. aastal õppis ligi 3 miljonit täiskasvanut. Võeti tarvitusele abinõud klubide, raamatukogude, lugemistarede, üldhariduslike koolide ja kõrgemate õppeasutuste võrgu laiendamiseks; nende uksed olid töörahvale pärani lahti. Taastamisajajärgu lõpul õppis meie maa alg- ja keskkoolides rohkem

kui 9 miljonit inimest, kõrgemates õppeasutustes — üle 167 000 inimese.

Edukalt arenes nõukogude kirjandus ja kunst. Taastamisajajärgul ilmus palju suurepäraseid teoseid M. Gorki, V. Majakovski, A. Serafimovitši, A. Tolstoi, A. Novikov-Priboi, D. Bednõi ja paljude teiste vanema põlvkonna silmapaistvate kirjanike sulest. Neil aastail tulid kirjandusse niisugused inimesed, nagu L. Leonov, D. Furmanov, A. Fadejev ja M. Šolohhov, kelle nimed on hästi tuntud mitte üksnes meie maal, vaid ka välismaal. Võideldes proletariaadile võõra hõngu ja võõraste traditsioonide vastu, osutas noor nõukogude kirjandus parteile tõsist abi rahvahulkade silmaringi laiendamisel ja kasvatamisel.

Tohutu suured edusammud majandusliku ja kultuurilise ülesehitustöö kõigil rinnetel tõstsid laiades töörahva hulkades veelgi Kommunistliku Partei autoriteeti, kindlustasid meie maa siseolukorda ja rahvusvahelist seisundit. Kapitalistlikud riigid veendusid nõukogude võimu kindluses ning hakkasid NSV Liiduga diplomaatilisi suhteid looma. 1924. aastal asusid sellele teele Inglismaa, Prantsusmaa, Itaalia, Austria, Kreeka, Taani, Rootsi ja Norra; 1925. aastal — Kanada, Mehhiko ja Jaapan. Sellega algas Nõukogude riigi tunnustamise ajajärk. See näitas Nõukogude Liidu rahvusvahelise seisundi tugevnemist, mille ta oli saavutanud oma majandusliku ja sõjalise võimsuse pideva tõusu ja õige välispoliitikaga.

## 8. PARTEI XIV KONGRESS. KURSS MEIE MAA SOTSIALISTLIKULE INDUSTRIALISEERIMISELE

Kokkuvõte taastamisajajärgust tehti partei XIV kongressil, mis toimus 18.—31. detsembrini 1925.

Kõiki kongressi päevakorras olevaid küsimusi arutati ja lahendati lähtudes peamisest ülesandest — NSV Liidus sotsialismi ülesehitamisest. Partei leninliku seisukoha vastu selles küsimuses astus välja Zinovjevi—Kamenevi «uus opositsioon», kes võttis oma relvaks Trotski pankrotti jäänud «permanentse revolutsiooni teooria».

Nagu trotskistid, nii ei uskunud ka zinovjevlased, et sotsialism võib NSV Liidus võidule tulla. Partei XIV konverentsil ei söandanud nad partei peajoone vastu avalikult välja astuda ja hääletasid VK(b)P Keskkomitee ettepanekute poolt. Kuid varsti pärast konverentsi hakkasid

Zinovjev, Kamenev ja nende mõttekaaslased looma «uut opositsiooni» ning tegid ettevalmistusi avalikuks väljaastumiseks partei järjekordsel kongressil.

Oma sõnavõttudes rahvahulkade ees varjasid opositsionäärid hoolega oma seisukohti ja kavatsusi. Nii näiteks laulsid zinovjevlased Leningradi kubermangu XII parteikonverentsil, mis toimus enne ÜK(b)P XIV kongressi, Keskkomiteele kiidulaulu. Samal ajal aga viitasid nad alatult, et Keskkomitees toimuvat ümbersünd ja ta kalduvat järk-järgult leninlikult teelt kõrvale. Vale, laimu ja petuse abil õnnestus zinovjevlastel saata Leningradi organisatsiooni poolt partei XIV kongressile oma poolehoidjad. Maskeerides end Lenini liinna parteiorganisatsiooni mandaatidega, esitasid need inimesed Keskkomitee kaasaruandjaks Zinovjevi ja alustasid marulist võitlust Kommunistliku Partei leninliku poliitika vastu.

Olukord oli väga pinev. Partei ajaloos polnud kunagi varem olnud niisugust juhust, kus ühe suurima organisatsiooni delegatsioon oleks tervikuna astunud välja oma Keskkomitee vastu. Zinovjevlaste lõhestav õõnestustöö oli kasuks imperialistidele ja sisemisele kontrrevolutsioonile, kes püüdsid võitlust partei XIV kongressil oma huvides kasutada. Nõukogude võimu vaenlased tõstsid sel puhul pöörast kisa ja karjusid, et bolševike hulgas on tekkinud lõhe. Berliinis ilmuv esseeridest valgeemigrantide ajaleht «Dni» hakkas avaldama artikleid «Peterburi Moskva vastu». Selle kära eesmärk oli selge — kõigutada VK(b)P ja Kominterni autoriteeti ning mõju rahvahulkades.

NSV Liidus sotsialismi ülesehitamise võimalikkuse küsimus oli peamine küsimus, milles «uus opositsioon» partei ja V. I. Lenini seisukohtadest lahku läks. Nagu eespool oli märgitud, muutus sotsialistliku ülesehitustöö perspektiivide küsimus taastamisajajärgu lõpul teoreetilisest küsimusest praktiliseks küsimuseks ja omandas kardinaalse, otsustava tähtsuse. Õige vastuse andmisest sellele küsimusele olenes kõigi teiste, partei XIV kongressi ees seisvate probleemide lahendamine. Opositsionäärid ei uskunud, et sotsialism võib meie maal võita. Püüdes seda põhjendada, viitasid «uue opositsiooni» poolehoidjad nii enne kongressi kui ka kongressil Venemaa tehnilisele ja majanduslikule mahajäämusele ja sotsialistliku revolutsiooni viibimisele Läänes. Kuidas on võimalik, ütlesid nad, meie vana tehnika ja meie maa üldise majandusliku ning kul-

tuurilise mahajäämuse juures, mitteproletaarse elanikkonna valdava ülekaalu juures meie maal sotsialismi üles ehitada? Sellest ei tule midagi välja, kinnitasid opositsionäärid. Teine asi on siis, kui revolutsioon võidab Läänes ja Lääne-Euroopa proletariaat annab NSV Liidu töölisklassile otsest riiklikku abi. Kuid seda ju ei ole ja tõenäoliselt ei saa ka lähemal ajal olema. Sellepärast ei tule ka sotsialismist Venemaal midagi välja.

Opositsionääride paaniline kraaksumine oli katse täielikult eitada V. I. Lenini sotsialistliku revolutsiooni teooriat ja vähendada Oktoobrirevolutsiooni võidu tähtsust. Seades kahtluse alla meie maal sotsialismi ülesehitamise võimalikkuse, eitasid nad sellega proletaarse revolutsiooni seaduspärasust. Järelikult olid «uue opositsiooni» platvormi põhialuseks menševike ja trotskistide seisukohad.

Eitades NSV Liidus sotsialismi ehitamise võimalikkust, ei jäänud opositsionäärid peatuma faktide ilmse moonutamise, tegelikkuse ebaõige kujutamise, partei ja sotsialistliku majandussüsteemi laimamise ees. Nad ei tunnistanud meie tööstuse sotsialistlikku iseloomu, puhusid üles kapitalistlike elementide jõud linnas ja maal. Nende arvates võimutses külas kulak, kaubanduses — nepman, riiklik tööstus aga oli kapitalistlikul arenguteel. Asjaolu, et need väited olid täielikus vastuolus elu ja objektiivse tegelikkusega, ei heidutanud opositsionääre sugugi. Nad taht-sid parteile võimalikult palju kahju tekitada, sotsialismi ehitamist NSV Liidus nurja ajada või seda vähemalt pidurdada. Trotskistide ja zinovjevlaste kuritegelikke kavatsusi paljastades ütles F. E. Dzeržinski 1926. aastal oma kõnes ÜK(b)P Keskkomitee ja Keskkontrollkomisjoni juulipleenumil: «Kõik need andmed ja kõik need väited, mis meie opositsioon siin esitas, pole rajatud tegelikele andmetele, vaid soovile iga hinnaga takistada seda loovat tööd, mida Poliitbüroo ja pleenum teevad.»[1]

Püüdes tõestada Nõukogude tööstuse «mittesotsialistlikku» iseloomu, viitasid opositsionäärid tavaliselt mõnedele ettevõtete töö organiseerimise ja tööliste ning teenistujate töö tasustamise alal esinevatele puudustele, mis tõepoolest olid olemas. Kuid see ei tähendanud hoopiski, et meie vabrikud, tehased ja raudteed poleks oma iseloomult olnud sotsialistlikku tüüpi ettevõtted. Ettevõtte ise-

[1] *Ф. Э. Дзержинский*, Избранные статьи и речи, lk. 381.

loom oleneb sellest, kellele ta kuulub ja kes käsutab tema toodangut. NSV Liidus on rahvas vabrikute ja tehaste peremees. Kogu ettevõtete kasum läheb Nõukogude riigi käsutusse ja seda kasutatakse töölisklassi ja kõigi töötajate huvides. Sellepärast olid ja on kõik Nõukogude Liidu riiklikud ettevõtted järjekindlalt sotsialistlikku tüüpi ettevõtted. Sellega on seletatav ka tööliste tööentusiasm, laialdane sotsialistlik võistlus ja novaatorlus Nõukogude tööstuses, mida kapitalistlikes riikides pole kunagi olnud ega saagi olla.

Opositsionääride väljamõeldised kaubanduse ja küla majanduslike suhete küsimuses olid samuti alusetud. Taastamisajajärgu lõpuks oli riikliku ja kooperatiivse kaubanduse erikaal kasvanud nii hulgi- kui ka jaekaubanduse käibes. Erakapitali osatähtsus vähenes pidevalt. Iga aastaga tugevnesid sotsialismi positsioonid ka põllumajanduses. Kulakluse erikaal vähenes, kooperatsiooni osatähtsus aga kasvas järjest. 1925. aastal oli NSV Liidus ligi 22 000 tootmiskooperatsiooni. Mitmesugused põllumajanduslikud kooperatsioonid hõlmasid 6,6 miljonit talumajapidamist. Need andmed kõnelesid sellest, et Nõukogudemaa ei sammu mitte kapitalistlikku, vaid sotsialistlikku arenguteed.

Kongress andis virisejatele ja paanikatekitajatele otsustava vastulöögi ja võttis kindla kursi sotsialismi võidule NSV Liidus. Kommunistliku Partei ja tema leninliku Keskkomitee kindel usk sellesse, et nõukogude rahvas on suuteline omaenda jõududega sotsialismi üles ehitama, väljendus selgelt partei XIV kongressi otsustes. Keskkomitee aruande põhjal vastuvõetud kongressi resolutsioonis märgiti: «*Majandusliku ülesehitustöö* alal lähtub kongress sellest, et meie maal, proletariaadi diktatuuri maal, on olemas «kõik, mida vajame täieliku sotsialistliku ühiskonna ülesehitamiseks» *(Lenin).*»[1]

Küsimusele, millest alustada sotsialistliku majanduse rajamist, andis kongress täpse ja üksikasjaliku vastuse — meie maa industrialiseerimise leninliku plaani elluviimisest. Selles ilmnes Kommunistliku Partei tohutu tarkus ja ettenägelikkus, tema oskus sotsialistliku ülesehitustöö küsimusi õigesti püstitada ja lahendada.

Meie maa industrialiseerimist nõudis elu ise, nõudsid

[1] NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, II osa, Tallinn, 1956, lk. 193.

nõukogude ühiskonna objektiivsed arengutingimused. Tootlike jõudude edasiseks tormiliseks arenguks oli vaja kõik rahvamajandusharud uue tehnikaga varustada. Selle ülesande lahendamise võtmeks oli sotsialistlik industrialiseerimine. Kui taastamisajajärgu algul sõltus tööstuse ja transpordi tõus ning töörahva ainelise olukorra parandamine põllumajandusest, siis nüüd sõltus kõigi sotsialistliku ülesehitustöö järjekordsete ülesannete lahendamine kaasaegse kõrgeltarenenud rasketööstuse loomisest.

Meie maa leninliku industrialiseerimise plaani elluviimine oli täiesti võimalik. Ülesanne seisis selles, et muuta see võimalikkus objektiivseks reaalsuseks ja viia ellu V. I. Lenini geniaalsed kavad. Nii mõtles ja lahendas selle küsimuse kogu partei, välja arvatud väike rühm ülejooksikuid «uue opositsiooni» hulgast. Opositsionäärid tegid ettepaneku mitte kiirustada rasketööstuse arendamisega ja piirduda esialgu tarbekaupade tootmisega. Üks opositsioonist osavõtja — Sokolnikov — ütles otseselt, et tuleb teravilja välja vedada ja saadud raha eest seadmeid osta. Pole vaja tõestada, et see plaan oli vastuvõtmatu, sest see oleks tähendanud mitte üksnes meie maa majandusliku mahajäämuse säilitamist, vaid oleks asetanud ta otsesesse sõltuvusse kapitalistlikest riikidest, jätnud ta imperialistlike riikide ees relvituks. On täiesti arusaadav, et partei ei võinud sellele teele asuda.

Partei lükkas zinovjevlaste nõudmised tagasi ning pooldas sotsialistlikku industrialiseerimismeetodit, mis nägi ette esmajärjekorras rasketööstuse arendamist. «Teha majanduslikku ülesehitustööd sellisest seisukohast lähtudes,» öeldi kongressi otsuses, «et muuta NSV Liit masinaid ja seadmeid sissevedavast maast masinaid ja seadmeid tootvaks maaks, et NSV Liit ei saaks niiviisi kapitalistliku ümbruse tingimustes mingil juhul muutuda kapitalistliku maailmamajanduse majanduslikuks ripatsiks, vaid kujutaks endast iseseisvat majanduslikku ühikut, mida ehitatakse üles sotsialistlikult ja mis tänu oma majanduslikule kasvule suudab olla kõigi maade tööliste ning asumaade ja poolasumaade rõhutud rahvaste revolutsioneerimise võimsaks vahendiks.»[1]

Kongressil arutatud küsimuste hulgas oli eriti tähtsal

[1] NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, II osa, Tallinn, 1956, lk. 193.

kohal töölisklassi ja talurahva liidu edasise tugevdamise küsimus. Taastamisajajärgu lõpul omandas see probleem endisega võrreldes veelgi suurema tähtsuse. See on seletatav asjaoluga, et töötav talurahvas on NSV Liidu töölisklassi ainuke liitlane, kes suudab teda sotsialismi ehitamisel otseselt abistada. Selle ülitähtsa küsimuse arutamisel tuli parteil pidada visa võitlust «pahempoolsete» ja parempoolsete elementidega, kes asusid ebaõigetel, leninismivastastel seisukohtadel.

Niinimetatud «pahempoolsed» (trotskistid ja zinovjevlased) ei uskunud töölisklassi ja talurahva põhihulkade kindla liidu loomise võimalikkust. Nad väitsid, et nepi tingimustes kasvavad külas intensiivselt kaks vastandlikku poolust — kehvtalurahvas ja külakodanlus. Kesktalurahvas jäi neil varju, nad ei märganud kesktalurahvast ja alahindasid teda. Tuli välja nii, et ühel poolel asub kulak, teisel poolel kehvtalupoeg, keskel aga nagu polekski midagi. Kesktalupoeg kadus hoopis silmapiirilt. Selle tagajärjel sattusid trotskistid ja zinovjevlased kapitalistlike elementide kasvu ees paanikasse. Nad puhusid kapitalistlike elementide kasvu suureks, sotsialistliku sektori tugevnemist rahvamajanduses aga alahindasid ning karjusid kulakluseohust ja kutsusid üles õhutama külas klassivõitlust. Selle eesmärgiks oli provotseerida meie parteid enneaegsele otsustavale pealetungile kulakluse vastu, mis tol ajal ei võinud olla edukas.

Parempoolsed aga, vastupidi, väitsid niihästi enne kongressi kui ka pärast seda, et nõukogude võimu tingimustes ei toimu külas klassilist diferentseerumist, ja kuulutasid küla kodanliku ladviku kesktalupoegadeks. Parempoolsete oportunistlike seisukohtade peamine kuulutaja Buhharin pooldas küla ladvakihtide arengut, nähes selles põllumajanduse elustamise võtit. Mispärast puudutada kulakut, ütles ta, sedamööda, kuidas külas areneb kooperatsiooniliikumine, kasvab kulak järk-järgult iseenesest sotsialismi. Naerdes välja buhhaarinlasi, ütles S. N. Kirov: «Kui see oleks nii lihtne, et tänane kulak hüppab homme kooperatsiooni kaudu sotsialismi, et äkki läheb proletaarlane käsikäes kulakuga taevariiki! Kuid maksab ainult endale seda pilti ette kujutada ja on selge, et teel löövad nad kahtlemata üksteisel näo segi.»[1]

[1] *С. М. Киров*, Избранные статьи и речи, lk. 175.

Pole erilist vajadust tõestada, et «pahempoolsete» ja parempoolsete kallaklaste seisukohtadel polnud midagi ühist V. I. Lenini õpetusega talurahvaküsimuses. Buhharini «teooria», et kodanlus kasvab rahulikul teel sotsialismi, oli vastuolus V. I. Lenini seisukohaga, mille järgi sotsialism ehitatakse üles ekspluataatorlike klasside, nende hulgas ka kulakluse likvideerimise teel. Trotskistide ja zinovjevlaste nõudmine õhutada külas klassivõitlust, kasutada kulakluse suhtes kõiki võitlusviise (kaasa arvatud kulakute eksproprieerimine), olid vastuolus uue majanduspoliitika olemusega, mis lubas mõningat kodanlike suhete vabadust Nõukogude seaduslikkuse piirides. Nende nõudmiste rahuldamine toonuks kaasa mitte kulakute nõrgenemise, vaid nende tugevnemise. Veelgi ohtlikum oli ignoreerida kesktalurahvast, kes moodustas talurahva põhimassi ja oli peamine müügivilja tootja. Kui partei oleks asunud sellele seisukohale, oleks kesktalurahvas töölisklassist lahku löönud ja loonud kodanlusega ühise bloki. Niisugusel juhul oleks kogu sotsialistlikku ülesehitustööd meie maal tabanud vältimatu häving.

Hoolimata välisest erinevusest oli niihästi «pahempoolsete» kui ka parempoolsete nõudmistel talurahvaküsimuses üks eesmärk — kindlustada külas kapitalismi alustugesid sotsialismi kahjuks. Sellepärast pidas meie partei otsustavat võitlust nii parempoolse kui ka «pahempoolse» kallaku vastu. Kommunistlik Partei teostas selles küsimuses leninlikku poliitikat, ta ei pooldanud mitte igasugust töölisklassi ja talurahva liitu. Tuginedes kehvtalurahvale, võitles ta kesktalurahvaga kindla liidu loomise eest kulakute vastu, kusjuures tuli säilitada ja kindlustada töölisklassi juhtivat osa selles liidus. Kuid samal ajal ei kutsunud partei üles külas klassivõitlust õhutama, vaid piirdus kulaku suhtes majanduslike surveabinõude rakendamisega.

Kulakluse piiramise poliitika eesmärgiks polnud kulakluse kui klassi likvideerimine, kuid see pidurdas kulakluse kasvu ja tema positsioonide tugevnemist. See võimaldas kasutada maarentimist ja palgatöö rakendamist külas põllumajanduse kiiremaks taastamiseks ning töötava talurahva ainelise olukorra parandamiseks ega lasknud ühtlasi külakodanlusel sulaste ja kehvtalurahva ekspluateerimise arvel ülemäära tugevneda.

Partei leninlik kurss sotsialismi võidule NSV Liidus ning

töölisklassi ja talurahva liidu edasine tugevdamine oli fikseeritud VK(b)P XIV kongressi otsustes. Kongress lükkas resoluutselt tagasi Trotski ja Buhharini seisukohad nimetatud küsimuses.

Kongress rõhutas erilise jõuga, et ka edaspidi tuleb partei ühtsust tugevdada, tema sotsiaalset koosseisu parandada, mitte lubada rühmituste ja fraktsioonide loomist partei ridades. Leninlik Keskkomitee oli seisukohal, et parteisse tuleb võtta võimalikult palju vahetult tootmistööga tegelevaid töölisi. Kuid selleski küsimuses võitles partei liigse kiirustamise ja hasarti sattumise vastu. Keskkomiteele oli selge, et poolteise või kahe aasta jooksul ei ole lihtsalt võimalik tööliste absoluutset enamikku parteisse tõmmata, nagu seda nõudsid zinovjevlased. Selle järele polnud ka vajadust. Asi ei seisa ju kommunistide arvus, vaid nende kvaliteedis, ideelises karastuses. Kongress võttis vastu «Läkituse kõigile Leningradi organisatsiooni liikmetele», milles oli öeldud: «Teie *konverents* hääletas Keskkomiteele *usalduse avaldamise* poolt ja tegi ülesandeks hääletada selle usalduse poolt ka kongressil. Teie *delegatsioon* kongressil hääletas Keskkomiteele *usalduse avaldamise vastu.*

Teie *konverents* pidas vajalikuks partei *ühtsust.* Teie delegatsioon hääletas kogu kongressi *vastu,* seades end partei kongressiga vastamisi.»[1]

Kongress kutsus üles tegema lõppu kõigile sellistele katsetele, millega tahetakse õõnestada meie leninliku partei ühtsust.

Partei Keskkomitee saatis Leningradi rühma silmapaistvaid parteitööṭajaid (S. M. Kirovi, M. I. Kalinini, A. A. Andrejevi jt.), kelle abiga «uus opositsioon» täielikult paljastati ja isoleeriti.

Kongressil võeti vastu uus partei põhikiri, milles ÜK(b)P ridadesse vastuvõtu tingimusi oli tööliste ja talupoegade suhtes mõnevõrra leevendatud. Samal ajal kohustas uus põhikiri parteiorganisatsioone hoolikamalt kontrollima parteisse vastuvõetavaid töötajaid, et takistada juhuslike ja võõraste elementide sissetungimist partei ridadesse.

Kongressil võeti vastu otsus partei nimetuse muutmise kohta. XIV kongressist alates hakati meie parteid nime-

[1] NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, II osa, Tallinn, 1956, lk. 209.

tama Üleliiduliseks Kommunistlikuks (bolševike) Parteiks (ÜK(b)P). See nimetus püsis kuni 1952. aastani, mil ÜK(b)P XIX kongress nimetas meie partei Nõukogude Liidu Kommunistlikuks Parteiks (NLKP).

ÜK(b)P XIV kongressi otsustel on tohutu suur ajalooline tähtsus. Kongress andis kindla vastulöögi «uuele opositsioonile» ja suunas partei võitlusse sotsialismi võidu eest NSV Liidus. Kongressi üksikasjalikud ja selged juhtnöörid tiivustasid ja mobiliseerisid, olid selleks kompassiks, mille abil partei veendunult ja kindlalt juhtis nõukogude rahvast sotsialismi laiahaardelise ehitamise teel.

Kongress kinnitas partei orientatsiooni sotsialismi võidule NSV Liidus ja näitas kätte ka teed ja vahendid selle maailmaajaloolise tähtsusega ülesande lahendamiseks. Ta andis parteile uue võitluse ja võitude programmi.

*

Taastamisajajärgu tulemused kinnitasid täie selgusega, et Kommunistliku Partei uus kurss oli õige, et partei järsk pööre sõjakommunismi poliitikalt uuele majanduspoliitikale oli õige.

Üleminek uuele majanduspoliitikale võimaldas tugevdada majanduslikku koostööd linna ja maa vahel, kindlustada töölisklassi ning talurahva liitu, parandada rahva ainelist olukorda ja taastada võrdlemisi lühikese ajaga rahvamajanduse töötajate isiklike huvide ja ühiskondlike huvide õige ühendamise alusel.

Ülisuureks võiduks oli Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu loomine. See oli Kommunistliku Partei leninliku rahvuspoliitika triumf. Selle poliitika järjekindel elluviimine etendas otsustavat osa paljurahvuselise Nõukogudemaa kõigi rahvaste ühteliitmisel üheks pereks, keda ühendavad tugevad, purustamatud ühtsuse ja vennaliku koostöö sidemed.

Rahuaegsele ülesehitustööle ülemineku ajajärgul tuli parteil võita suuri raskusi ja läbi teha tõsiseid katsumusi. Kohutav majanduslik laos, nälg, taudid, kulakute banditism, menševike, esseeride ja iga liiki kodanlike natsionalistide Nõukogude-vastane tegevus, meie maa uue orjastamise plaane hauduvate välismaa imperialistide vaenulikud salasepitsused — kõigest sellest tuli Kommunistlikul Partei ja nõukogude rahval üle saada.

Nõukogude võimu sise- ja välisvaenlased ennustasid bolševikele paratamatut hävingut. Nad ütlesid avalikult, et kommunistid ei saa majanduslikust laosest ja näljast võitu ilma kõrvalise abita. Kuid need ennustused olid nõukogude rahva vaenlastele ainult ajutiseks lohutuseks. Taastamisajajärk näitas veel kord kogu maailmale, et pole olemas niisuguseid raskusi ja takistusi, mida ei suuda ületada Kommunistlik Partei, kelle loojaks on suur Lenin ja kes on relvastatud marksismi-leninismi õpetusega.

Tänu õigele poliitikale ja tohutu suurele praktilisele tööle suutis partei õhutada töölisklassi ja töötava talurahva laiu hulki teadlikule loovale tegevusele, leida meie oma maal vajalikke materiaalseid vahendeid ja kasutada neid õigesti. Selle tagajärjel likvideeriti võrdlemisi lühikese ajaga näljahäda, küttekriis ja majanduslik laos ning partei viis meie maa edasise arengu ning õitsengu teele.

Kõik need edusammud käisid risti vastu ennustustele, mida olid teinud nõukogude rahva avalikud ja varjatud vaenlased, kes parteis lõhestus- ja õnnestustööd tegid.

Peamiseks parteivastaseks jõuks olid tol ajal trotskistid ja zinovjevlased. Nende kallaletungid parteile sagenesid eriti V. I. Lenini haiguse ajal ja pärast tema surma. Opositsionäärid lootsid, et neil läheb korda partei ridades segadust tekitada, partei leninlikku juhtkonda kukutada, leninismi trotskismiga asendada, valitsemisohjad enda kätte võtta ja meie maad kapitalistlikule arenguteele suunata. Kuid nende alatud kavatsused läksid nurja. Kommunistlik Partei asus kindlalt leninismi positsioonidel. Nagu märkis S. M. Kirov, peetakse meie parteid «teenitult kõige kindlamaks ja kõige vankumatumaks leninismi kantsiks . . .»[1]

Andnud tõotuse leninlikult mõtelda, elada ja töötada, juhtis Kommunistlik Partei kindlalt ja vääramatult nõukogude laeva V. I. Lenini poolt antud kursi järgi. Partei juhtimisel näitasid nõukogude inimesed kujukalt, missuguseid imesid võib korda saata inimene, kes on vabanenud kapitalistlikust orjusest.

Edul, mis nõukogude rahvas Kommunistliku Partei juhtimisel taastamisajajärgul saavutas, oli tohutu suur rahvusvaheline tähtsus. See oli vaieldamatuks tõestuseks, et töölisklass ja töötava talurahva hulgad võivad mitte üks-

[1] *С. М. Киров*, Избранные статьи и речи, lk. 163.

nes vana purustada, vaid ka uut üles ehitada. See äratas kõigis rõhutud rahvastes poolehoidu ja kindla soovi sammuda Nõukogude Venemaa poolt kättenäidatud teed.

NSV Liidu töörahvas viis Kommunistliku Partei juhtimisel ellu sotsialismi ülesehitamise leninlikku plaani ning muutis oma mahajäänud maa võimsaks industriaal- ja kolhoosiriigiks, kes tegi läbi karmi katseaja surmaheitluses fašismiga, parandas lühikese ajaga sõjahaavad, suurendas veelgi enam oma jõudu ja kuulsust ning asus kommunismi laiahaardelise ülesehitamise teele.

Maailm on jagunenud kahte ossa, kuid jõudude vahekord on nüüd hoopis teistsugune kui mõnikümmend aastat tagasi. Praegu pole Nõukogude Liit enam üksi. Kõrvuti oma elupäevi lõpetava kapitalistliku maailmaga eksisteerib võimas sotsialismileer, kelle jõud iga päevaga suureneb ja tugevneb.

Nõukogude rahvas on Kommunistliku Partei juhtimisel läbi käinud suure osa oma lõppeesmärgile — kommunismile — viivast teest. «Kommunistliku ühiskonna ülesehitamine,» öeldakse partei uues programmis, «on saanud nõukogude rahva vahetuks praktiliseks ülesandeks. Sotsialismi järkjärguline ümberkasvamine kommunismiks on objektiivne seaduspärasus; selle on ette valmistanud kogu nõukogude sotsialistliku ühiskonna eelnev areng.»[1]

NLKP XXII kongress töötas välja kommunistliku ühiskonna ehitamise suurejoonelise programmi ja näitas ühtlasi kätte teed ja vahendid selle maailma-ajaloolise ülesande praktiliseks lahendamiseks. Kongressil vastuvõetud programmi elluviimiseks on meil kõik vajalik olemas. Kuid selleks, et muuta kommunismi ülesehitamise võimalikkus reaalseks tegelikkuseks, tuleb hästi töötada. On tähtis vallutada peamine positsioon — tulla lähemal ajal võitjaks majanduslikus võistluses kapitalismiga.

Kui me oleme need ülesanded lahendanud ja jõuame välja uutele avarustele, siis on järjest kergem edasi liikuda.

---

[1] Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, Tallinn, 1961, lk. 58.

# MIDA KÄESOLEVAL TEEMAL LUGEDA


*V. I. Lenin,* **Noorsooühingute ülesanded,** Teosed, 31. kd., lk. 252—268.

*V. I. Lenin,* **VK(b)P X kongress.** Ettekanne toiduainete andmise kohustuse asendamisest naturaalmaksuga 15. märtsil, Teosed, 32. kd., lk. 192—215.

*V. I. Lenin,* **Kommunistliku Internatsionaali IV kongress. Viis aastat Vene revolutsiooni ja maailmarevolutsiooni perspektiivid,** Teosed, 33. kd., lk. 382—395.

*V. I. Lenin,* **Lehekülgi päevikust,** Teosed, 33. kd., lk. 422—426.

*V. I. Lenin,* **Kooperatsioonist,** Teosed, 33. kd., lk. 427—435.

*V. I. Lenin,* **Meie revolutsioonist,** Teosed, 33. kd., lk. 436—439.

*V. I. Lenin,* **Kuidas reorganiseerida Tööliste-Talupoegade Inspektsiooni,** Teosed, 33. kd., lk. 440—444.

*V. I. Lenin,* **Pigem vähem, aga paremini,** Teosed, 33. kd., lk. 445—459.

*V. I. Lenin,* **Kiri kongressile. Riiklikule Plaanikomisjonile seadusandlike funktsioonide andmisest. Rahvuste küsimusest ehk «autonomiseerimisest»,** Teosed, 36. kd., lk. 541—560.

**VK(b)P X kongressi resolutsioonid: partei ühisusest; sündikalistlikust ja anarhistlikust kallakust meie parteis; ametiühingute osast ja ülesannetest; partei järjekordseist ülesandeist rahvusküsimuses; toiduainete andmise kohustuse asendamisest naturaalmaksuga.** NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, I osa, Tallinn, 1956, lk. 527—532, 534—548, 552—562.

**VK(b)P XI kongressi resolutsioonid: Keskkomitee aruande kohta; tööst maal.** Sealsamas, lk. 598—599, 615—616.

**VK(b)P XII kongressi resolutsioon rahvusküsimuse kohta.** Sealsamas, lk. 705—713.

**VK(b)P XIII konverentsi resolutsioon diskussiooni tulemustest ja väikekodanlikust kallakust parteis.** Sealsamas, lk. 773—780.

**VK(b)P XIII kongressi resolutsioon parteitöö järjekordsetest ülesannetest.** NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, II osa, Tallinn, 1956, lk. 16—29.

**VK(b)P XIV konverentsi resolutsioon metallitööstusest. VK(b)P XIV konverentsil vastuvõetud teesid Kominterni ja VK(b)P ülesannetest seoses Kommunistliku Internatsionaali Täitevkomitee laiendatud pleenumiga.** Sealsamas, lk. 160—170.

**ÜK(b)P XIV kongressi resolutsioon Keskkomitee aruande kohta.** Sealsamas, lk. 191—199.

**Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm.** Tallinn, 1961.

*N. S. Hruštšov,* **NSV Liidu rahvamajanduse arendamise kontrollarvud aastaiks 1959—1965.** Ettekanne Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei erakorralisele XXI kongressile 27. jaanuaril 1959, IV osa, Tallinn, 1959.

*N. S. Hruštšov,* **Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programmist.** Ettekanne Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongressile, Tallinn, 1961.

*N. S. Hruštšov,* **Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee aruanne partei XXII kongressile,** Tallinn, 1961.

*N. S. Hruštšov,* **Lõppsõna Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongressil,** Tallinn, 1961.

SISUKORD

Sissejuhatus ..... 3
1. Kodusõjalt rahuaegsele ülesehitustööle ..... 5
2. VK(b)P X kongress. Üleminek uuele majanduspoliitikale ..... 16
3. Jõudude ümberpaigutamine uue pealetungi alustamiseks. Riigi majandusliku taassünni algus ..... 33
4. NSV Liidu sotsialismi ülesehitamise leninlik plaan. Partei XII kongress ja selle otsused ..... 44
5. Majanduslike ja poliitiliste raskuste võitmine 1923. aastal ..... 59
6. Ilma Leninita mööda leninlikku teed ..... 64
7. Otsustavad edusammud võitluses meie maa rahvamajanduse taastamise eest. Partei kurss sotsialismi võidule NSV Liidus ..... 84
8. Partei XIV kongress. Kurss meie maa sotsialistlikule industrialiseerimisele ..... 96

---

Черненко Николай Валерьянович
ПАРТИЯ В ПЕРИОД ВОССТАНОВЛЕНИЯ НАРОДНОГО ХОЗЯЙСТВА (1921—1925 гг.)

На эстонском языке

Обложка Р. Роос.

Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе, 10.

*

Toimetaja M. Lumi.
Kunstiline toimetaja E. Palmiste.
Tehniline toimetaja A. Odamus.
Korrektorid O. Sepp ja M. Järvekülg.

Ladumisele antud 28. XI 1961. Trükkimisele antud 1. II 1962. Paber 54×84, 1/16. Trükipoognaid 6,75. Formaadile 60×92 kohaldatud trükipoognaid 5,55. Arvutuspoognaid 6,28. Trükiarv 2500. Tellimise nr. 2151. Trükikoda «Punane Täht», Tallinn, Pikk tn. 54/58.

Hind 14 kop.

1—11

89, 47 48 57

14 kop.

A-24388

TÜ RAAMATUKOGU
1 0300 00358373 1